

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Є.С. Зеленський, І.С. Кравченко

**АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ
ПРАВOPOPУШЕНЬ ДІТЬМИ**

Монографія

Дніпро 2019

ББК

УДК 342.95

*Ухвалено до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол №10 від 19 червня 2019 р.)*

ISBN: 978-617-7540-85-3

РЕЦЕНЗЕНТИ

Миронюк Р.В. - професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, полковник поліції

Покайчук В.Я. – заступник начальника управління – начальник ВПН УКЗ ГУНП у Запорізькій області, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції.

Зінченко О.М. – начальник відділу ювенальної превенції УПД ГУНП в Запорізькій області, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції.

Зеленський Є.С., Кравченко І.С.

Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми : монографія. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2019. 154 с.

Монографія присвячена дослідженню адміністративної діяльності Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми. Досліджено історичні передумови функціонування поліції України у сфері забезпечення прав дитини. Визначено поняття та особливості адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми. Розкриті питання інноваційних методик запобігання вчиненню правопорушень дітьми, застосовуваних поліцейськими, та запропоновані шляхи їх удосконалення. Визначені особливості застосування поліцейських заходів до дітей. Досліджено міжнародні стандарти в діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав дитини, яка перебуває у конфлікті з законом, а також зарубіжний досвід запобігання поліцейськими вчиненню адміністративних правопорушень дітьми, запропоновані напрямки його запровадження в Україні.

Монографія рекомендована для викладачів та студентів юридичних навчальних закладів, наукових співробітників, працівників правоохоронних органів, а також для всіх тих, хто цікавиться питаннями адміністративної діяльності Національної поліції України.

ISBN: 978-617-7540-85-3

©Зеленський Є.С., 2019

© Кравченко І.С., 2019

© ДДУВС, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ.....	9
1.1. Історичні передумови функціонування підрозділів Національної поліції України у сфері забезпечення прав дитини.....	9
1.2. Стан наукової розробки питань адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми.....	26
1.3. Поняття та особливості адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми.....	44
РОЗДІЛ 2. ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ.....	65
2.1. Заходи загальної профілактики адміністративних правопорушень, вчинюваних дітьми.....	65
2.2. Ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики.....	75
2.3. Особливості застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб.....	86

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ.....	98
3.1. Міжнародні стандарти в діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав дитини, яка перебуває у конфлікті з законом.....	98
3.2. Зарубіжний досвід діяльності поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми та напрями його запровадження в Україні.....	105
ВИСНОВКИ.....	127
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	131
ДОДАТКИ.....	143

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Булінг	– агресивна поведінка щодо окремої особи або групи, з метою приниження
ГУВС	– Головне управління внутрішніх справ
ГУНП	– Головне управління національної поліції
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	– Міністерство внутрішніх справ
МОН	– Міністерство освіти та науки
НКВС	– народний комісаріат внутрішніх справ
ООН	– Організація об'єднаних націй
РНК УРСР	– Рада народних комісарів української радянської соціалістичної республіки
США	– Сполучені Штати Америки
ЦВК	– центральний виконавчий комітет
ЦК ВКП	– Центральний комітет Всеросійської комуністичної партії

ВСТУП

Viva vox alit plenius.

Правові питання забезпечення прав та свобод дитини розглядаються та вирішуються на міжнародному та національному рівнях. Згідно з міжнародним та українським законодавством дитина від народження має невід'ємні права, які їй гарантує держава: право на життя, право на свободу і особисту недоторканість, право на повагу до особистого і сімейного життя тощо. Такі права залишаються у дитини, навіть тоді, коли вона вчиняє протиправні дії. Захист наданих законодавством прав дитині – важливий та пріоритетний напрямок діяльності системи державних органів, в тому числі Національної поліції України.

Офіційна статистика Генеральної прокуратури України свідчить про те, що з 3980 правопорушень, скоєних неповнолітніми у 2018 році, 3050 є злочинами проти права власності. Тобто ці злочини складають 77% дитячих правопорушень¹. Водночас можна спостерігати зменшення кількості вчинених неповнолітніми злочинів у порівнянні з попередніми роками. Так, за даними судової статистики, наданими Державною судовою адміністрацією України, протягом 2016 року на розгляді суддів суду першої інстанції перебувало 6 041 кримінальне провадження щодо 7438 неповнолітніх. З цієї кількості справ судами першої інстанції у 2016 році завершено судовий розгляд 4240 кримінальних проваджень². У 2017 році кількість кримінальних проваджень щодо неповнолітніх збільшилася. Зокрема, протягом року у судах першої інстанції перебувало на розгляді 6408 кримінальних проваджень щодо 7 976 неповнолітніх осіб. Із них розглянуто 3872³.

---

¹ У 2018 році 23 неповнолітніх в Україні скоїли навмисні вбивства – Генпрокуратура // URL: https://humanrights.org.ua/material/levova_chastka_zlochiv_jiaki_2018_roku_vchynili_diti_poru_shennjia_proti_prava_vlasnosti_genprokuratura

² Злочини неповнолітніх: про що говорить статистика? // URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/117843-zlochini-nerovnovolitnikh-pro-scho-govorit-statistika>

³ Ко дню образования инспекций по делам несовершеннолетних / URL : <http://ovd-ivie.by/?p=1186>

Аналіз статистичних даних дозволяє констатувати позитивні результати організації та здійснення цілеспрямованої та комплексної роботи створених у 2017 році підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України саме щодо запобігання правопорушенням, вчинених дітьми, оновлення форм та методів такої діяльності. Дружня спрямованість діяльності вказаних підрозділів на дитину, переорієнтація Національної поліції України на пріоритет застосування заходів адміністративного запобігання перед заходами адміністративного примусу, застосування інноваційних методик загальної та індивідуальної профілактики правопорушень, вчинених дітьми, сприяє формуванню правосвідомої поведінки неповнолітніх.

У більшості існуючих наукових досліджень основна увага приділяється лише окремим напрямом цієї проблеми. Загальним питанням регулювання суспільних відносин щодо захисту прав дитини у сфері правоохоронної діяльності присвячені праці О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, М.А. Бондаренка, В.Є. Бондара, В.І. Ветрова, В.В. Вітвіцької, Б.М. Головкина, Н.І. Гончарова, В.Т. Дзюби, Л.В. Дорош, А.Н. Ігнатовича, С.Г. Киренка, М.М. Корчового, О.В. Ковальової, Г.Г. Криволапова, Л.В. Левицької, К.Б. Левченко, П.С. Матишевського, А.О. Монаєнка, В.К. Негоденка, О.В. Негодченка, Д.В. Приймаченка, С.М. Рахметова, О.Ю. Синявської, В.М. Смитиєнка, В.В. Сташиса, І.М. Трубавіної, М.О. Тучака, О.А. Удалової, О.С. Якубова та інших науковців. Ці дослідження мають важливе наукове та практичне значення, висновки та рекомендації яких сприяють подальшому вдосконаленню законодавства в адміністративно-правовій сфері, а також правозастосовній практиці підрозділів Національної поліції України у сфері захисту прав дитини. Безпосередньо питання профілактики правопорушень серед неповнолітніх були предметом дослідження С.Г. Поволоцької та Я.М. Квітки; зміст адміністративної відповідальності неповнолітніх, батьків або осіб, які їх замінюють, досліджували О.В. Горбач, Ю.І. Ковальчук, О.Л. Чернецький; адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів,

психотропних речовин і прекурсорів досліджував М.П. Легецький; адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх вивчала Т.Г. Корж-Ікаєва. Узагальнене дослідження адміністративно-правової діяльності органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень було проведено Н.В. Лесько. Спробою комплексного дослідження адміністративно-правових засад правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей стало дисертаційне дослідження О.В. Нікітенко.

Однак вимоги сьогодення, зміни, що відбулися в Національній поліції України впродовж останніх років, спонукають до проведення дослідження на монографічному рівні, присвяченого саме адміністративній діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ

1.1. Історичні передумови функціонування поліції України у сфері забезпечення прав дитини

Вирішення проблем, пов'язаних із виявленням та припиненням правопорушень, вчинених дітьми, здійснення профілактики таких правопорушень, притягненням винних неповнолітніх до відповідальності, розшук безвісті зниклих дітей, а також вирішення інших проблем, пов'язаних з дітьми, які перебувають у конфлікті чи у контакті з законом, завжди залишаються пріоритетним напрямком діяльності будь-якої держави та її правоохоронних органів. Адже діти є майбутнім нації

Для з'ясування перспективних напрямків удосконалення діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми пропонуємо звернутися до історії становлення та розвитку діяльності поліції (міліції) у даному напрямку. Отже, нами будуть проаналізовані витоки становлення у складі поліції (міліції) спеціальних структурних підрозділів, основним завданням яких було запобігання вчинення правопорушень дітьми, а також виконання інших завдань, пов'язаних із захистом прав дітей. Урахування позитивного історичного досвіду в подальшому надасть можливість зробити висновки для вдосконалення такої діяльності поліції сьогодення.

З моменту створення міліції не було передбачено функціонування спеціально призначених працівників, які б займалися попередженням та припиненням правопорушень серед дітей. Створення спеціальних закладів для дітей-правопорушників відбувалося з кінця XIX ст. Так, перший виправний заклад для неповнолітніх правопорушників на території Російської імперії

було відкрито в 1864 р. в Москві у будиночку, що належав Симоновському монастирю⁴.

До 1913 р особливі дитячі суди почали діяти в Москві, Харкові та Варшаві. Робилися спроби відкрити їх в Мінську і Могильові, але перша світова війна перешкодила цьому. Підлітків, які вчинили злочини, поміщали в спеціальні виправні притулки⁵. Тобто, на території сучасної України на початку ХХ ст. діяли у повному обсязі так звані дитячі суди, що свідчить про зародки ювенальної юстиції. Зауважимо, що вітчизняна система правосуддя сьогодні так і не спромаглася створити та запровадити у дію спеціалізацію суддів, які б розглядали справи відносно дітей. Такі кримінальні та адміністративні справи розглядають суди загальної юрисдикції, хоча реформування передбачає створення системи ювенальної юстиції у повному обсязі.

31 грудня 1917 року В.І. Ленін підписав Декрет, що поклав початок проведення в життя соціального виховання. Відтепер неповнолітні визнавалися «дітьми республіки» і турбота про дитину стала «прямим обов'язком держави». Перша стаття Декрету Раднаркому РРФРР «Про комісії для неповнолітніх» від 14 січня 1918 р. зазначала: «Суди і тюремне ув'язнення для неповнолітніх скасовуються» і висувалося нове гасло - «для дітей немає суду і в'язниці». Замість скасованих судів для малолітніх у 1918 році були створені комісії у справах неповнолітніх. Всі справи про осіб обох статей, які не досягли 18-річного віку, помічених в скоєнні суспільно небезпечних діянь, підлягали розгляду на спеціально створених для цих цілей вищевказаних комісіях. До складу кожної комісії в обов'язковому порядку включався лікар і педагог. Основними функціями комісій у справах неповнолітніх були

---

⁴ Педагогический терминологический словарь / URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/

⁵ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

боротьба з дитячими правопорушеннями за допомогою їх профілактики, а також охорона від посягань на права і інтереси дітей⁶.

Водночас, інструкція про роботу робітничо-селянської міліції від 1918 року зобов'язувала її співробітників «припиняти правопорушення дітей і підлітків, оформляти протоколи про вчинені порушення, відсилати в приміщення міліцейського району дітей, що заблукали і підкинуті»⁷. Наказ НКВС РРФРР від 6 грудня 1922 р. № 574 «Про боротьбу з дитячою безпритульністю та правопорушеннями» встановив, що міліція займається правопорушниками старше 14 років. Підлітки, які не досягли такого віку, а також безпритульні діти (незалежно від віку) підлягали негайній передачі в найближчий дитячий приймальний пункт або місцевий відділ народної освіти. Наказ дозволив залучати міліціонерів-жінок для боротьби з безпритульністю та дитячою злочинністю поряд з виконанням основних обов'язків. Разом з тим, спеціальних співробітників для виконання зазначених функцій в структурі міліції в початковий період пошукові роботи не було⁸.

Постановою ЦВК і РНК УРСР від 23 жовтня 1926 р. було прийнято «Положення про окружні комісії у справах неповнолітніх». У республіці були утворені комісії як органи медико-педагогічного впливу на неповнолітніх правопорушників при окружних відділах народної освіти. До їх складу входили педагог, лікар, суддя, представники комсомолу і окружного відділу соціального забезпечення⁹.

Спеціальні відділи, що здійснювали роботу з бездоглядними та безпритульними дітьми та підлітками, в т.ч. котрі скоїли правопорушення ведуть історію з 31 травня 1935 року, коли посаду РНК СРСР і ЦК ВКП (б) "Про ліквідацію дитячої безпритульності і бездоглядності" зобов'язало

---

⁶ Ко дню образования инспекций по делам несовершеннолетних / URL: <http://ovd-ivie.by/?p=1186>

⁷ Там само

⁸ Там само

⁹ Там само

головне управління робітничо-селянської міліції НКВС СРСР посилити боротьбу з вуличним хуліганством дітей і підлітків^{10, 11}.

Відповідно до цієї постанови НКВС СРСР був виданий Наказ «Про організацію роботи по ліквідації дитячої безпритульності і бездоглядності», в якому передбачалося створення спеціальних кімнат для приводу і утримання безпритульних і бездоглядних дітей. Головному управлінню робітничо-селянської міліції (ГУРКМ) НКВС СРСР були поставлені обов'язки по боротьбі з дитячою злочинністю, бездоглядністю і безпритульністю, що фактично означало створення спеціального підрозділу міліції відповідає за неповнолітніх^{12, 13}.

Дитячі приймальники-розподільники, які брали безпритульних і бездоглядних дітей, були віднесені до відання НКВС. Відповідно до інструкції № 116 від 28.07.1935 «Про порядок затримання і подальшого направлення бездоглядних та безпритульних дітей» засновувалися спеціальні кімнати для прийому дітей. Для роботи в цих відділах відбиралися педагогічно підготовлені і люблячі дітей працівники міліції¹⁴.

Лише Указом Президії Верховної Ради СРСР від 15 лютого 1977 були створені інспекції у справах неповнолітніх, які трансформувалися з дитячих кімнат міліції і були віднесені до структури карного розшуку. Коло обов'язків і повноважень таких інспекцій був значно розширено. Одночасно з відання апаратів виправно-трудових установ їх передано у підпорядкування УУР

---

¹⁰ Педагогический терминологический словарь / URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/

¹¹ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

¹² Ко дню образования инспекций по делам несовершеннолетних / URL: <http://ovd-ivie.by/?p=1186>

¹³ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

¹⁴ Педагогический терминологический словарь / URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/

(ОУР) МВС, ГУВС, УВС передані приймальники-розподільники для неповнолітніх^{15, 16}.

До штату інспекцій у справах неповнолітніх входили інспектори та старші інспектори міліції, які застосовували заходи щодо усунення виявлених причин та умов, що сприяють безпритульності, безнаглядності та правопорушенням дітей та підлітків; забезпечення нагляду за їх поведінкою на вулиці та в інших громадських місцях; виявлення тих підлітків, які не навчаються та не працюють, сприяння їх поверненню до школи та на роботу; надання допомоги батькам у вихованні дітей¹⁷. Водночас значна роль відводилася і іншим співробітникам міліції. До їх обов'язків входило виявлення підлітків, які вчиняли правопорушення або бездоглядних, припинення порушень громадського порядку неповнолітніми і в залежності від характеру проступку застосування відповідних заходів¹⁸.

На виконання вказаного вище нормативного документа МВС СРСР 21 лютого 1978 р. запровадило в дію наказ №085 «Про затвердження Інструкції про організацію роботи інспекцій у справах неповнолітніх і звіту про результати роботи органу внутрішніх справ з попередження правопорушень неповнолітніх», яким наказувалося забезпечити організацію профілактичної роботи з неповнолітніми і ведення профілактичного обліку підлеглими органами. У діяльності із запобігання правопорушень серед неповнолітніх були зобов'язані брати участь всі служби органів внутрішніх справ¹⁹.

Наказом МВС СРСР від 14 жовтня 1981 р. №325 «Про заходи з подальшого вдосконалення роботи приймальників-розподільників для

---

¹⁵ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

¹⁶ Некрасов В.Ф. МВД России: энциклопедия / Москва, ОЛМА Медиа Групп, 2002. 623 с.

¹⁷ Там само, с.171.

¹⁸ Там само, с.171.

¹⁹ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

неповнолітніх органів внутрішніх справ» було затверджене Положення про приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ²⁰.

Наступним ключовим нормативно-правовим актом, що здійснив переорієнтацію діяльності інспекцій у справах неповнолітніх, є наказ МВС СРСР від 18 серпня 1988 р. №180 «Про заходи вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ з попередження правопорушень серед неповнолітніх», яким встановлювалося, що дані підрозділи органів внутрішніх справ, застосовуючи властиві їм форми та методи роботи, беруть активну участь у профілактиці правопорушень серед неповнолітніх²¹.

Слід підкреслити, що суб'єктам із запобігання правопорушень неповнолітніх у цей період був притаманний постійний, плановий характер роботи з неповнолітніми. Їх діяльність охоплювала майже всі напрями соціалізації неповнолітніх: виховне, освітнє, професійне, ідейне (ідеологічне), моральне, етичне, культурне, спортивне, оздоровче, патріотичне, інформаційне, правове, загально-організаційне і контрольне. Така робота проводилася на загально-соціальному, груповому і індивідуальних рівнях роботи з неповнолітніми²².

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що до 1988 року інспекції у справах неповнолітніх структурно входили до складу підрозділів карного розшуку, а після видання 18 серпня 1988 року наказу МВС СРСР № 180, стали підрозділами міліції громадської безпеки. Відповідно можна зробити висновок, що першочергово пріоритетом для таких інспекцій було перевиховання неповнолітніх злочинців, робота щодо їх соціалізації та недопущенню в подальшому вчинення ними злочинів та правопорушень. В подальшому відбувається переформатування основного вектору діяльності інспекцій у справах неповнолітніх у превентивний бік, коли пріоритетом стає акцент на недопущенні вчинення правопорушень дітьми, загальна та

---

²⁰ Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005

²¹ Там само

²² Там само

індивідуальна профілактика з боку працівників міліції щодо дітей, які вже вчинили злочини та адміністративні правопорушення та їх батьків.

Для пострадянської України, яка у 1991 році ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини²³, забезпечення комплексного захисту прав і свобод дитини стало першочерговим завданням. Тому створення спеціального підрозділу в системі органів внутрішніх справ, який би займався проблемами дітей, стало одним із перших кроків на шляху створення системи органів і служб у справах неповнолітніх та спеціальних установ для них.

24 січня 1995 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх»²⁴. Цим Законом було передбачено створення у структурі органів внутрішніх справ кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

8 липня 1995 року Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову № 502 «Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх»²⁵, якою було передбачено створення на базі колишніх Інспекцій у справах неповнолітніх кримінальної міліції у справах неповнолітніх, в тому числі в апараті МВС України передбачалося утворення Управління кримінальної міліції у справах неповнолітніх, як самостійного підрозділу в структурі кримінального блоку міліції, в обласних, міських управліннях внутрішніх справ – створювалися відділи кримінальної міліції у справах неповнолітніх, а на транспортних магістралях – відділення та групи кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Зі зміною статусу підрозділу він набув нових функцій, як то: можливість проведення оперативно-розшукових заходів з метою розкриття та попередження злочинів, скоєних дітьми, а також дорослими по відношенню до неповнолітніх.

---

²³ Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради УРСР від 27.02.1991 р. № 789-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 13. Ст. 145

²⁴ Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 6. Ст. 35

²⁵ Про створення кримінальної міліції у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.1995 р. № 502 (втратила чинність) / URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/502-95-п>

Відповідно до покладених на неї завдань кримінальна міліція у справах неповнолітніх:

проводить роботу, пов'язану із запобіганням правопорушенням неповнолітніх;

виявляє, припиняє та розкриває злочини, вчинені неповнолітніми;

здійснює досудову підготовку матеріалів про правопорушення, вчинені неповнолітніми;

проводить дізнання в межах, визначених кримінально-процесуальним законодавством;

проводить розшук неповнолітніх, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади та спеціальні установи для неповнолітніх;

розглядає у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені неповнолітніми;

виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, вживає в межах своєї компетенції заходів до їх усунення, бере участь у правовому вихованні неповнолітніх;

веде профілактичний облік неповнолітніх; виявляє дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність;

здійснює заходи соціального патронажу щодо неповнолітніх, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, тощо²⁶.

Як бачимо, повертаються оперативно-розшукова та кримінально-процесуальна функції, тобто орієнтир на неповнолітніх, які вже вчинили кримінальні та адміністративні правопорушення, а також дорослих осіб, які вчинили протиправні дії щодо неповнолітніх, застосування до них профілактичних та примусових заходів. Запобігання правопорушенням, вчинених неповнолітніми, залишається формально першочерговим завданням, проте фактично стає другорядним, зважаючи на необхідність

---

²⁶ Про створення кримінальної міліції у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.1995 р. № 502 (втратила чинність) / URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/502-95-п>

виконувати комплекс інших завдань, пов'язаних із оперативно-розшуковою діяльністю та необхідністю здійснення досудової підготовки матеріалів та дізнання у кримінальних справах щодо неповнолітніх. В аналізованій період часу вбачається підвищення рівня злочинності, в тому числі дитячої у пострадянській Україні, тому зазначений орієнтир діяльності кримінальної міліції у справах неповнолітніх цілком закономірний.

У зв'язку із структурними змінами в МВС України, 20 липня 2002 року у складі МВС України було утворено Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх, а 14 серпня 2002 року керівництвом МВС України затверджено Положення про Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Згідно з цим Положенням Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх МВС України був самостійним структурним підрозділом (на правах управління) апарату МВС України і входив до блоку кримінальної міліції ²⁷.

Наприкінці 2003 року керівництвом МВС України визначено нові напрямки діяльності кримінальної міліції у справах неповнолітніх, а саме надання пріоритету проведенню профілактичних заходів, спрямованих на попередження правопорушень серед неповнолітніх, виявлення дорослих осіб, які втягують неповнолітніх у протиправну діяльність.

Відповідно до змін, внесених Постановою Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 року № 1015 до Постанови КМУ № 502 від 08.07.1995 року «Про створення кримінальної міліції у справах дітей» та з метою узгодження чинного законодавства України з відповідними міжнародними нормами Департамент кримінальної міліції у справах неповнолітніх перейменовано у Департамент кримінальної міліції у справах дітей ²⁸.

---

²⁷ Управління кримінальної міліції у справах дітей / URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/547075>

²⁸ Про створення кримінальної міліції у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.1995 р. № 502 (втратила чинність) / URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/502-95-п>

На виконання Указу Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» з метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади наказом МВС України від 09.04.2011р. Департамент кримінальної міліції у справах дітей МВС України реорганізовано в Управління кримінальної міліції у справах дітей МВС України²⁹.

У зв'язку із прийняттям в 2011 році нового Положення про МВС України³⁰ з метою вдосконалення та підвищення ефективності профілактики адміністративних та кримінальних правопорушень серед дітей був прийнятий Наказ МВС України від 19.12.2012 р. № 1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей»³¹. Даний нормативно-правовий акт здійснює знову переорієнтацію діяльності кримінальної міліції у справах дітей з пріоритету боротьби зі злочинами, вчиненими дітьми та відносно дітей, на профілактику кримінальних та адміністративних правопорушень. Відповідно, підрозділи кримінальної міліції у справах дітей віднесені до блоку міліції громадської безпеки та підпорядковуються їй.

Основними завданнями підрозділів кримінальної міліції у справах дітей визначені:

організація та здійснення заходів профілактики з дітьми в навчальних закладах, за місцем проживання з метою запобігання вчиненню ними адміністративних і кримінальних правопорушень;

організація та здійснення заходів індивідуальної профілактики з дітьми, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення, були засуджені

---

²⁹ Управління кримінальної міліції у справах дітей / URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/547075>

³⁰ Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Міністерства внутрішніх справ України від 06.04.2011 р. № 383/2011 // Офіційний вісник України. 2011. № 29. С. 32. Ст. 1222.

³¹ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей: Наказ МВС України від 19.12.2012 р. № 1176 // Офіційний вісник України. 2013. № 8. С. 48. Ст. 288.

до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ;

ужиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей;
установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення;
розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми;

виявлення та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми, учинення стосовно них насильства, у тому числі батьками, законними представниками;

організація надання правової та психологічної допомоги дітям, які є потерпілими в кримінальному провадженні чи стали свідками кримінального правопорушення³².

Не варто залишати без уваги Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» №223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 року³³, в якому судова палата у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертає увагу місцевих та апеляційних судів на неухильне дотримання вимог Конституції України, Кримінального кодексу України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, зокрема Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх від 29 листопада 1985 року («Пекінські правила»), а також на необхідність враховувати практику Європейського суду з прав людини, запроваджуючи їх положення у вітчизняну правозастосовну практику; роз'яснює необхідність призначення покарання неповнолітньому з урахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи неповнолітнього та обставин, що пом'якшують чи обтяжують покарання, повинно максимально сприяти досягненню мети

---

³² Там само

³³ Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 року / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>

покарання, яка полягає у виправленні неповнолітнього засудженого, його вихованні та соціальній реабілітації. Тобто пріоритетом є не покарання, а виховання неповнолітнього правопорушника, якщо вже попередити вчинення правопорушення не вдалось.

В умовах реформування Міністерства внутрішніх справ України у 2014 році передбачено ліквідацію підрозділів міліції у справах дітей³⁴. Одночасно на законодавчому рівні не уточнено, які підрозділи в системі органів внутрішніх справ будуть виконувати вищеназвані завдання, а також чи будуть їх взагалі виконувати органи внутрішніх справ. Водночас наказ МВС України від 19.12.2012 № 1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей» продовжує бути чинним, а напрямок забезпечення прав та свобод дітей, профілактика правопорушень серед дітей, боротьба зі злочинами, вчиненими дітьми, залишається актуальним.

В рамках проведення реформи Міністерства внутрішніх справ України відбувається перегляд статусу міліції у справах дітей відповідно до вимог міжнародного права у сфері ювенальної юстиції. З 2015 року назва підрозділу (кримінальна міліція у справах дітей) не застосовується, а його функції передані службі дільничних інспекторів поліції. Водночас структурні зміни в Департаменті превентивної діяльності передбачають функціонування управління ювенальної превенції. Зміни, внесені законодавцем до структури Національної поліції із прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» та реалізацією вказаної реформи, чітко не дають змоги зрозуміти, який саме підрозділ виконуватиме завдання, пов'язані із запобіганням вчиненню правопорушень дітьми. На наш погляд, історичний аналіз доводить необхідність існування спеціального підрозділу у складі Національної поліції України, зважаючи на специфіку суб'єкта, до якого застосовуються заходи щодо запобігання вчинення

---

³⁴ Реформа Міністерства внутрішніх дел України /
URL:<https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/701745133248929>

правопорушень, а також інші заходи превентивного та примусового характеру.

Згодом в процесі реформування відомства, наказом голови Національної поліції України від 17 липня 2017 р. у складі Департаменту превентивної діяльності створено Управління ювенальної превенції. Основним завданням Управління ювенальної превенції є: превентивна робота з дітьми; протидія і попередження випадків сімейного насильства; робота з дітьми, які порушили закон; супровід дітей, які залишилися без батьківського піклування; розшук дітей³⁵. Відповідно кримінальна міліція у справах дітей реорганізована у відділи ювенальної превенції, які структурно відносяться до управлінь превентивної діяльності територіальних органів Національної поліції України. Проте впродовж трьох років існування Національної поліції нормативною підставою функціонування підрозділів ювенальної превенції залишався зазначений вище наказ МВС України від 19.12.2012 № 1176 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей», що саме по собі було парадоксальним.

Наприкінці 2017 року нарешті було прийнято наказ МВС України «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» від 19.12.2017 р. № 1044³⁶, який визначив особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, залишивши попередження правопорушень, вчинених дітьми, пріоритетом зазначеного підрозділу поліції.

Основними завданнями підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України сьогодні є:

---

³⁵ Глава Нацполіції призначив начальника новоствореного управління ювенальної превенції / URL: <https://glavcom.ua/news/glava-nacpoliciji-priznachiv-nachalnika-novostvorenogo-upravlinnya-yuvenalnoji-prevenciji-426478.html>

³⁶ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України - 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;

вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми;

вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;

провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти³⁷.

Отже, одним із основних завдань підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України залишається профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення. Тобто можна говорити про превентивну спрямованість підрозділів ювенальної превенції, відсутність оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної функцій. Водночас необхідність участі спеціаліста у розслідуванні кримінальної справи за участю дитини необхідна. Інше питання, який це має бути спеціаліст – психолог, педагог, педагог-ювенолог, соціальний працівник чи поліцейський відділу ювенальної превенції? На нашу думку, дане питання потребує окремого дослідження фахівцями галузі кримінального процесу.

Зміст проаналізованих нормативно-правових актів свідчить про те, що разом із розвитком суспільних потреб змінюються і напрямки діяльності

---

³⁷ Там само

підрозділів поліції (міліції) у справах дітей, а, відповідно, їх завдання та призначення. Якщо у післявоєнні роки Української РСР та на початку становлення незалежної України пріоритетом була боротьба зі злочинами, вчиненими неповнолітніми та відносно них, то сьогодні профілактичні заходи відносно дітей є основою діяльності підрозділів ювенальної превенції (раніше – кримінальної міліції у справах дітей). Відповідно і підпорядкованість вказаних підрозділів поліції (міліції) визначає напрямки їх діяльності.

Зважаючи на переорієнтацію ювенальної превенції на профілактику правопорушень можна говорити про циклічність розвитку структур правоохоронних органів, що безпосередньо займаються питаннями запобіганнями правопорушень серед дітей. Такі висновки ґрунтуються на переході за радянських часів спеціальних підрозділів міліції від кримінальної міліції до міліції громадської безпеки. В сучасний період відбулося те саме, адже до 2012 року кримінальна міліція у справах неповнолітніх відносилася до блоку кримінальної міліції МВС України, а після – до блоку міліції громадської безпеки, згодом – Управління превентивної діяльності територіальних органів Національної поліції України. Тенденція до профілактичної спрямованості діяльності підрозділів поліції ювенальної превенції зберігається дотепер. Вважаємо правильними такі кроки керівництва МВС України, враховуючи попередній досвід розвитку подібних структур.

Необхідно говорити і про відмінність виконуваних функцій спеціальних підрозділів, які займалися справами неповнолітніх, за радянських часів та часів незалежної України. У першому випадку акцент робився на бездоглядних дітях, які переважали у післявоєнні часи, утворювали загрозу для суспільства та потребували допомоги держави. У другому – переважає загальна профілактика в навчальних закладах та індивідуальна профілактика з дітьми, які перебувають на профілактичному обліку.

Водночас, сьогодні слід говорити про корегування об'єкту профілактичного впливу: від дитини, яка опинилася у складних життєвих

обставинах, до дитини із заможної родини. Такі діти, відчуваючи безкарність, захист батьків, часто вчинюють правопорушення задля розваги.

Узагальнюючи викладене, пропонуємо виділити наступні історичні етапи функціонування підрозділів поліції у сфері забезпечення прав дитини на території України за часів незалежності:

Початковий період (1991-1995 роки), впродовж якого функціонувала утворена у 1988 році інспекція у справах неповнолітніх, яка структурно відносилася до блоку міліції громадської безпеки. Даний період є періодом становлення як для України в цілому, так і для міліції зокрема, тому відбулося функціонування за інерцією, на підставі раніше діючих нормативно-правових актів та організаційно-структурних базисів.

Центральний період (1995-2012 роки), за якого була створена кримінальна міліція у справах неповнолітніх, а згодом (у 2007 році) трансформовано у кримінальну міліцію у справах дітей, що структурно функціонувала у складі блоку кримінальної міліції МВС України. Відповідно такі підрозділи виконували кримінально-процесуальну, оперативно-розшукову, профілактичну функції.

Сучасний період (2012-2014 роки), який відзначається перепідпорядкуванням кримінальної міліції у справах дітей блоку міліції громадської безпеки. Даний період визначається декількома важливими подіями в діяльності кримінальної міліції у справах дітей: оновлення нормативно-правової бази, яка визначає правові засади діяльності кримінальної міліції у справах дітей; переорієнтація діяльності підрозділів кримінальної міліції у справах дітей у напрямок запобігання правопорушенням, вчинених дітьми та відносно дітей; етапом невизначеності у зв'язку із реорганізацією даного підрозділу відповідно до реформи МВС України 2014 року.

Період 2014-2017 років не можна віднести до жодного етапу становлення підрозділів у справах дітей, оскільки підрозділи кримінальної міліції у справах дітей було ліквідовано, а підрозділи ювенальної превенції не

було створено. Особовий склад вказаних підрозділів підпорядковувався секторам дільничних офіцерів поліції, фактично здійснюючи раніше виконувани завдання та функції. Особовий склад таких підрозділів значно скорочено, про розвиток форм та методів діяльності таких підрозділів не йшлося.

Оновлений період (2017 рік-теперішній час) асоціюється з утворенням підрозділів ювенальної превенції у складі поліції превентивної діяльності після трансформаційних процесів, які відбулися в МВС України. Характеризується даний період переоцінкою форм та методів діяльності вказаних підрозділів, переходом до світових стандартів забезпечення прав дитини в діяльності поліції, стрімким розвитком загальнодержавних програм запобігання вчиненню дітьми кримінальних та адміністративних правопорушень.

Отже, вказані періоди (початковий, центральний, сучасний та оновлений) відзначаються зміною пріоритетів в діяльності підрозділів поліції (міліції) у справах дітей зважаючи на суспільні потреби, трансформаційні процеси всередині Міністерства внутрішніх справ України, інноваційний технічний прогрес, який змінив підходи до форм та методів діяльності таких підрозділів відповідно світових стандартів.

Підсумовуючи, можна виділити такі особливості історичного розвитку та становлення підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України:

- обов'язкова необхідність функціонування у складі Національної поліції України спеціального підрозділу поліції у сфері забезпечення прав дитини;
- циклічність розвитку адміністративно-правового статусу структурних підрозділів поліції у справах дітей;
- зміна пріоритетів відносно об'єктів профілактики, форм та методів запобігання правопорушенням, вчинених дітьми, відповідно до історичних подій у суспільстві;

- зміна форм та методів діяльності підрозділів поліції у справах дітей відповідно до технічного прогресу в світі.

1.2. Стан наукової розробки питань адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми

На етапі оновлення правового статусу різних державних органів України, що реалізують завдання, спрямовані на запобігання вчиненню дітьми правопорушень, відповідно до європейських стандартів важливим стає наукове обґрунтування принципів такої діяльності, її форм та методів, пріоритетних напрямків розвитку.

Особливості роботи з дітьми державних органів, підприємств, установ та організацій різних форм власності завжди були предметом дослідження науковців різних галузей.

У даному підрозділі в рамках окресленого раніше предмету дослідження нами буде визначено стан наукової розробки питань адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми.

Перш за все, слід зауважити, що серед учених-психологів, які розглядали особливості дитячої психології, слід назвати прізвища Л.С. Виготського, В.І. Войтка, Т.Л. Донських, Є.В. Заїки, Ц.П. Короленка. Поняття, види та причини відхилень у поведінці особи вивчалися О.В. Змановською в межах курсу «Девіантологія». Серед робіт, пов'язаних із педагогічними аспектами профілактики девіантної поведінки підлітків, можна навести працю Л.М. Вольнової, де автор слушно зауважує, що ще 10-15 років тому комп'ютер був розкішшю, а про інші «гаджети» ніхто й не здогадувався. Однак нині, ставши

загальнодоступними, ці технічні засоби перетв орилися для багатьох неповнолітніх на предмет залежності³⁸.

Серед монографічних загальнотеоретичних досліджень, присвячених безпосередньо відповідальності неповнолітніх, можна назвати лише видану за радянських часів монографію Я.М. Шевченко «Правове регулювання відповідальності неповнолітніх», а також дисертаційне дослідження Г.Л. Грігорової «Концепція ювенальної відповідальності в українському праві»³⁹. У даних роботах вироблена уніфікована модель реалізації неповнолітнім суб'єктом юридичної відповідальності для можливості реформування у подальшому відповідних галузевих норм.

Водночас цікавою в межах проведеного нами дослідження є робота О.А. Жидовцевої «Особливості професійної правосвідомості працівників кримінальної міліції у справах дітей». Автором була запропонована узагальнена характеристика проявів деформації професійної правосвідомості працівників кримінальної міліції у справах дітей, а також виявлені й систематизовані основні детермінанти їх виникнення та розвитку. Зокрема, було встановлено, що найпоширенішими формами деформації професійної правосвідомості працівників кримінальної міліції у справах дітей є правовий нігілізм, правовий ідеалізм (правовий фетишизм), правовий інфантилізм (пробільність правосвідомості), аберація (перероджена правосвідомість). Соціальна небезпека зазначених видів деформації правової свідомості неоднакова й залежить від їхньої поширеності та відповідності вчинку їх носія інтересам розвитку особистості і суспільства⁴⁰. Вказані фактори можуть впливати на якість виконуваних завдань сьогодні вже працівників ювенальної

---

³⁸ Вольнова Л.М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібн. : у 2-х ч., Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. / К., 2016. с.6.

³⁹ Грігорова Г.Л. «Концепція ювенальної відповідальності в українському праві: Автореф.дис.к.юн.: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Одеса. 2017. 24 с.

⁴⁰ Жидовцева О.А. Особливості професійної правосвідомості працівників кримінальної міліції у справах дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Харків, 2013. 19 с.

превенції, в тому числі і під час застосування адміністративно-запобіжних заходів до дітей. Тому безпосереднім керівникам слід враховувати це в своїй управлінській діяльності, а працівникам вчасно звертатися за допомогою.

В галузі цивільного права та процесу проблеми здійснення захисту прав та свобод дітей досліджували І.В.Жилінкова, Л.М. Зілковська, О.І. Карпенко, Л.П. Короткова, Л.В. Красицька, Л.В. Кулачок, В.Ю. Москалюк, Л.А. Ольховик, З.В. Ромовська, О.В. Синегубов, Ж.Л. Чорна та інші.

Вчені-кримінологи неодноразово досліджували проблеми злочинності неповнолітніх. Серед них можна назвати таких: О.І. Бугера, М.А. Білоконь, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, В.В. Вітвіцька, О.М. Джужа, Ю.С. Завгородня, О.Г.Кальман, С.М. Корецький, Н.С. Юзікова та інші. Зазначені праці є підґрунтям та обґрунтуванням проведення заходів кримінально-правової профілактики правопорушень з боку неповнолітніх осіб. Проте, враховуючи, що діти або взагалі не є суб'єктами кримінальних правопорушень або є спеціальними суб'єктами (залежно від віку кримінальної відповідальності за конкретний злочин), вплив кримінально-правового закону на них суттєво обмежений.

Водночас, поза межами кримінально-правових відносин залишається попередження інших випадків небезпечної поведінки дітей, як-то суїциди, безпритульність, ризикові різновиди розваг та проведення дозвілля.

Відповідно великий обсяг наукових доробків відзначається серед вчених-адміністративістів, які приділяють достатньо уваги питанням превентивної роботи з дітьми. Проте, існує декілька напрямків розвитку наукової думки, які досліджують різні аспекти ювенального права.

Формування теорії ювенального права знайшло висвітлення у працях російських вчених В.І. Абрамова, Н.Є. Борисової, О.В. Бутько, В.Ф. Воробйова, Л.Ю. Голишевої, О.В. Заряєва, Н.М. Крестовської, В.В. Кулапова, О.А. Лактюнкіної, О.В. Марковічевої. Але за винятком Н.Є. Борисової та Л.Ю. Голишевої, дослідники не ставили своєю метою теоретичний аналіз ювенального права як галузі, зосередившись на таких

окремих його інститутах, як правовий статус дитини та практичних аспектах захисту прав дитини.

Важливим кроком вперед у зазначеній сфері стала робота Н.М. Крестовської «Ювенальне право України: генезис та сучасний стан». Саме на основі цього дослідження було започатковано формування нового наукового напрямку в юриспруденції – правової ювеналістики (науки ювенального права), що постає як система теоретичних та прикладних знань про традиції, сучасний стан та перспективи правового регулювання суспільних відносин за участю дітей та молоді, про правове забезпечення умов виживання, належного розвитку та соціалізації підростаючого покоління; виявлено її об'єкт, предмет, визначено актуальність, місце в системі суспільних та юридичних наук, а також становлення її парадигм. Автором висвітлено доктрини ювенального права (патерналістська, протекціоністська, автономістська), простежено їх еволюцію та сучасний стан. Розглянуто вітчизняну традицію ювенально-правового регулювання, виявлено етапи становлення та еволюції ювенального права України, зроблено висновок про міцне національне коріння ювенального права та правової ювеналістики⁴¹. Проте робота заклала підвалини для розвитку ювенального права, не розвиваючи напрямку ювенальної політики держави.

Однак виходячи із самої назви та об'єкта дослідження, очевидно, що автор розглядала лише проблеми реалізації ювенальної політики, не звертаючи уваги на її формування. Проблема формування ювенальної політики залишається актуальною і наразі; зважаючи на адміністративну реформу, що триває, сам процес формування ювенальної політики набуває особливої актуальності.

Не залишились осторонь ювенальної проблематики і вчені-адміністративісти. Зокрема, Д.Є. Андрєєва здійснила спробу дослідити адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в

---

⁴¹ Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: Автореф... докт. юрид. наук.: 12.00.01. Одеса, 2008. С. 11-13.

Україні⁴².

Її дослідження присвячене проблемам організаційно-правових аспектів адміністративно-правового регулювання в галузі молодіжної політики. У ньому охарактеризовано молодіжну політику в Україні як об'єкт правового, в тому числі адміністративно-правового регулювання, та запропоновано новий науковий погляд щодо розуміння понять «молодь», «державна молодіжна політика» і «молодіжна політика». Сформульовано і обґрунтовано ряд пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правових аспектів адміністративно-правового регулювання в галузі молодіжної політики в Україні, зокрема щодо визначення законотворчих пріоритетів, спрямованих на підвищення ефективності регулювання цієї галузі, і втілення їх у законодавство України⁴³.

Важливий внесок у розвиток ювенальної політики було зроблено О.В. Максименко в роботі «Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні». На основі дослідження вперше було визначено ювенальну політику, як об'єкт адміністративно-правової реалізації, забезпечення та захисту прав осіб до 18 років. Автором було розроблено класифікацію, ювенальних прав, а саме тих прав, що належать виключно дітям, та визначено адміністративно-правові засади їх реалізації та сформульовано авторське визначення адміністративно-правових засад реалізації ювенальної політики як системи законодавчих актів та діяльності органів державної влади і громадськості щодо забезпечення та захисту прав дитини⁴⁴.

Не залишилися осторонь цієї проблематики й дослідники історії України. Особливої уваги заслуговує дослідження Є.І. Бородіна «Державна

---

⁴² Андреева Д.Є. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф... канд. юрид. наук.: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 21 с.

⁴³ Там само

⁴⁴ Максименко О.В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні : автореф... канд. юрид. наук.: 12.00.07. К., 2011. С. 9.

молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.)». Науковцем, зокрема, було здійснено узагальнення досвіду історіографічної традиції, виявлено особливості джерельної бази та теоретико-методологічні засади та відображено генезу ювенальної політики в Україні.

Автором всебічно розкрито процеси створення та реорганізації органів виконавчої влади з питань соціального становлення та розвитку молоді, молодіжних центрів, установ, організацій та визначено основні фактори впливу на формування державної молодіжної політики.

Важливим кроком у дослідженні обраної проблематики було відображення ролі політичних партій, громадських організацій, окремих політиків, науковців, установ та організацій у створенні національної моделі молодіжної політики⁴⁵. Дане дослідження стало вагомим історичним підґрунтям для подальших правових досліджень із зазначеної тематики.

При розгляді стану наукової розробки проблеми не можна обійти увагою дослідження сфери механізму державного управління І.В. Цибуліної «Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні». Ця робота визначається теоретичним обґрунтуванням та практичною розробкою сучасних підходів до вдосконалення механізму державного управління забезпеченням захисту прав дитини. У ній запропоновано: організаційно-правові та інституціональні зміни для вдосконалення механізму здійснення державної політики захисту прав дитини на державному та місцевому рівнях шляхом створення виконавчих агенцій, комісій з прав неповнолітніх, ювенальної юстиції, відділів захисту прав дитини; поняття «державна політика забезпечення захисту прав дитини» визначено як систему діяльності суб'єктів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадських формувань щодо забезпечення належних умов всебічного розвитку дитини; виокремлено захист прав дитини у сферу дослідження з урахуванням вікових, фізичних, розумових, психічних, соціокультурних та інших особливостей

---

⁴⁵ Бородін Є.І. Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.): Автореф... докт. істор. наук.: 07.00.01. Д., 2007. С. 5.

дитини⁴⁶. Однак незважаючи на актуальність та комплексність вказаної роботи, спостерігаються й певні дослідницькі прогалини: так, у ній не відображено адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні. Для об'єктивності зазначимо, що дана проблематика не входить до об'єкта дослідження спеціальності здобувача, і це свідчить про необхідність розгляду зазначених аспектів крізь призму інших галузей права, додатково підтверджуючи актуальність нашого дослідження.

Важливою та актуальною вважаємо спробу Р.П. Сторожук розглянути державну молодіжну політику в контексті європейського вибору України. Цінність результатів дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні концептуальної моделі національної молодіжної політики відповідно до європейських стандартів та пропозиції механізмів її реалізації. Автор стверджує, що концептуальна модель державної молодіжної політики в Україні в контексті європейського вибору повинна орієнтуватися на європейські стандарти молодіжної політики та запровадження у вітчизняний науковий обіг результатів досліджень зарубіжних учених, присвячених проблемам реалізації молодіжної політики⁴⁷.

Не намагаючись піддавати досягнення вченої критиці, все ж хотілося б вказати на недостатньо детально розкритий механізм реалізації молодіжної політики в Україні в умовах сучасного євроінтеграційного спрямування держави.

Важливість проблематики не залишила байдужими й фахівців у сфері політології. Так, М.П. Перепелиця у роботі «Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект)» з'ясував сутність і науково обґрунтував напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні, окреслив шляхи її вдосконалення.

---

⁴⁶ Цибуліна І.В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні: Дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Х., 2006. С. 3-4.

⁴⁷ Сторожук Р.П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Одеса, 2007. С. 5.

Важливість дослідження визначається тим, що вперше в Україні комплексно розглянуто державну молодіжну політику на регіональному рівні як цілісну систему зі складною внутрішньою структурою, що відповідає різним сферам життєдіяльності молоді. Розроблено понятійний апарат дослідження. Зокрема, запропоновано державну молодіжну політику на регіональному рівні визначати як окремий, системний напрям практичної та теоретичної діяльності її суб'єктів, що здійснюється в усіх сферах життєдіяльності молоді, реалізується з урахуванням умов, специфіки й можливостей регіону - реально утверджує і забезпечує декларовані й узаконені найвищими законодавчими органами права і свободи молодої людини, створює необхідні умови для її ефективного соціального становлення, розвитку здібностей, реалізації творчого потенціалу як у власних інтересах, так і конкретного регіону, суспільства в цілому.

Вказаний автор уперше обґрунтував й запропонував періодизацію державної молодіжної політики на місцях. Було запропоновано для практичного використання модель державної молодіжної політики на регіональному рівні з визначенням її мети, завдань, основних напрямів та механізму реалізації⁴⁸.

Чеховська І.В. у своїй монографії досліджує теоретико-методологічні засади державної сімейної політики, обґрунтовуючи висновок про виділення її у самостійний напрямок державної соціальної політики⁴⁹. Автор виокремлює напрями сімейної політики у світі та здійснює порівняльний аналіз із напрямками вітчизняної сімейної політики. У роботі досліджено режими і моделі сімейної політики, визначено адміністративно-правові способи і засоби формування державної сімейної політики в Україні. В рамках даного дослідження цікавими є здобутки автора щодо змісту адміністративно-правових заходів реалізації державної сімейної політики в Україні та

---

⁴⁸ Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): Автореферат дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. К., 2001 С. 4-5

⁴⁹ Чеховська І.В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації: [монографія] / Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня Рута», 2013. 736 с.

адміністративно-правових заходів профілактики правопорушень, соціального сирітства, насилля в сім'ї.

Комплексним дослідженням ювенальної політики в Україні є монографічне дослідження Р.М. Опацького⁵⁰, яке присвячене висвітленню адміністративно-правових засад формуванню та реалізації ювенальної політики в Україні. Автор обирає предметом дослідження саме ювенальну політику, визначає її поняття та специфіку як об'єкта адміністративно-правової реалізації. Розглянуто елементи адміністративно-правового механізму та засад формування та реалізації ювенальної політики в Україні, систематизовано основні напрями адміністративної діяльності державних установ та громадських організацій, виходячи з дослідження їх функцій на основні та допоміжні. У даному дослідженні проаналізовано зарубіжний досвід та сформульовано передумови і пріоритети його запозичення в Україні, а також окреслено основні напрями щодо оптимізації адміністративно-правової реалізації ювенальної політики в Україні.

Отже, вагомим внеском у розвиток адміністративного права вважаємо саме вироблені теоретико-прикладні засади ювенальної політики України, які визначають її сутність, мету, принципи, а також роль органів державної влади під час її реалізації.

Ще одним вектором дослідження науковців галузі адміністративного права в рамках обраної нами тематики є вивчення проблем, пов'язаних із захистом прав дітей від насильства.

Питання насильницької поведінки мають особливе місце у науковому пошуку таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: О. Бандурка, В. Голіна, О. Гумін, А. Долгова, О. Джужа, А. Закалюк, А. Зелінський, В. Кудрявцев, П. Михайленко, Г. Мінковський та багатьох інших.

---

⁵⁰ Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: теорія, правова основа, інституалізація : монограф. / за наук. ред. д-ра юрид. наук, засл. Юриста України С.М. Алфьорова. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; 2013. 464 с.

Питання, присвячені проблемам адміністративно-правового регулювання захисту дітей від насильства, стали предметом дослідження низки дисертаційних робіт, з-поміж яких слід назвати праці: Г. Горбової, О. Ткаленко, О. Коломоєць, О. Ковальової, Н. Шамрук та ін.

Окремі аспекти проблеми захисту дітей від насильства та інших протиправних дій під час ведення бойових дій були предметом досліджень таких науковців і юристів-міжнародників, як: М. Антонович, М. Гнатовський, А. Мацко, А. Пшенична, В. Репецький, О. Шевченко-Бітенська та ін.

Проблему насильства у школах вивчали такі психологи, соціологи та педагоги, як: І. Гайдамашко, А. Губко, О. Корабльова, О. Ожйова, С. Стельмах.

Проблеми насильства серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів та запобігання йому в українській кримінології досліджувала І. Лубенець.

Правові засади захисту дітей від торгівлі людьми та сексуальної експлуатації досліджували: І. Доляновська, Н. Зелінська, В. Іващенко, Н. Плахотнюк, С. Косенко та інші.

Проте найбільш комплексним і таким, що відповідає вимогам сучасності, вважаємо дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Лесько Н.В. «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій»⁵¹. Погоджуємося з думкою автора, що проблема насильства щодо дітей може бути вирішена, передусім, через правове виховання громадян, підвищення матеріального рівня життя населення, ліквідацію безробіття в країні, фінансування програм підтримки сім'ї, збільшення кількості спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб. Подоланню правової неосвіченості громадян, незнання своїх прав, механізму дії закону мають сприяти засоби масової інформації, широко

---

⁵¹ Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій: Автореф... докт. юрид. наук.: 12.00.07. Львів. 2019. 39 с.

висвітлюючи проблеми насильства щодо дітей і привернення уваги громадськості до них, пропагування ідей ненасильницького розв'язання конфліктів, що виникають у суспільстві. В Україні необхідно створити обґрунтовану державну правову політику, а на її основі — концепцію правового виховання населення⁵². Правове виховання, крім іншого, сприятиме і подоланню дитячої злочинності, зменшенню в рази фактів вчинення правопорушень дітьми.

Підтримуємо позицію автора щодо необхідності прийняття Інструкції «Про організацію роботи шкільного офіцера поліції». Основні завдання шкільного офіцера поліції: захист прав і законних інтересів дітей — учнів середнього навчального закладу; профілактика бездоглядності, правопорушень серед учнів середнього навчального закладу; проведення індивідуально-профілактичної роботи з учнями та їхніми батьками; ужиття заходів для запобігання та припинення насильства щодо дітей в сім'ї, в навчальному закладі між дітьми, а також профілактика фактів грумінгу та кібербулінгу над дитиною; сприяти проведенню процедури шкільної медіації; забезпечення охорони громадського порядку під час проведення культурно-розважальних та спортивних заходів, в яких беруть участь діти, які навчаються в навчальному закладі⁵³.

Провідним суб'єктом превентивної роботи з дітьми є підрозділи поліції, які на відміну від інших суб'єктів наділені найбільшим колом примусових повноважень. Нині реформування МВС України торкнулося багатьох організаційно-правових аспектів діяльності новостворених підрозділів Національної поліції України. Зокрема, відносно новими для правоохоронної системи є такі поняття, як превентивна діяльність та ювенальна превенція. Зазнали певної трансформації повноваження поліції — у законодавстві з'явилися такі терміни, як поліцейські заходи, поліцейське піклування. Тому

---

⁵² Там само, с.23-24.

⁵³ Там само, с.29.

дослідження питань захисту прав дитини у правоохоронній діяльності Національної поліції України вважаємо пріоритетом сьогодення.

Загальним питанням регулювання суспільних відносин щодо захисту прав дитини у сфері правоохоронної діяльності присвячені праці О.М. Бандурки, Ю.П. Битяка, М.А. Бондаренка, В.Є. Бондара, В.І. Ветрова, В.В. Вітвіцької, Б.М. Головкина, Н.І. Гончарова, В.Т. Дзюби, Л.В. Дорош, А.Н. Ігнатовича, С.Г. Киренка, М.М. Корчового, О.В. Ковальнової, Г.Г. Криволапова, Л.В. Левицької, К.Б. Левченко, П.С. Матишевського, А.О. Монаєнка, В.К. Негоденка, О.В. Негодченка, Д.В. Приймаченка, С.М. Рахметова, О.Ю. Синявської, В.М. Смитиєнка, В.В. Сташиса, І.М. Трубавіної, М.О. Тучака, О.А. Удалової, О.С. Якубова та інших науковців. Ці дослідження мають важливе наукове та практичне значення, висновки та рекомендації яких сприяють подальшому вдосконаленню законодавства в адміністративно-правовій сфері, а також правозастосовчій практиці підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

Так, комплексним вважаємо дисертаційне дослідження О.О. Навроцького «Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання»⁵⁴. Проте, вектор даного дослідження спрямований на захист прав дитини від протиправних посягань, зокрема розгадаються і питання адміністративної відповідальності за порушення зазначених прав. Автор уникає визначення ролі органів поліції під час забезпечення прав дитини в Україні.

Безпосередньо питання попередження адміністративних правопорушень, вчинених дітьми, вивчали вітчизняні науковці в галузі адміністративного права. Деякі з них фрагментарно висвітлюють питання застосування адміністративно-запобіжних заходів поліцією щодо дітей, деякі – орієнтуються на нормативно-правову базу та соціальні умови свого часу.

---

⁵⁴ Навроцький О.О. Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: Дис. д.ю.н. Харків. 2018. 472 с.

Такі наукові дослідження можуть бути нами використані у контексті загально-теоретичного визначення сталих понять.

Так, Я.М. Квітка у своєму дисертаційному дослідженні «Попередження адміністративних правопорушень серед дітей»⁵⁵ пропонує напрямки удосконалення адміністративно-правового статусу поліції (міліції) в частині попередження адміністративної деліктності неповнолітніх, акцентуючи на пріоритеті попереджувальної діяльності таких органів; посиленні вимог дотримання законності, забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх громадян; послідовному утвердженні в діяльності поліції принципу високого професіоналізму; врахуванні оптимального поєднання видів профілактики правопорушень неповнолітніх: соціальної, спеціальної, загальної, групової та індивідуальної, ранньої, безпосередньої тощо. Ще у 2002 році Я.М. Квітка наголошує на розвиткові інформаційно-аналітичної основи діяльності поліції, використанні даним підрозділом методу програмування⁵⁶.

Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів дослідив М.П. Легецький. Метою його дисертаційної роботи є комплексний аналіз інституту адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, виявлення та встановлення причин і умов розповсюдження наркоманії, розробка рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства і практики суб'єктів, які ведуть боротьбу з наркоманією⁵⁷.

---

⁵⁵Квітка Я.М. Попередження адміністративних правопорушень серед дітей: Автореф... дис.. канд. юрид. наук.: 12.00.07. К. 2002. 16 с.

⁵⁶ Там само

⁵⁷Легецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Київ, 2004. 22 с.

Обґрунтовується позиція, що адміністративно-правова боротьба з правопорушеннями неповнолітніх, виявляється як в примусовому, так і непримусовому порядку, що здійснюється уповноваженими державними органами, посадовими особами і громадськими організаціями з метою захисту від протиправних дій суспільних відносин, забезпечення внутрішньодержавного контролю над наркотичними засобами, попередження та припинення їх незаконного розповсюдження і виникаючих у зв'язку з цим соціально-небезпечних наслідків, притягнення до відповідальності та лікувально-трудове перевиховання хворих на наркоманію⁵⁸.

Проте акцент даного дослідження звужений лише до розгляду специфіки заходів адміністративного примусу як методу забезпечення адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Більш узагальненим є дослідження С.Г. Поволоцької «Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження)»⁵⁹, яка виокремлює у системі спеціалізованих суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх органи поліції, оскільки саме на них покладений безпосередній обов'язок здійснення профілактики злочинів та інших правопорушень.

Автор слушно зауважує, що діяльність поліції у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх передбачає застосування різноманітних форм та методів. Основними з них є методи переконання, виховання, заохочення, допомоги неповнолітньому, впливу на його мікросередовище, хоча у профілактичних цілях органи внутрішніх справ використовують і

---

⁵⁸ Там само

⁵⁹ Поволоцька С.Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» / Харків, 2005. 20с.

примусові заходи впливу⁶⁰. Водночас дослідження позбавлене сучасних форм та методів профілактики правопорушень, вчинених дітьми, які застосовують Національною поліцією в умовах оновлення нормативно-парової бази, розвитку технічних досягнень та суспільної активності.

Зміст адміністративної відповідальності неповнолітніх, батьків або осіб, які їх замінюють, а також заходи адміністративної відповідальності, застосовувані до неповнолітніх, досліджували І.П. Багаденко⁶¹, О.В. Горбач⁶², Ю.І. Ковальчук⁶³, О.Л. Чернецький⁶⁴. Дані роботи зосереджені на застосування методу адміністративного примусу до неповнолітніх у вигляді заходів адміністративної відповідальності, а питань застосування до неповнолітніх адміністративно-запобіжних заходів торкаються поверхнево.

Так, Ю.І. Ковальчук розглядає питання запобігання правопорушенням, вчинених неповнолітніми в контексті з'ясування причин та умов вчинення неповнолітніми адміністративних правопорушень, не з'ясовуючи сутність адміністративно-запобіжних заходів, їх види та механізм реалізації⁶⁵.

Відповідно до специфіки суб'єктів попереджувальної діяльності О.Л. Чернецький виокремлює три основні рівні попередження адміністративних правопорушень, які вчинюються неповнолітніми: загально-соціальний,

---

⁶⁰ Там само

⁶¹ Багаденко І.П. Заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право» Київ, 2011. 19 с.

⁶² Горбач О.В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх, батьків або осіб, що їх замінюють : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес ; фінансове право; інформаційне право» Київ, 2006. 18 с.

⁶³ Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право ; інформаційне право». Київ, 2007. 21 с.

⁶⁴ Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2008. 22 с.

⁶⁵ Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» Київ, 2007. 21 с.

спеціальний та індивідуальний⁶⁶. Попередження адміністративних правопорушень неповнолітніх автор визначає як систему різноманітних видів діяльності і заходів спеціально визначених суб'єктів як державних так і громадських, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень неповнолітніми, і як слід породжують деліктність цієї категорії осіб або сприяють їй⁶⁷.

Водночас в Україні, крім цього, проведені наукові дослідження, предметом яких стала діяльність органів поліції по застосуванню заходів адміністративного попередження (запобігання) відносно неповнолітніх.

Узагальнене дослідження адміністративно-правової діяльності органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень провела під час написання дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Н.В. Лесько. В роботі безпосередньо наголошено на діяльності поліції у сфері профілактики правопорушень, вчинених дітьми, та запропоновано у профілактичній діяльності поліції з неповнолітніми використовувати жінок-офіцерів, які пройшли курс спеціальної підготовки⁶⁸.

Авторка обґрунтовує, що основними показниками ефективності діяльності підрозділів поліції щодо профілактики адміністративних правопорушень серед дітей треба вважати співвідношення кількості неповнолітніх, які зняті з обліку у зв'язку з позитивною динамікою, до загальної кількості неповнолітніх, які стоять на обліку за певний період, а також критерієм ефективності має виступати співвідношення загальної

---

⁶⁶ Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2008. 22 с.

⁶⁷ Там само

⁶⁸ Лесько Н. В. Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» Львів, 2013. 22 с.

кількості адміністративних правопорушень, що вчинені неповнолітніми, до загальної кількості дитячого населення, яке проживає на конкретній території⁶⁹.

Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх вивчала Т.Г. Корж-Ікаєва, яка визначає поліцію як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітніх, наголошуючи на обов'язковості функціонування в її складі специфічного структурного підрозділу, що призначений забезпечувати права і свободи дітей. Авторкою підтримана позиція поєднання адміністративної та профілактичної функції з оперативно-розшуковою та кримінально-процесуальною⁷⁰, що в сучасних умовах нормативного регулювання та політики МВС України є неактуальним, а серед науковців є дискусійним питанням.

Спробою комплексного дослідження адміністративно-правових засад правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей є дисертаційне дослідження О.В. Нікітенко. В роботі автор досліджує адміністративно-правовий статус кримінальної міліції у справах дітей та особливості її правоохоронної діяльності. Водночас наголошено на необхідності впровадження новітніх форм і методів профілактичної роботи з дітьми, схильними до скоєння правопорушень, формування позитивного іміджу міліції, побудови партнерських відносин між усіма суб'єктами профілактики правопорушень серед дітей та молоді, пріоритеті профілактики бездоглядності та правопорушень неповнолітніх в діяльності міліції⁷¹.

Аналіз поведених в Україні досліджень у сфері забезпечення прав дитини дозволяє поділити їх за галузями права: загально-теоретичні, кримінально-правові, цивільно-правові та адміністративно-правові.

---

⁶⁹ Там само

⁷⁰ Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» Київ, 2008. 19 с.

⁷¹ Нікітенко О.В. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2012. 19 с.

Адміністративно-правові дослідження також можна поділити на ті, що вивчають теоретичні засади реалізації ювенальної політики; діяльність державних органів щодо профілактики вчинення правопорушень дітьми; адміністративну відповідальність неповнолітніх; адміністративно-правовий статус поліції у сфері забезпечення прав дітей. Водночас особливостям застосування адміністративно-запобіжних заходів поліцейськими до неповнолітніх приділено недостатньо уваги з боку науковців.

Новели законодавства щодо запровадження поліцейських заходів (зокрема поліцейського піклування щодо неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без догляду), адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, запровадження додаткових складів адміністративної відповідальності (наприклад, вчинення булінгу), спеціальним суб'єктом яких є неповнолітній, а відповідно і застосуванню необхідних заходів щодо запобігання таким протиправним проявам, залишається без наукового вивчення та обґрунтування на монографічному рівні.

Практична діяльність підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України вимагає сучасного наукового погляду на проблеми такої діяльності у напрямку запобігання вчинення правопорушень дітьми. Проведений нами аналіз стану наукової розробки даної тематики дозволяє говорити про реалізацію окремих положень вчених на практиці та на нормативно-правовому рівні держави, а в деяких випадках і вихід за межі вказаних наукових доробків. З огляду на сказане вбачається актуальним проведення дослідження адміністративної діяльності Національної поліції України щодо застосування заходів адміністративного запобігання до дітей.

1.3. Поняття та особливості адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми

Для комплексного розуміння проблем адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання адміністративним правопорушенням, вчинених дітьми, необхідно розуміти сутність представлених понять та їх особливості.

Вивчення наукових публікацій у монографічних, навчальних та публіцистичних джерелах свідчить, що в Україні адміністративну діяльність поліції (міліції) комплексно вивчали В.А. Авер'янов, О.М. Бандурка, О.К. Безсмертний, І.П. Голосніченко, В.В. Зуй, М.В. Ковалів, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Я.Ю. Кондратьєв, О.І. Остапенко, О.В. Негодченко, М.О. Тучак та інші.

Так, Л.Л. Попов адміністративну діяльність міліції визначає як діяльність, пов'язану з охороною порядку в громадських місцях, із забезпеченням безпеки руху транспорту та пішоходів, правил використання транспорту, з дотриманням паспортної системи⁷².

Адміністративну діяльність органів внутрішніх справ можна також визначити як специфічну, виконавчо-розпорядчу, підзаконну, державно-владну діяльність з організації та здійснення охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження й припинення злочинів та інших правопорушень (О.М. Бандурка, О.І. Остапенко та інші)^{73,74}.

Однак, більшість вітчизняних вчених-адміністративістів (І.П. Голосніченко, М.В. Ковалів, Я.Ю. Кондратьєв та інші) під адміністративною діяльністю органів внутрішніх справ розуміють урегульовану нормами адміністративного права їх виконавчо-владну

---

⁷² Попов Л. Убеждение и принуждение. Организационно-воспитательные и административно-правовые средства охраны общественного порядка в деятельности советской милиции. М : Московский рабочий, 1968. С.5.

⁷³ Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. проф. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ. "Еспада", 2000. С.9.

⁷⁴ Адміністративна діяльність: навч. посібник / В.В.Новіков та ін.; заг. ред. О.І. Остапенко; Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. Л. Афіша, 2002. С.8.

діяльність, яка спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, громадського порядку, громадської безпеки та боротьбу з правопорушеннями^{75,76}.

Реформування системи МВС України змінює зміст покладених на Національну поліцію України завдань, а відповідно відбувається заміна мети та засобів реалізації адміністративної діяльності поліції в порівнянні з міліцією (органами внутрішніх справ).

Так, сучасна харківська наукова школа адміністративного права пропонує таке визначення адміністративної діяльності органів поліції — це урегульована нормами адміністративного права державно-владна, підзаконна, організаційно-розпорядча діяльність, спрямована на: а) надання поліцейських послуг у сферах охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинам та іншим правопорушенням, надання послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги; б) впорядкування внутрішньосистемних поліцейських відносин та забезпечення чіткої організації і функціонування всієї системи підрозділів і служб Національної поліції України⁷⁷.

Київські колеги пропонують таке визначення: адміністративна діяльність Національної поліції – це виконавчо-розпорядча, підзаконна, державно-владна діяльність із забезпечення адміністративно-правовими засобами публічної безпеки і порядку, попередження й припинення злочинів

---

⁷⁵ Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник. / За загальною редакцією І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. С.7.

⁷⁶ Адміністративна діяльність: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / [М.В. Ковалів, З.Р. Кисіль, Д.П. Калаянов та ін.]. К. : Правова єдність, 2009. С.7.

⁷⁷ Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. С.17.

та інших правопорушень, надання публічних послуг фізичним та юридичним особам⁷⁸.

Колектив авторів Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ вкладає наступний зміст у аналізоване поняття: адміністративна діяльність Національної поліції – це виконавчо-розпорядча, державно-владна діяльність з організації та здійснення Національною поліцією функцій з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, попередження й припинення правопорушень адміністративно-правовими засобами та надання публічно-сервісних послуг⁷⁹.

Тобто, розкриваючи сутність поняття адміністративної діяльності поліції (міліції), науковці вкладають у його зміст діяльність спеціального суб'єкта, спрямовану на досягнення конкретної мети у визначеному напрямку державної діяльності. Така позиція є традиційною для української науки адміністративного права.

Для формулювання власного розуміння поняття та особливостей адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми нами пропонується використовувати визначення адміністративної діяльності, запропоновані авторами сучасної наукової школи адміністративного права, що розкривають зміст адміністративної діяльності поліції крізь призму управлінської теорії адміністративної діяльності. Такий підхід узагальнює весь спектр видів діяльності поліції, що дозволяє знайти відображення діяльності конкретних її органів та підрозділів.

Для з'ясування сутності досліджуваного нами напрямку адміністративної діяльності Національної поліції – запобігання вчиненню

---

⁷⁸ Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константінов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. К.: «Освіта України», 2016. С.9.

⁷⁹ Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С.8.

адміністративних правопорушень дітьми – звернімося до енциклопедичних джерел. Відповідно до академічного тлумачного словника «запобігати» означає не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане⁸⁰. В даному випадку – недопущення вчинення дітьми правопорушень.

Отже, запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми – це конкретно-спрямована діяльність держави, її органів та посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з недопущення вчинення дітьми порушень норм законодавства, виявлення причин та умов вчинення таких адміністративних правопорушень, ліквідації факторів, що сприяють формуванню антигромадських установок дітей.

Основними завданнями запобігання вчиненню правопорушень дітьми поліцейськими є такі: обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, які є причинами та умовами вчинення адміністративних правопорушень; виховання громадян у дусі неухильного додержання вимог законності, формування високого рівня правової культури; вплив на дітей, які належать до групи ризику щодо вчинення ними адміністративних правопорушень з метою зниження вірогідності вчинення ними протиправних діянь.

Зміст адміністративної діяльності Національної поліції складають форми та методи такої діяльності. Реалізація адміністративної діяльності щодо запобігання вчиненню дітьми правопорушень відбувається за допомогою широкого комплексу форм та методів такої діяльності. Зокрема, мова йде про застосування адміністративно-запобіжних заходів відносно дітей, які відносяться до методу адміністративного примусу.

Традиційно заходи адміністративного примусу, що застосовуються Національною поліцією України, поділяються на: адміністративно-запобіжні, спрямовані безпосередньо на попередження правопорушень (перевірка документів; взяття на облік і офіційне застереження осіб про неприпустимість

---

⁸⁰ Словник української мови / URL: <http://sum.in.ua/s/zapobighaty>

протиправної поведінки; огляд – особистий огляд і огляд речей, вантажів тощо, відвідування підприємств, установ, організацій; входження на земельні ділянки, в жилі та інші приміщення громадян, внесення подань до державних органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб про необхідність усунення причин та умов, які сприяють вчиненню правопорушень тощо); заходи адміністративного припинення, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки (вимога припинити протиправну поведінку; доставлення правопорушника; привід осіб, які ухиляються від явки за викликом в поліцію; адміністративне затримання; особистий огляд; огляд речей; вилучення речей та документів та ін.) і заходи адміністративної відповідальності (адміністративні стягнення)^{81,82, 83}.

Провідні науковці адміністративного права також стверджують, що «попередження» та «запобігання» - це синоніми, а запобіжні заходи можна також називати попереджувальними або профілактичними (О.М.Бандурка, Є.О.Безспертний, В.К.Колпаков, А.Т.Комзюк та інші)⁸⁴.

Відповідно до норм чинного законодавства основні завдання щодо здійснення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення, а також щодо ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної

---

⁸¹ Безспертний Є.О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Х., 1997. С.10.

⁸² Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / За заг. ред. О.М. Бандурки. – Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2002. 336 с. С.44-45.

⁸³ Колпаков В.К. Адміністративне право України: Навчальний посібник / К.: Юрінком Інтер, 2004.- 544 с. С.198

⁸⁴ Там само

профілактики, належить до компетенції підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України⁸⁵.

Оновлений підхід до розуміння адміністративної діяльності Національної поліції, а відповідно і до методів такої діяльності, дозволяє говорити про адміністративну діяльність Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми лише як застосування одного виду заходів адміністративного примусу відносно дітей.

Отже, ми пропонуємо таке визначення: адміністративна діяльність Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми – це урегульована нормами адміністративного права державно-владна, підзаконна, організаційно-розпорядча діяльність підрозділів ювенальної превенції по застосуванню до дитини адміністративно-запобіжних заходів.

Для з'ясування сутності адміністративної діяльності поліції щодо запобігання вчинення правопорушень дітьми необхідно, перш за все, визначити особливості такої діяльності.

Загальними рисами адміністративної діяльності поліції є її державно-владний, підзаконний, організаційно-розпорядчий характер.

Державно-владний характер адміністративної діяльності полягає у здійсненні покладених на Національну поліцію України адміністративно-правових повноважень від імені держави, у межах компетенції, що визначена законами та іншими правовими актами (укази Президента, постанови Кабінету Міністрів України, накази МВС України, відповідні інструкції, тощо). Поліцейські, виконуючи адміністративні функції, виступають як суб'єкти управління (представники влади), яким надано право давати обов'язкові для виконання приписи, вказівки, застосовувати, в необхідних випадках, заходи

---

⁸⁵ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України. 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

адміністративного примусу⁸⁶. Працівники ювенальної превенції є представниками державної влади, тому їх рішення, в тому числі щодо застосування адміністративно-запобіжних заходів до дітей, є обов'язковими до виконання (наприклад, обмеження, пов'язані із профілактичним обліком дітей).

Адміністративна діяльність Національної поліції України – безпосередньо організуюча діяльність. Організаційна сутність адміністративної діяльності виражається у спільній цілеспрямованій діяльності відповідних керівників, уповноважених посадових осіб щодо вирішення практичних завдань під час повсякденного виконання ними посадових обов'язків. Задля цього посадовими особами вирішуються питання, пов'язані з функціонуванням системи управління поліцією, координуванням діяльності поліцейських з іншими правоохоронними органами, громадськістю, місцевою владою, організації повсякденної роботи поліцейських, здійсненням інформаційного, кадрового, матеріальнотехнічного забезпечення їх діяльності тощо⁸⁷. Організаційна складова діяльності працівників ювенальної превенції полягає у організації та проведенні заходів загальної та індивідуальної профілактики з дітьми, застосуванні поліцейських заходів до дітей. Від професійної організації таких заходів залежить ефективність їх виконання, тобто недопущення вчинення дітьми правопорушень.

Розпорядча діяльність реалізується: по-перше, через видання загальнообов'язкових нормативно-правових актів (наказів, розпоряджень тощо). Видання розпорядчих документів має право Міністр внутрішніх справ України, керівники поліції. По-друге, - в організації виконання зазначених наказів та розпоряджень; по-третє, - в здійсненні контролю за їх виконанням⁸⁸.

---

⁸⁶ Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховея. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С.10-11.

⁸⁷ Там само

⁸⁸ Там само, с.10-11.

Для підрозділів ювенальної превенції такими документами можуть бути подання про усунення причин та умов вчинення правопорушення.

Підзаконний характер адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення дітьми правопорушень полягає у тому, що всі дії працівників ювенальної превенції по застосуванню адміністративно-запобіжних заходів до дітей чітко регламентовані чинними нормативно-правовими актами: Конституцією України, міжнародними документами, ратифікованими Україною, законами України (зокрема, Законом України «Про Національну поліцію»), іншими актами Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, а також відомчими нормативно-правовими актами. (МВС України, Національної поліції України). Порухення вимог законодавства тягне за собою притягнення винних осіб до відповідальності (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової).

Вивчення нормативно-правових актів, правозастосовної практики Національної поліції щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми, проведене нами анкетування працівників таких підрозділів до основних особливостей адміністративної діяльності зазначеного напрямку дозволяють віднести:

- 1) специфічний об'єкт діяльності – дитина;
- 2) спеціальний суб'єкт такої діяльності – підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України;
- 3) поєднання соціально-реабілітаційної та правоохоронної функцій;
- 4) пріоритет профілактичної роботи над управлінською, оперативно-розшуковою, кримінально-процесуальною та іншими видами діяльності підрозділів ювенальної превенції;
- 5) визначений законодавством комплекс адміністративно-запобіжних заходів: загально-профілактичні заходи; поліцейські заходи; профілактичний облік дітей, схильних до вчинення правопорушень, та ведення з ними індивідуально-профілактичної роботи.

У міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актах чітко визначено, що права дитини охороняються державою⁸⁹, а будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом⁹⁰.

При цьому поняття «дитина» визначено як правовий статус особи до досягнення нею повноліття. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років⁹¹. Відповідно дорослі особи – це ті особи, які досягли вісімнадцятирічного віку і мають повну деліктоздатність.

Під час здійснення запобігання вчиненню дітьми правопорушень необхідно мати на увазі як дітей в цілому, до яких застосовуються заходи загальної профілактики, так і «дітей у конфлікті з законом» та «дітей у контакті з законом». «Дитина у конфлікті з законом» – це дитина, що підозрюється або обвинувачується у вчиненні дій, за які передбачена кримінальна або адміністративна відповідальність для дітей відповідного віку або дорослих (юридичне визначення відсутнє). «Дитина у контакті з законом» – дитина, яка в силу різних обставин, що стосуються її життя (розлучення, усиновлення, міграція, насильство, тощо) вступає в контакт з системою правосуддя в тій чи іншій формі (юридичне визначення відсутнє).

Враховуючи специфічний об'єкт адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення правопорушень дітьми, а саме дитину, під час такої діяльності слід враховувати вікові особливості, особливості психічного стану дитини, і відповідним чином обирати способи та прийоми спілкування з нею.

Така обставина вимагає від ювенальних поліцейських додаткових знань, умінь та навичок спілкування з дітьми різних вікових категорій, які опинилися у складних життєвих обставинах. Крім того, з метою якісного виконання

---

⁸⁹ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. С.51.

⁹⁰ Там само, с.52.

⁹¹ Сімейний кодекс України від 10.01.2002 / URL:[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14)

покладених обов'язків ювенальні поліцейські потребують знань щодо способу життя, інтересів, кола та прийомів спілкування дітей, тощо. Тобто, обставин, які можуть впливати на поведінку дитини, яка опинилася або може опинитися у складних життєвих обставинах.

Особливість діяльності ювенального поліцейського також становить знання та застосування вітчизняного законодавства, яке гарантує дотримання прав, свобод та інтересів дитини відповідно до міжнародних стандартів. Таке законодавство дещо відрізняється від законодавства, застосовуваного до повнолітніх осіб.

Наприклад, опитування дітей відбувається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога (ст. 33 Закону України «Про Національну поліцію»⁹²), а допит - у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності - лікаря (ст. 226 КПК України⁹³).

Також, відповідно до вимог ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію»⁹⁴ «Порядок застосування поліцейського примусу» заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до малолітніх осіб, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Так, наприклад, у Болгарії в структурі місцевих органів влади створено Управління з попередження злочинності неповнолітніх, співробітники якого є офіцерами національної поліції і одночасно повинні мати педагогічну

---

⁹² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. 2015. № 141-142.

⁹³ Кримінально-процесуальний кодекс: від 13.04.2012 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

⁹⁴ Там само.

підготовку⁹⁵. Основними функціями такого Управління є: пошук, нагляд і відстеження неповнолітніх, які вчинили правопорушення, або щодо яких існує високий ризик вчинення ними правопорушень; пошук, нагляд і відстеження неповнолітніх, які є потерпілими від злочинів, насильства або поганого поводження⁹⁶.

Все це дозволяє зробити висновок про необхідність введення додаткових професійно-кваліфікаційних вимог до посади ювенального поліцейського, які дозволять кваліфіковано реалізувати поставлені перед посадовою особою завдання. Серед таких вимог може бути наявність педагогічної або психологічної освіти ювенального поліцейського.

Продовжуючи досліджувати повноваження ювенального поліцейського, ми з'ясували, що переважна більшість повноважень, якими наділений ювенальний поліцейський, є превентивними, тобто діяльність такого поліцейського акцентована на попередження кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених дітьми та щодо дітей.

Водночас відомчий наказ визначає одним із основних повноважень ювенального поліцейського є участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 Кримінального процесуального кодексу України⁹⁷. Крім того, ювенального інспектора фактично залучають до участі в досудовому розслідуванні кримінальних справ за участю дітей – супроводження кримінальних справ за участю дитини. Такі повноваження реалізують кримінально-процесуальну функцію Національної поліції та виходять за межі задекларованої в законодавстві превентивної спрямованості підрозділів ювенальної превенції.

---

⁹⁵ Штыкова Н.Н. Ювенальная юстиция в США, Англии и России XIX – XX века (историко-правовой анализ) : автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства ; История политических и правовых учений». Н. Новгород, 2001.

⁹⁶ Там же

⁹⁷ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України. 2018 р. № 45. Стор. 116. Ст. 1589

Доповнюючи сказане слід зазначити, що основним завданням для ювенальних поліцейських, крім іншого, є участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення⁹⁸. Установлення місцезнаходження дитини, яка зникла безвісті, як правило, відбувається шляхом реалізації оперативно-розшукових заходів, застосовувати які ювенальні поліцейські не мають права згідно чинного законодавства. Вбачаємо, що доповнення оперативно-розшуковою функцією повноважень ювенального поліцейського сприятиме більш ефективному та оперативному виконанню названого завдання.

І ще раз хотілося б акцентувати увагу на превентивній складовій повноважень ювенального поліцейського, які уповноважені здійснювати як загальну, так і індивідуальну профілактику. Водночас, в останні роки керівництвом Національної поліції та МОН продовжує реалізовуватися проект «Шкільний офіцер поліції»⁹⁹, який має на меті сприяння діяльності навчальних закладів щодо профілактики правопорушень серед дітей та забезпечення безпечного навчального середовища. Для зазначеної діяльності були відібрані працівники патрульної поліції, які пройшли тренінг та реалізують проект. Заняття відбуваються у формі гри для молодших класів та групової практичної роботи для середніх та старших класів. Окремим напрямком роботи шкільних офіцерів є налагодження взаємодії з батьками.

З вище сказаного виникає питання: чому до проекту «Шкільний офіцер поліції» залучать патрульних поліцейських, а не ювенальних поліцейських? Таке рішення зовсім не співпадає з основним призначення підрозділів патрульної поліції та професійно-кваліфікаційними вимогами, які ставляться до інспекторів патрульної поліції. Під час виконання таких повноважень особливо важлива наявність освіти педагога або психолога у поліцейського,

---

⁹⁸ Там само.

⁹⁹ Про апробацію експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції "Шкільний офіцер поліції": Лист МОН від 27.05.2016 № 2/2-14-966-16

який проводить зазначені заняття з дітьми, що найчастіше зустрічається у фахових підрозділах – підрозділах ювенальної превенції. Тому ми пропонуємо на посади шкільних офіцерів поліції призначати ювенальних поліцейських, що кореспондується із завданнями, які стоять перед підрозділом, а також реалізацією принципу реформування МВС України – уникнення дублювання повноважень в органах та підрозділах Національної поліції України.

Ще одним удосконаленням адміністративно-правового статусу ювенального поліцейського вважаємо необхідність проведення ними профілактичної роботи не тільки з дітьми, які вчинили кримінальне або адміністративне правопорушення, а й з дорослими особами, які вчинили такі правопорушення щодо дитини. Так, відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України ювенальні поліцейські ведуть профілактичні обліки дітей, які засуджені судом до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі; звільнених за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання; яким оголошено повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення; звільнених зі спеціальної виховної установи; які не досягли 18 років і вчинили домашнє насильство у будь-якій формі (дитина-кривдник); які впродовж року два і більше разів були притягнуті до адміністративної відповідальності; які впродовж року два і більше разів самовільно залишали сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей¹⁰⁰.

Звісно, превентивний облік повнолітніх осіб прерогатива дільничних офіцерів поліції¹⁰¹. Проте, якщо об'єкт посягання таких осіб – дитина,

---

¹⁰⁰ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України. 2018 р. № 45. Стор. 116. Ст. 1589

¹⁰¹ Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // Офіційний вісник України. 2017 р. № 70. Стор. 471. Ст. 2136.

ювенальний поліцейський має володіти інформацією з метою недопущення в подальшому вчинення протиправних дій щодо дітей. На наш погляд, саме ведення обліку повнолітніх осіб, які вчинили домашнє насильство щодо дитини; які вчинили кримінальне правопорушення щодо дитини; які вчинили впродовж року два і більше адміністративних правопорушень щодо дитини, сприятиме ефективному та оперативному виконанню обов'язків ювенальними поліцейськими. Облік таких осіб не обов'язково має супроводжуватися веденням оперативно-профілактичних справ. Головна мета такого обліку – інформування ювенального інспектора про перебування вказаних вище осіб на території його обслуговування та проведення з підобліковими особами превентивних заходів.

Аналіз чинного законодавства дозволяє акцентувати увагу на тому, що ювенальний поліцейський несе юридичну відповідальність за невиконання покладених службових обов'язків на загальних підставах згідно Закону України «Про Національну поліцію». Так, відповідно до ст. 19 «Види відповідальності поліцейських», зазначеного нормативно-правового акту у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону¹⁰². Отже, можна сказати, що в даній частині адміністративно-правовий статус ювенального поліцейського відповідає адміністративно-правовому статусу поліцейського взагалі.

Підсумовуючи викладене, ми пропонуємо під адміністративно-правовим статусом ювенального поліцейського розуміти регламентовану нормативно-правовими актами України сукупність прав та обов'язків щодо запобігання вчиненню дітьми та щодо дітей кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення, а також юридичну відповідальність у разі невиконання покладених обов'язків.

---

¹⁰² Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. 2015. № 141-142

Ми вбачаємо такі напрямки подальшого удосконалення адміністративно-правового статусу ювенального поліцейського, які потребують додаткового наукового дослідження та обґрунтування:

доповнення професійно-кваліфікаційних вимог, які висуваються до ювенальних поліцейських, бажаною наявністю разом із юридичною ще й педагогічної або психологічної освіти (фаху);

доповнення повноважень ювенального поліцейського оперативно-розшуковою функцією, яка зокрема сприятиме реалізації завдання щодо установлення місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення, та кримінально-процесуальною, яка фактично виконується під час залучення ювенальних інспекторів до участі в досудовому розслідуванні та під час судового розгляду за участю дітей;

переформатування реалізації проекту «Шкільний офіцер поліції» шляхом залучення не патрульних поліцейських, професійно-кваліфікаційні вимоги яких не відповідають наділеним повноваженням, а ювенальних поліцейських, які безпосередньо уповноважені та спеціалізуються на застосовуванні превентивних заходів відносно дітей;

доповнення повноважень ювенального поліцейського веденням обліку дорослих осіб, які вчинили адміністративні або кримінальні правопорушення щодо дитини.

Серед заходів адміністративного примусу, завдяки своїй профілактичній спрямованості, а саме з цього, як уявляється, починається процес правоохоронної діяльності, адміністративно-запобіжні заходи, які застосовуються поліцейськими, займають чи не найважливіше місце. Адміністративно-запобіжні заходи передбачають у встановлених законом випадках застосування обмежень до громадян та організацій і в цьому виявляється їх примусовий характер, хоча правопорушення при цьому відсутні. Тобто ці заходи мають чітку профілактичну спрямованість,

орієнтовані на захист публічної безпеки, недопущення вчинення правопорушень¹⁰³.

Тобто під адміністративно-запобіжними заходами розуміються дії, спрямовані на попередження правопорушень і недопущення їх негативних, шкідливих наслідків, а також на запобігання настанню обставин, що загрожують публічній і особистій безпеці громадян.

Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються в правоохоронній діяльності поліції, становлять комплекс заходів впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру, які дозволяють виявляти та не допускати правопорушення, забезпечувати громадський порядок та безпеку за різних надзвичайних обставин¹⁰⁴. В межах проведеного нами дослідження адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються до дитини становлять комплекс заходів впливу морального, фізичного, організаційного та іншого характеру, які дозволяють виявляти та не допускати вчинення правопорушення дитиною.

Всі заходи адміністративного примусу переслідують власну мету. Вказівку на мету адміністративно-запобіжних заходів можна зустріти у багатьох літературних джерелах. Найчастіше автори називають два види мети, властивих зазначеним заходам: 1) недопущення, відвернення правопорушень; 2) забезпечення публічного порядку та публічної безпеки у різних надзвичайних ситуаціях¹⁰⁵.

Аналіз нормативно-правової бази діяльності ювенальної превенції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми, практики застосування такого законодавства, дозволяє зробити висновок, що метою

---

¹⁰³ Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / За заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2002. 336 с., С.67

¹⁰⁴ Там само, С.76

¹⁰⁵ Там само, с.73.

застосування адміністративно-запобіжних заходів до дітей є недопущення вчинення дітьми правопорушень.

Ефективність застосування поліцією адміністративно-запобіжних заходів визначається, перш за все, ступенем досягнення мети, яку має той чи інших захід. Значення заходів, про які йдеться, саме і полягає в меті, яку вони переслідують. Перш за все, і це головне, ці заходи покликані попереджувати, відвертати правопорушення¹⁰⁶. Нам імпонує позиція Н.В. Лесько, яка основними показниками ефективності діяльності підрозділів ювенальної превенції щодо профілактики адміністративних правопорушень серед дітей вважає співвідношення кількості неповнолітніх, які зняті з обліку у зв'язку з позитивною динамікою, до загальної кількості неповнолітніх, які стоять на обліку за певний період, а також критерієм ефективності має виступати співвідношення загальної кількості адміністративних правопорушень, що вчинені неповнолітніми, до загальної кількості дитячого населення, яке проживає на конкретній території¹⁰⁷.

Отже, властивостями адміністративно-запобіжних заходів, які застосовують працівники ювенальної превенції до дітей, є:

- мета – недопущення вчинення дітьми правопорушень (як кримінальних, так і адміністративних). Другорядною метою, на наш погляд, виступає забезпечення публічної безпеки та порядку, адже характер вчинюваних дітьми правопорушень може бути зухвалим, подекуди руйнівним, через особливості вікового та психічного розвитку;

- профілактичний характер впливу, проте не позбавлений елементів адміністративного примусу, оскільки адміністративно-запобіжні заходи належать до методу адміністративного примусу (проявляється такий вплив

---

¹⁰⁶ Там само, с.77.

¹⁰⁷ Лесько Н.В. Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2013. 22 с.

однобічною реалізацією поліцейськими владних повноважень, він може бути моральним, майновим, особистісним, організаційним, тощо);

- підстави застосування (умови застосування). Запобіжні заходи конкретної підстави застосування не мають. Умовами застосування запобіжних заходів до дитини може бути неодноразове вчинення адміністративних правопорушень, взяття працівником ювенальної превенції на профілактичний облік дитини, реальне припущення про намір дитини вчинити правопорушення, виникнення обставин, що загрожують публічній та особистій безпеці. Підстави застосування запобіжних заходів не завжди залежать від дитини та її поведінки;

- ефективність застосування адміністративно-запобіжних заходів поліцейськими до дітей визначається ступенем досягнення мети. Механізм визначення такої ефективності має бути вироблений на практиці та нормативно закріплений.

Що стосується видів заходів, які реалізуються під час здійснення адміністративної діяльності поліцейськими у сфері запобігання адміністративним правопорушенням, вчинених дітьми, то, виходячи із змісту даної категорії, визначений законодавством комплекс адміністративно-запобіжних заходів: загально-профілактичні заходи; поліцейські заходи; профілактичний облік дітей, схильних до вчинення правопорушень, та ведення з ними індивідуально-профілактичної роботи.

Необхідно ще раз зауважити, що специфіка адміністративної діяльності підрозділів ювенальної превенції полягає в особливостях спілкування з дитиною, особливостях її психічного розвитку. Працівнику даного підрозділу необхідно володіти відповідними знаннями, уміннями та навичками у спілкуванні з дитиною, поєднувати в одній особі професії психолога, педагога, правоохоронця, як у випадках, коли дитина є суб'єктом протиправного діяння, так і тоді, коли дитина виступає в якості потерпілого, свідка або очевидця.

Відповідно, можна стверджувати, що виконуючи завдання щодо застосування організаційних заходів до дітей, які вчинили адміністративні або

кримінальні правопорушення, були засуджені до покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, звільнені із спеціальних виховних установ, а також до дітей, які залишилися без догляду дорослих, залишили місце проживання, працівники ювенальної превенції застосовують прийоми психологічної допомоги, тобто здійснюють їх соціальну реабілітацію.

Така реабілітація передбачає вжиття комплексу заходів, спрямованих на відновлення порушених чи втрачених дитиною суспільних зв'язків та відносин внаслідок застосування до неї заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх, інших заходів юридичної відповідальності, профілактичних заходів, а також внаслідок залишення дитини без догляду дорослих, залишення дитиною місця проживання, тощо. Наприклад, упродовж 2017 року до територіальних підрозділів Національної поліції України надійшло 8124 повідомлення про зникнення дітей, а впродовж 10-ти місяців 2018 року – 9356.

Метою соціальної реабілітації є повернення особистості до суспільно корисної діяльності, формування позитивного ставлення до життя, праці, навчання. Найефективніше працівники ювенальної превенції застосовують соціальну реабілітацію саме під час індивідуально-профілактичної роботи відносно дітей, які перебувають на обліку в підрозділах поліції.

Крім того, здійснюючи зовнішню та внутрішню адміністративну діяльність, працівники ювенальної превенції реалізують і правоохоронну функцію,

На думку І.В. Крицака, правоохоронна функція держави – це забезпечений системою необхідних ресурсів комплексний напрямок діяльності держави, який об'єднує низку заходів (в тому числі примусових), оснований на принципах справедливості та ефективності, спрямованих на безконфліктну реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини та

громадянина, забезпечення соціальної злагоди, недопущення індивідуальних, колективних і масових порушень законності та правопорядку¹⁰⁸.

Як зазначає О.І. Безпалова, правоохоронна функція держави – це самостійний комплексний напрям діяльності держави, обумовлений її соціальним призначенням, який реалізується системою суб'єктів (державних і недержавних), що уповноважені в межах закону з використанням відповідних форм і методів вживати юридичних заходів впливу (у тому числі примусових) з метою досягнення бажаного соціального ефекту – охорони права в цілому та забезпечення охорони законності та правопорядку, прав і свобод громадян зокрема¹⁰⁹.

Погоджуючись з авторами, з огляду на те, що працівники ювенальної превенції є представниками держави, уособлюють її волю, то можна стверджувати, що поліцейські уповноважені застосовувати весь наданий їм законом комплекс заходів переконання та примусу щодо дітей, які вчинили правопорушення, а відповідно – уповноважені дежавою на виконання правоохоронної функції.

Аналіз норм законодавства України та практики його застосування поліцейськими в частині реалізації адміністративно-запобіжних заходів щодо дітей дозволяє зробити висновок про поєднання соціально-реабілітаційної та правоохоронної функцій працівниками ювенальної превенції, уособлюючи не лише поліцейського, а й особу, яка може надати допомогу у частковому вирішенні питань психологічного, побутового, соціального характеру.

Підводячи підсумок, пропонуємо під адміністративною діяльністю Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми розуміти урегульовану нормами адміністративного права державно-владну, підзаконну, організаційно-розпорядчу діяльність

---

¹⁰⁸ Кріцак І.В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ // Форум права. 2009. № 3. С.369 / URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_3_54

¹⁰⁹ Безпалова О.І. Специфіка правоохоронної функції держави: адміністративно-правовий аспект / Митна справа. 2015. № 3(99). С. 68–74

підрозділів ювенальної превенції по застосуванню до дитини адміністративно-запобіжних заходів з метою недопущення вчинення ними правопорушень, а також забезпечення публічного порядку та безпеки.

Особливостями такої адміністративної діяльності є: специфічний об'єкт діяльності – дитина; спеціальний суб'єкт такої діяльності – підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України; поєднання соціально-реабілітаційної та правоохоронної функції; пріоритет профілактичної роботи над управлінською, оперативно-розшуковою, кримінально-процесуальною та іншими видами діяльності підрозділів ювенальної превенції; визначений законодавством комплекс адміністративно-запобіжних заходів: загально-профілактичні заходи; поліцейські заходи; профілактичний облік дітей, схильних до вчинення правопорушень та ведення з ними індивідуально-профілактичної роботи.

РОЗДІЛ 2. ВИДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ

2.1. Заходи загальної профілактики адміністративних правопорушень, вчинюваних дітьми

Реформування МВС України в суспільстві прийнято асоціювати з реформою патрульної поліції, яка відбувалася публічно та показово, а результатом її став підвищений рівень довіри до патрульних (40,4%) в порівнянні з іншими поліцейськими (37,8%)¹¹⁰. Проте переформатування інших підрозділів Національної поліції України, зважаючи на статистику також має позитивний результат.

Одним із підрозділів Національної поліції України, який постійно висвітлює свою діяльність в засобах масової інформації, прагне до самовдосконалення, перебуває у постійному пошуку нових форм та методів діяльності, є підрозділи ювенальної превенції. За офіційними даними Національної поліції України з 3980 правопорушень, скоєних неповнолітніми у 2018 році, 3050 є злочинами проти права власності. Тобто ці злочини складають 77% правопорушень, вчинених дітьми¹¹¹. Водночас ювенальними поліцейськими складено 61085 протоколів про адміністративні правопорушення, 44438 з яких за невиконання батьками своїх обов'язків щодо виховання дітей. Статистичні дані підтверджують необхідність продовження роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України у

---

¹¹⁰ Соціологи Центру Разумкова зафіксували високий рівень довіри громадян до органів системи МВС / URL : https://mvs.gov.ua/ua/news/18610_Sociologi_Centru_Razumkova_zafiksuvali_visokiy_riven_do_viri_gromadyan_do_organiv_sistemi_MVS.htm

¹¹¹ У 2018 році 23 неповнолітніх в Україні скоїли навмисні вбивства – Генпрокуратура URL:https://humanrights.org.ua/material/levova_chastka_zlochiv_jiaki_2018_roku_vchinili_diti_porushennja_protiv_prava_vlasnosti_genprokuratura_

напрямку запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, вчинених дітьми, адже діти, як відомо, майбутнє нації.

Будь-який прогрес забезпечується постійним розвитком, пошуком нових, сучасних способів та прийомів реалізації поставлених завдань. Одним із основних завдань підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України визначено профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, що цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення¹¹². Застосування інноваційних підходів до реалізації поставленого завдання забезпечує ефективність такої реалізації.

Розвиток сучасного інформаційного простору дозволяє запроваджувати нестандартні, альтернативні підходи до превентивної роботи відносно дітей. Водночас традиційною залишається класифікація заходів запобігання вчиненню правопорушень дітьми на трьох рівнях: *первинний*, коли заходи спрямовані на всіх неповнолітніх загалом; *вторинний*, під час якого діти навчаються самостійному розв'язанню конфліктів шляхом медіації (посередництва), отримують практичні знання та допомогу; *третинний* - спрямований на роботу зі специфічними видами девіантної (протиправної) поведінки¹¹³.

Розглянемо сучасні методики запобігання вчиненню правопорушень дітьми, що застосовуються поліцейськими в Україні впродовж останніх років. До первинного рівня заходів запобігання вчиненню правопорушень дітьми ми віднесли такі проекти як: воркшоп, «Шкільний офіцер поліції», «Маю право бути собою», «Ми – одна команда», «Зарядка зі school police officer».

---

¹¹² Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18?lang=ru>

¹¹³ Профілактика підліткової злочинності базуватиметься на відновному підході / URL: <http://police.dn.ua/news/view/profilaktika-pidlitkovoї-zlochinnosti-bazuvatimetsya-na-vidnovnomu-pidhodi>

Популярним сьогодні в діяльності підрозділів ювенальної превенції є *воркшоп* — навчальний захід, учасники якого отримують знання через високу інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід й особисте переживання.

Так, відділом ювенальної превенції управління превентивної діяльності ГУНП в Дніпропетровській області у червні 2019 року проведений цикл воркшопів «Відповідальне батьківство», який включає проведення інтерактивних занять з дітьми різного віку та їх батьками у різних публічних місцях м. Дніпра¹¹⁴. Відкриті майстер-класи для дітей та батьків поліцейські та представники Центру безоплатної вторинної правової допомоги проводять за різною тематикою: як запобігти втечі дитини з дому, безпечні канікули, порозуміння між батьками та підлітками, вживання алкоголю, реагування на випадки домашнього насильства тощо¹¹⁵.

Подібні заходи проводяться інспекторами ювенальної превенції інших регіонів України. Так, наприклад, у березні 2019 року правовий воркшоп «Будуємо майбутнє разом» відбувся у м. Краматорськ Донецької області, до якого долучаються також представники юстиції, закладів освіти, волонтерських організацій, тощо¹¹⁶.

Вважаємо такий досвід позитивним, адже навчання правомірній поведінці, роз'яснювальна робота залишаються основними заходами у загальній профілактиці правопорушень. Удосконаливши прийоми та способи донесення інформації до свідомості людей, можна досягти більш ефективного результату: методики групових вправ, ігрової активності, майстер-класи, відпрацювання навичок (наприклад, самооборони, уникнення конфліктів,

---

¹¹⁴ Ювенальна превенція Дніпропетровська область / URL: <https://www.facebook.com/pg/JuvenilepoliceDnipro/posts/>

¹¹⁵ Як запобігти втечі дитини з дому? У Дніпрі поліцейські організували воркшопи «Відповідальне батьківство» / URL : <https://dp.suspilne.media/news/22481>

¹¹⁶ Правовий воркшоп «Будуємо майбутнє разом» відбувся на Донеччині / URL:<https://minjust.gov.ua/news/regional/pravoviy-vorkshop-buduemo-maybutne-razom-vidbuvsya-na-donechchini>

тощо). Воркшоп може стати сучасною альтернативою бесідам, які проводяться з дітьми під час загальної профілактики правопорушень.

Ще однією новелою в діяльності поліцейських став *проект «Шкільний офіцер поліції»*, що здійснюється патрульними поліцейськими, які пройшли тренінгову підготовку. Головним завданням проекту «Шкільний офіцер поліції» є створення безпечного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах, що реалізується через здійснення ефективної профілактики правопорушень серед учнів, застосування відновних практик задля попередження конфліктів, правопорушень та інших негативних явищ¹¹⁷.

Українські спеціалісти разом із канадськими колегами розробили методичні рекомендації до програми «Школа і поліція» щодо проведення просвітницько-профілактичних занять з учнями 1-11 класів. В подальшому її ухвалило Міністерство освіти і науки України для використання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Програма складається з двадцяти п'яти занять, з яких шість – для молодших класів та дев'ятнадцять – для старших. «Школа і поліція» у інтерактивній формі дозволяє розкрити такі важливі теми, як безпечна поведінка на дорозі та в побуті, поведінка у стресових або небезпечних ситуаціях, права дитини, запобігання та протидія насильству у сім'ї, булінгу тощо¹¹⁸.

Заняття побудовані таким чином: після короткої теоретичної частини, учні перевіряють ті чи інші тези на практиці. Для учнів молодшого класу заняття проводять у формі гри – використовують спеціальні ігрові набори та ляльок. З середніми та старшими класами під час групової роботи відпрацьовуються різні практичні ситуації. Оскільки заняття проводять одночасно для груп максимум з тридцяти дітей, кожен учень задіяний та долучається до гри або обговорення, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

---

¹¹⁷ Проект «Шкільний офіцер поліції» / URL: <http://cop.org.ua/ua/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/proekt-shkilnij-ofitser-politsiji>

¹¹⁸ Там само.

Окремим напрямком роботи шкільних офіцерів поліції є налагодження взаємодії з батьками. В цілому вони позитивно ставляться до шкільних офіцерів поліції. Проте трапляються і випадки, коли батьки, на жаль, не розуміють, що саме вони несуть повну відповідальність за здоров'я та благополуччя своєї дитини, а деякі методи виховання, якими вони ними користуються, не завжди ефективні для сучасної молоді.

Проект діє у всіх містах, де діють управління патрульної поліції. До цієї програми загальноосвітні навчальні заклади долучаються виключно за власним бажанням¹¹⁹.

«*Маю право бути собою*» – це проект Національної поліції України з протидії булінгу, який відбувся разом з Українським інститутом дослідження екстремізму¹²⁰. Основним завданням проекту є активна протидія дискримінаційним діям учнів один проти одного. Зміст проекту полягає у проведенні поліцейськими роз'яснювальної роботи в школах щодо змісту та особливостей булінгу, способів запобігання, припинення та подолання таких дій. Крім того, в рамках проекту «*Маю право бути собою*» відкрито національну дитячу «гарячу лінію», куди цілодобово та анонімно може зателефонувати жертва шкільної дискримінації і отримати допомогу від соціальних служб.

«*Ми – одна команда*» – це Всеукраїнський футбольний флешмоб, організатором якого є Національна поліція України¹²¹. Метою проекту є популяризація здорового способу життя, профілактика правопорушень серед неповнолітніх, а також показати дітям, що поліцейський – друг, який завжди готовий прийти на допомогу. Адже під час спортивної гри відбувається

---

¹¹⁹ Проект «Шкільний офіцер поліції» / URL: <http://cop.org.ua/ua/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/proekt-shkilnij-ofitser-politsiji>

¹²⁰ Ювенальна поліція впроваджує проект із протидії булінгу у навчальних закладах. Офіційний сайт Національної поліції / URL: <https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/yuvenalna-policzija-vprovadzhuje-proekt-iz-protidiji-bulingu-u-navchalnix-zakladax/>

¹²¹ Поліція Запоріжжя приєдналася до футбольного флешмобу «Ми одна команда» / URL: <http://zp-pravda.info/2018/10/30/politsiia-zaporizhzhia-priednalasia-do-futbolnoho-fleshmobu-my-odna-komanda/>

зближення її учасників, обмін думками, поглядами на життя, життєвими принципами, що є позитивним прикладом для дітей.

*Всеукраїнська акція «Зарядка зі school police officer»*¹²² проводилася також з метою пропаганди здорового способу життя серед дітей і за своїм змістом подібна до попереднього проекту. Відмінність полягає в аудиторії, до якої долучаються поліцейські. В даному випадку – це літні табори, в яких відпочивають діти. Так само неофіційне спілкування має впливати на свідомість дітей, залучаючи їх до правомірної поведінки в майбутньому.

Вторинний рівень запобігання вчиненню правопорушень дітьми передбачає навчання неповнолітніх розпізнавати правопорушення, реагувати на нього шляхом медіації. В даному випадку неповнолітні самостійно стають медіторами, які допомагають сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, допомагають вирішити конфлікт.

Яскравим прикладом другого рівня запобігання вчиненню правопорушень дітьми є *проект «Children patrol police»*. Так називається дитяче об'єднання, спрямоване на правову освіченість учнів загальноосвітніх шкіл та на попередження злочинності в дитячому середовищі. Такі шкільні патрульні стежать за дисципліною в навчальному закладі та допомагають адміністрації.

Проект започатковано за підтримки патрульної поліції в окремих регіонах України (Ужгородщина). Змістом такого проекту є підготовка дітей, які увійшли до шкільного патрулю, до служби в поліції. Для дітей розроблено спеціальний кодекс, який є спрощеною інтерпретацією Закону України «Про Національну поліцію». Юні полісмени пройшли відбір: від тестування до співбесіди. Крім цього, у наших планах залучати молодь до роботи під час різних заходів¹²³.

---

¹²² Поліція Київської області / URL: https://www.facebook.com/permalink.php?id=190134267708420&story_fbid=1848802348508262

¹²³ Патрульна запускає шкільний патруль / URL: <http://chas-z.com.ua/news/50441>

Позитивний досвід західноукраїнських колег заслуговує на увагу та, на наш погляд, потребує розширення своїх меж до загально-державного рівня. Відчуття значимості дітей, знання основ законодавства України, тактики дій у конфліктних ситуаціях можуть знадобитися у майбутньому кожному шкільному поліцейському та попередити вчинення ними протиправних дій.

Проект «Маю право бути собою» також може бути віднесений і до вторинного рівня запобігання правопорушенням, вчинених дітьми, якщо відбуватиметься навчання дітей способам та методам протидії булінгу. Це можуть бути майстер-класи по врегулюванню конфліктів у шкільному середовищі, під час якого відпрацьовуватимуться практичні навички такої діяльності, тренінги щодо відпрацювання алгоритмів дій у разі виявлення факту булінгу в колективі. Навчені діти зможуть бути медіаторами, які не розгубляться у випадку булінгу, не замовчуватимуть виявлені факти.

Третинний рівень запобігання вчиненню дітьми правопорушень реалізується у випадках наявності девіантної поведінки дитини.

Так, проект «Пошук дітей» одна із найефективніших інноваційних форм діяльності ювенальної превенції. У серпні 2017 року оператор мобільного зв'язку «Київстар» і Національна поліція України підписали Меморандум про співпрацю у проекті «Пошук дітей». Послуга почала працювати у Києві з вересня 2017 року та показала свою ефективність. Впродовж 2018 року до проекту долучились усі регіони України. За весь час роботи «Пошуку дітей» абоненти Київстар допомогли Національній поліції розшукати більше 130 дітей. За даними Національної поліції України у 2018 році було зареєстровано 11305 заяв про зникнення дітей. 89% дітей вдалося знайти і повернути додому в першу добу після зникнення¹²⁴.

Абоненти, які мають бажання допомагати Національній поліції України у пошуку зниклих дітей і могли бути свідками таких інцидентів, отримують на

---

¹²⁴ Абоненти Київстар допомогли Національній поліції України розшукати більше 130 дітей / URL:<https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/abonenty-kyuivstar-dopomogly-nacionalniy-policiyi-ukrayiny-rozshukaty-bilshe>

свої мобільні телефони SMS-повідомлення з інформацією про дитину, обставини її зникнення, посилання на Facebook-сторінку Національної поліції України з докладними даними та фотографією дитини, а також контакти, за якими можуть звертатися потенційні свідки, які хочуть допомогти в пошуку. У кожному регіоні Національною поліцією була створена своя Facebook-сторінка. Перелік таких сторінок знаходиться за посиланням <https://kyivstar.ua/uk/about/responsibility/kidsearch>¹²⁵.

Відповідно до Законів України «Про захист персональних даних» і «Про телекомунікації», Київстар не повідомляє інформацію про місцезнаходження своїх абонентів та інші персональні дані третім особам. Усі функції з відбирання номерів мобільних телефонів здійснюють інтелектуальні автоматичні ІТ-системи, дотримуючись конфіденційності процесів моніторингу й інформації про абонентів.

Проект «Поліція Донецчини», який був протестований серед жителів Маріуполя, доступний для завантаження в Google Play та App Store.

Після авторизації, тобто внесення особистих даних, надається можливість екстреного виклику поліції, зокрема дитиною, натиснувши кнопку «102». Після цього у колл-центрі поліції спрацьовує сигнал тривоги, на екрані монітора диспетчера з'являються дані заявника та його місцезнаходження, після чого диспетчер терміново спрямовує на допомогу поліцейських, а дитині надходить SMS-повідомлення «За вами виїхала поліція». Тобто диспетчеру одразу стає відомо, що до поліції звертається дитина, яка потребує негайної допомоги дорослих, про що повідомляється інспектору ювенальної превенції¹²⁶.

Сьогодні також готуються до впровадження ювенальною превенцією два інноваційні проекти.

---

¹²⁵ Абоненти Київстар допомогли Національній поліції України розшукати більше 130 дітей / URL:<https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/abonenty-kyivstar-dopomogly-nacionalniy-policiyi-ukrayiny-rozshukaty-bilshe>

¹²⁶ Першими мобільний додаток з екстремим викликом поліції тестували школярі / URL:<http://mariupol-police.dn.ua/news/view/1694>

Перший проект – утворення служби «Інтернет-патруль» у складі підрозділів ювенальної превенції, тобто покладення функціональних обов'язків на окремих співробітників ювенальної превенції щодо моніторингу в інтернет-ресурсах кримінальних та адміністративних правопорушень, вчинених дітьми та щодо дітей.

Мета проекту: усунення та своєчасне реагування на негативні чинники в дитячому середовищі; запобігання дитячому травматизму; своєчасне реагування на появу суїцидальних груп та інших новітніх негативних тенденцій; підвищення ефективності розшуку безвісно зниклих дітей; налагодження комунікації між поліцейськими та громадою.

Даний проект відноситься до третинного рівня запобігання правопорушенням, вчинених дітьми, а його розвиток та запровадження сприятиме оперативному виявленню потенційних кримінальних та адміністративних правопорушень. В умовах інформатизованого суспільного життя дітей зазначені заходи матимуть показовий ефект.

Другий проект – запровадження мобільного додатку «My safety friends» («Мої безпечні друзі»). Проект «My safety friends» є всеукраїнською програмною платформою для побудови додаткового сучасного засобу комунікації між поліцією, закладами освіти, громадою, державними та недержавними організаціями, а також дитиною та її батьками (опікунами) для обміну необхідною інформацією та наданням допомоги.

Завданнями проекту є: реалізація проекту «очима дитини» та подальший розвиток мобільного сервісу за їх участю; істотне зменшення часу реагування на правопорушення або подію, учасником якої є діти; зручність та рішучість у подачі звернень дитиною до поліції; забезпечення особистої безпеки дитини; обмін інформацією між поліцією, закладами освіти, громадою, державними та недержавними організаціями, а також дитиною та її батьками; підвищення рівня довіри дитини до поліції.

У проекті передбачені такі можливості мобільного додатку: екстрена «дитяча» кнопка виклику поліції «SOS»; подача звернення в голосовому або

електронному вигляді до поліції, закладів освіти, державних та недержавних організацій; отримання належної он-лайн консультації для дітей, щодо захисту їх прав; розшук дитини, з використанням історії мобільних даних, які нею залишені; функція «батьківський контроль» за місцем знаходження дитини та інформування про вихід з визначеної «зони контролю»; наявність власної соціальної сторінки для спілкування (фото, відео, групи, чати тощо); моніторинг антисоціальних груп та спільнот; отримання інформації про дитячі заходи, акції, вікторини, змагання, конкурси тощо; проведення опитування серед активних користувачів та формування статистичної інформації; розповсюдження рекомендацій по забезпеченню особистої безпеки дитини; контроль за розкладом занять та наданими домашніми завданнями; навчання правилам Інтернет-гігієни для дітей, поради батькам.

Проект «My safety friends» є комплексним і передбачає як безпечне спілкування на кшталт безпечної соціальної мережі, так і ідентифікацію дитини та її місця розташування у разі її звернення до поліції.

Як бачимо, це розширений та удосконалений проект пілотного проекту «Поліція Донеччини», який проявив себе з позитивного боку та викликав зацікавленість в громаді, зокрема серед неповнолітніх. Проект «My safety friends» ми відносимо і до вторинного, і до третинного рівнів запобігання правопорушенням, вчинених дітьми. Адже, виступаючи медіаторами, неповнолітні мають змогу оперативно повідомити поліцію про вчинювані кримінальні та адміністративні правопорушення. Так само поліцейські матимуть змогу спостерігати за діями дитини та встановлювати її місце знаходження у разі її безвісті зникнення або вчинення дитиною або відносно дитини кримінального або адміністративного правопорушення.

Можна зробити висновок про активне запровадження поліцейськими альтернативних засобів запобігання правопорушенням, вчиненими дітьми. Проте слід наголосити, що у достатньо інформатизованому суспільстві людське спілкування та увага відіграють не останню роль. Тому, на наш погляд, саме комбіновані методики, що поєднують у собі традиційну

роз'яснювальну роботу з досягненнями сучасної техніки, інформатизації та телекомунікації надають позитивний результат. В подальшому діяльність підрозділів ювенальної превенції має базуватися на принципах індивідуалізації профілактичної роботи із застосування сучасних технологій, що крокують поряд з бідь-якою сучасною дитиною в унісон.

2.2. Ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень, та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики

Індивідуальна профілактика передусім скерована на особу, її негативні нахили, поведінку, на мікросередовище, що формує чи сприяє подальшому розвитку цих негативних якостей, властивостей та ознак у структурі особистості правопорушника. Метою індивідуальної профілактики правопорушень (злочинів), зокрема неповнолітніх, є зміна їх антисуспільної поведінки на законослухняну.

Як системна діяльність, індивідуальна профілактика з неповнолітніми правопорушниками повинна спиратися на такі ключові принципи:

- взаємозв'язок профілактичних заходів з вирішенням загальносоціальних проблем неповнолітніх та молоді;
- вузька спеціалізація суб'єктів профілактики, зважаючи на досконале володіння навиками у галузі педагогіки, дитячої психології і психіатрії;
- гнучкість форм і методів виховно-профілактичної роботи з урахуванням різних соціальних категорій і вікових груп неповнолітніх, а також їх національних та етнічних традицій, регіональних особливостей;
- гуманне ставлення до неповнолітніх і неприпустимості приниження їх честі і гідності, жорстокого поводження, незважаючи на соціальну занедбаність;

– підтримка сім'ї та взаємодія з нею у питаннях реалізації індивідуальної справи профілактики правопорушень;

– застосування методів виховання і переконання (заходи примусу застосовуються у крайньому випадку, коли менш жорсткі заходи не дали бажаного профілактичного результату);

– гласності, що означає систематичне інформування про стан правопорушень серед неповнолітніх, роботу спеціальних суб'єктів профілактики¹²⁷.

Неповнолітній правопорушник як об'єкт індивідуально-профілактичного впливу підпорядковується профілактичному впливу ієрархічно, у міру того, як діяльність суб'єктів порівняно нижчого рівня виявилась неефективною. Відтак залежно від ступеня розвитку протиправної поведінки неповнолітнього виокремлюють такі групи суб'єктів індивідуальної профілактики:

– суб'єкти первинної соціальної профілактики (дитячі садки, школи, установи додаткової освіти, медичні установи тощо), діяльність яких спрямована на забезпечення адекватної соціалізації основної маси дітей, реалізацію їх прав та законних інтересів;

– суб'єкти первинної спеціальної профілактики, які надають допомогу уже соціально дезадаптованим дітям та дітям, які опинилися у скрутній життєвій ситуації (наприклад, притулки, центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я). Цей рівень системи профілактики працює з дітьми, які характеризуються підвищеним ризиком вчинення правопорушень (злочинів);

– суб'єкти спеціальної вторинної профілактики (насамперед підрозділи ювенальної превенції, відкриті та закриті спеціальні навчально-виховні заклади), які повинні здійснювати ресоціалізацію неповнолітніх

---

¹²⁷ Миненок М. Г., Миненок Д. М. Корысть. Криминологические и уголовно-правовые проблемы. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. с. 194.

правопорушників та дітей, які вчинили суспільно небезпечні діяння, до досягнення віку настання кримінальної відповідальності;

– суб'єкти кримінально-правової та кримінально-виконавчої профілактики (виховні колонії, центри соціальної адаптації, піклувальні ради тощо), головним завданням яких є попередження рецидивної злочинності неповнолітніх¹²⁸.

При цьому у межах індивідуальної профілактики суб'єкти діють узгоджено.

До специфічних методів вивчення неповнолітніх правопорушників, зокрема, варто зарахувати:

1. Метод спостереження, за допомогою якого виявляють домінуючі риси характеру неповнолітнього, що враховується під час прогнозування його поведінки у конкретній ситуації.

2. Метод вивчення – полягає у дослідженні результатів фізичної та інтелектуальної праці неповнолітнього, його нахилів, здібностей, захоплень тощо. Результати такого вивчення мають братись до уваги, коли необхідно переорієнтувати поведінку підлітка із суспільно небезпечної на суспільно схвальну, з урахуванням його особистих уподобань (спорт, музика, малювання тощо).

3. Метод бесіди – дає змогу з'ясувати ставлення неповнолітнього правопорушника до оточуючих, соціальних цінностей, важливих суспільних подій, до власної поведінки.

4. Біографічний метод, що полягає у зборі, аналізі, узагальненні матеріалів, які характеризують життєвий шлях і розвиток психологічних властивостей неповнолітнього правопорушника, дає змогу виявити глибинні мотиви його протиправної поведінки. Джерелами такої інформації можуть стати: автобіографії, заяви; документи до вступу у вищі навчальні заклади;

---

¹²⁸ Коновалова А.И. Роль государственной политики у предупреждении преступности несовершеннолетних // Вестник МГОУ. 2012. № 3. с. 24–25.

характеристики; листи, щоденники (у виняткових випадках з дозволу самого неповнолітнього).

5. Метод експерименту – полягає у штучному створенні умов з метою прогнозування поведінки неповнолітнього у реальній ситуації. Цей метод застосовується у виняткових випадках, вкрай обережно та з обов'язковим залученням психолога, педагога.

6. Метод експертних оцінок – передбачає залучення експертів у галузі вікової психології, педагогіки, педіатрії, коли необхідно отримати додаткову інформацію, яка дасть змогу уточнити заходи та методи профілактики по відношенню до конкретної особи.

За результатами вивчення особистості неповнолітнього можуть використовуватися такі спеціальні методи індивідуальної профілактики неповнолітнього:

1. Метод формування суспільної свідомості – застосовується у разі переконання підлітка в необхідності відмовитися від помилкових поглядів, уявлень з метою формування суспільно схвальних переконань, поведінкових норм для повсякденного використання.

2. Метод прикладу – має на меті стимулювати поведінку неповнолітнього до аналогічної діяльності або ж, навпаки, утриматися від подібної поведінки. Зокрема, як позитивний приклад, варто обирати лише ту особу, яка є авторитетною для неповнолітнього, з яким проводиться профілактична робота.

3. Метод формування навичок соціально корисної поведінки – передбачає тренування та розвиток позитивних якостей, зразків поведінки у типових ситуаціях, роз'ясненням доцільності такої поведінки, а також завдяки наданню допомоги, здійснення систематичного контролю.

4. Метод передачі інформації полягає в ознайомленні соціально занедбаного неповнолітнього з нормами моралі, права, правилами співжиття, спілкування зі старшими та однолітками, що сприятиме його подальшій соціалізації.

5. Метод переконання – повинен застосовуватися на емоційному рівні і розвивати самокритичність та активізувати інтелектуальну діяльність неповнолітнього з метою усвідомлення небезпечних наслідків та переосмислення своєї негативної поведінки¹²⁹.

На практиці реалізація індивідуальної профілактики щодо неповнолітнього правопорушника складається з таких послідовних етапів, як:

1) ретельне вивчення неповнолітнього за спеціальною програмою з метою виявлення психологічних особливостей, яскраво виражених рис характеру, захоплень, уподобань, негативних якостей, кола спілкування, складу сім'ї, сімейно-побутових умов тощо;

2) розробка анкети, яку неповнолітній має заповнити особисто;

3) розроблення індивідуальної програми профілактики на підставі узагальнених даних про неповнолітнього. Для одержання ретельніших даних доцільно запропонувати заповнити класному керівнику психолого-педагогічну характеристику на підлітка, з яким проводитиметься профілактична робота.

За умови добре розвинених вольових якостей завершальним етапом індивідуальної профілактики правопорушень (злочинів) неповнолітніх має бути самовиховання. Як зазначав А.Г. Ковальов, самовиховання повинно охоплювати:

1) виділення й накопичення позитивного досвіду;

2) надання можливості проявити себе з позитивного боку;

3) розвиток і коригування позитивних якостей особистості в результаті протистояння позитивного з негативним та постійна підтримка позитивного, тривалі вправи щодо засвоєння нових соціально схвальних форм поведінки¹³⁰.

---

¹²⁹ Костицкий М. В., Настюк М.И. Особенности профилактики правонарушений учащейся молодежи / Львов: Редакционно-издательская группа Львовского госуниверситета, 1983.С.82

¹³⁰ Особенности профилактической работы с несовершеннолетними / К.: РИО МВД УССР, 1978. С.34-35.

Самовиховання неповнолітнього потрібно розпочинати з виконання посильних для нього завдань (навчальних, трудових, виховних, з навиків культури поведінки, вироблення вольових якостей тощо), що зміцнить віру дитини у можливість зміни на краще у його особистому житті. На цьому етапі велика роль належить педагогу-психологу, який повинен допомогти неповнолітньому самому розібратись у своїх позитивних і негативних якостях та “побороти” недоліки.

З метою здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини поліцейський підрозділу ювенальної превенції заводить обліково-профілактичну справу та вносить відомості про взяття на профілактичний облік до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС України, дітей, щодо яких поліцейські ювенальної превенції здійснюють профілактичну роботу.

Взяттю на профілактичний облік підлягає дитина:

- 1) засуджена судом до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- 2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;
- 3) якій оголошено повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення;
- 4) звільнена зі спеціальної виховної установи;
- 5) яка не досягла 18 років і вчинила домашнє насильство у будь-якій формі (дитина-кривдник);
- 6) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності;

7) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей¹³¹.

Підставами для взяття дитини на профілактичний облік є:

вирок (постанова) суду, що набрав(ла) законної сили, про застосування до дитини покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;

рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, крім випадків, коли дитину направляють до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;

письмове повідомлення слідчого, прокурора про вручення дитині повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення;

довідка про звільнення зі спеціальної виховної установи для дітей;

матеріали, які підтверджують факт вчинення дитиною домашнього насильства (копія термінового заборонного чи обмежувального припису, рішення суду щодо адміністративного провадження за статтею 173⁻² Кодексу України про адміністративні правопорушення);

рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції про дитину, яка впродовж року два і більше разів притягувалася до адміністративної відповідальності, з долученням копій постанов суду про притягнення до адміністративної відповідальності;

рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції щодо виявлення дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей, з долученням витягів з Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо зареєстрованих фактів безвісного зникнення дитини¹³².

---

¹³¹ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України. 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

¹³² Там само

За наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ювенальної превенції у триденний строк виносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи (додаток), яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП.

Обліково-профілактична справа реєструється в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік (додаток), який ведеться в електронній формі.

Обліково-профілактична справа містить: прізвище, ім'я, по батькові, дату народження дитини, адресу її проживання та інші документи.

Під час заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні (додаток).

Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції письмово повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, узятую на профілактичний облік - також відповідну службу у справах дітей.

До обліково-профілактичної справи долучаються такі документи:

постанова про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;

копія повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;

матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік;

характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей;

копія повідомлення для відповідної служби у справах дітей про взяття дитини на профілактичний облік;

план заходів індивідуальної профілактики (додаток), до якого можуть вноситися корегування за умов зміни інформації про дитину;

копія постанови про оголошення в розшук дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, як такої, що безвісти зникла або переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи ухиляється від відбуття кримінального покарання;

постанова про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи (додаток);

інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів¹³³.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено обліково-профілактичну справу.

Відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання, номер і дата заведення обліково-профілактичної справи, категорія обліку) поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом доби після заведення обліково-профілактичної справи вносить до електронної картки інформаційної підсистеми. Категорія обліку проставляється відповідно до розмежувань, зазначених у довіднику електронної картки.

Якщо категорія профілактичного обліку дитини змінюється, поліцейський підрозділу ювенальної превенції упродовж доби вносить відповідні корективи до електронної картки.

---

¹³³ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

На автоматизованому обліку дитина перебуває лише з однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ювенальної превенції за принципом - кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення.

Якщо однією з категорій є «домашнє насильство», зберігаються дві категорії обліку.

У разі зміни дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейський ювенальної превенції повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейський ювенальної превенції надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, обліково-профілактичну справу для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини. Після одержання інформації про отримання обліково-профілактичної справи та взяття дитини на облік за новим місцем проживання, поліцейський ювенальної превенції вносить відповідну інформацію до журналу реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік.

У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Ведення обліково-профілактичної справи контролюють:

начальник підрозділу превентивної діяльності територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП або його заступник - один раз на квартал;

начальник підрозділу ювенальної превенції ГУНП - один раз на півроку¹³⁴.

---

¹³⁴ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

Профілактичний облік дітей із заведенням обліково-профілактичної справи триває строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

- 1) досягнення нею 18-річного віку;
- 2) закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;
- 3) набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;
- 4) рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;
- 5) відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року після останнього такого факту;
- 6) відсутність випадків вчинення адміністративного та/або кримінального правопорушення впродовж року з моменту взяття на облік;
- 7) відсутність випадків самовільного залишення сім'ї, навчально-виховного закладу чи спеціальної установи для дітей упродовж року з моменту взяття на облік;
- 8) письмове повідомлення слідчого, прокурора про зняття з дитини підозри в учиненні кримінального правопорушення;
- 9) обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою¹³⁵.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом однієї доби:

вносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;

---

¹³⁵ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;

письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік¹³⁶.

Закриті обліково-профілактичні справи зберігаються в територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП протягом двох років, після чого знищуються. Після знищення обліково-профілактичної справи працівники, які виконали цю роботу, затверджують факт знищення підписами в акті, а в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ узятих на профілактичний облік дітей роблять відмітки про знищення справ із зазначенням номера акта і дати його реєстрації¹³⁷.

2.3. Особливості застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб

Реформування системи МВС України є однією із центральних подій сучасної української держави, яка має суспільний резонанс і підлягає пильній увазі з боку громадськості, у тому числі і світової.

Одним із рішучих кроків влади на шляху перетворень є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про Національну поліцію», який визначає загальні засади функціонування поліцейських підрозділів та їх окремих посадових осіб. Новелою у діяльності Національної поліції України є запровадження у практичну діяльність застосування превентивного поліцейського заходу – поліцейське піклування. Особливо актуальним

---

¹³⁶ Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України 2018 р. № 45. С. 116. Ст. 1589

¹³⁷ Там само.

вважаємо з'ясування змісту та особливостей застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, зважаючи на спеціальний об'єкт застосування такого заходу.

Правові підстави, види та порядок застосування заходів адміністративного переконання та примусу завжди залишаються важливим питанням для практичної діяльності поліції, а також для наукової діяльності вчених. Заходи адміністративного переконання та примусу, які застосовуються Національною поліцією України, були предметом дослідження багатьох вчених-адміністративістів впродовж років незалежності України, а саме: О.М. Бандурка, Є.О. Безсмертний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.К. Шкарупа та багато інших.

Водночас Закон України «Про Національну поліцію» чітко визначив перелік превентивних поліцейських заходів (перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; проникнення до житла чи іншого володіння особи; перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ; застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб; поліцейське піклування) та поліцейських заходів примусу (фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї)¹³⁸.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

---

¹³⁸ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. – 2015. – № 141-142.

Водночас заходи, які уповноважені застосовувати поліцейські в Україні, є ще не досить дослідженими у зв'язку із прийняттям відповідного Закону. Тому у даному підрозділі ми з'ясуємо зміст, порядок та особливості застосування поліцією України поліцейських заходів щодо дітей.

Однією з новел Закону України «Про Національну поліцію» стало запровадження до компетенції поліцейського повноважень щодо виконання раніше не застосовуваного превентивного поліцейського заходу – поліцейського піклування. Для з'ясування особливостей застосування такого превентивного заходу, як поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб, перш за все, необхідно з'ясувати етимологію поняття «поліцейське піклування», визначити його зміст та особливості, а також запропонувати авторське визначення поняття «поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб».

З'ясовуючи сутність будь-якого поняття, вважаємо за доцільне звернутися до енциклопедичних джерел. Так, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови «піклуватися» означає виявляти увагу, турботу про потреби кого-, чого-небудь; виявляти неспокій з приводу влаштування кого-, чого-небудь, клопотатися про когось, щось¹³⁹; «піклувальник» – той, хто піклується про кого-, що-небудь; дбайливець¹⁴⁰.

Юридична енциклопедія визначає «піклування» як одну із форм правового захисту правових і майнових прав та інтересів громадян¹⁴¹.

Крім того, відповідно до законодавства України піклування є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без

---

¹³⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2005. С.972.

¹⁴⁰ Там само, с.972.

¹⁴¹ Юридична енциклопедія В 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр.енцикл., 1998. т. 4: Н-П. 2002. С.559.

піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів¹⁴².

Проаналізувавши зміст нормативно-правових актів законодавчих та центральних органів виконавчої влади України, а також енциклопедичні джерела, можна дійти висновку, що термін «піклування» вживається у значенні «турбота», «допомога», «захист прав і свобод» тощо. Запроваджене поліцейське піклування також спрямоване на надання допомоги особам, які її потребують, а саме: неповнолітній особі віком до 16 років, яка залишилася без догляду; особі, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особі, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; особі, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі¹⁴³.

На наш погляд, неповнолітні особи є найбільш незахищеними із тих осіб, відносно яких може встановлюватися поліцейське піклування, оскільки права та свободи дитини є однією із найбільших соціальних цінностей будь-якої держави світу. На міжнародному рівні закріплено обов'язок кожної держави забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів¹⁴⁴. Тому у даному підрозділі мова буде йти про поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб віком до 16 років.

---

¹⁴² Про затвердження Правил опіки та піклування: Наказ Держкомсім'ямолодь України, Міносвіти, МОЗ України, Мінпраці України від 26.05.1999 № 34/166/131/88 // Офіційний вісник України. 1999. № 26. С. 115.

¹⁴³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. 2015. № 141-142, ст.41.

¹⁴⁴ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 205, ст.3.

Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб є превентивним поліцейським заходом ¹⁴⁵, тому необхідно визначити, що означають терміни «превентивний захід» та «поліцейський захід».

До прийняття Закону України «Про Національну поліцію» у законодавстві України термін «превентивні заходи» не застосовувався. Крім того, класичною для вітчизняних науковців є поділ заходів, які уповноважені були застосовувати працівники міліції України, на заходи переконання та примусу. Тому з'ясуємо сутність самого слова «превенція», «превентивні заходи».

Так, відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови «превентивний» означає той, який попереджає що-небудь, запобігає чомусь; профілактичний, упереджувальний¹⁴⁶; сутність поняття «превенція» виражена через запобігання, попередження¹⁴⁷.

Юридичні енциклопедії наводять думки в основному вчених – фахівців кримінального, кримінально-виконавчого права, відповідно до яких «превенція» також означає попередження, запобігання. Крім того зазначено, що у чинному українському законодавстві цей термін не використовується. В теорії кримінального та кримінально-виконавчого права, у кримінології він вживається як синонім терміну «запобігання злочинності»¹⁴⁸.

Отже, превентивний захід «поліцейське піклування» щодо неповнолітніх є заходом попередження вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, спрямований на недопущення їх вчинення відносно неповнолітніх осіб віком до 16 років, а також самими неповнолітніми.

---

¹⁴⁵ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // *Голос України*. 2015. № 141-142, ст.31.

¹⁴⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С.1104.

¹⁴⁷ Там само.

¹⁴⁸ *Юридична енциклопедія* В 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр.енцикл., 1998. т. 5: П-С. 2003. С.39;58; 700.

Поліцейське піклування є поліцейським заходом, тобто таким заходом, який уповноважені застосовувати співробітники поліції. Зауважимо, що «поліцейський» означає той, хто працює в поліції; прикметник до «поліція»¹⁴⁹. Тобто, суб'єктом застосування поліцейського піклування є співробітники поліції.

На наш погляд, в першу чергу потребує поліцейського піклування перша категорія осіб, про що свідчать і міжнародно-правові норми. Так, відповідно до принципу 8 «Декларації прав дитини» дитина має за всіх обставин бути серед тих, хто першою отримує захист і допомогу¹⁵⁰. А пункт 44 Рекомендацій Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» наголошує, що персонал поліції повинен діяти чесно і з повагою до суспільства і з особливою увагою до становища осіб, які належать до найбільш уразливих груп¹⁵¹. Неповнолітня особа віком до 16 років, яка залишилася без догляду, вважаємо, відноситься до таких груп.

Отже, важливість реалізації поліцейського піклування щодо неповнолітніх в Україні підтверджується міжнародно-правовими стандартами у сфері захисту прав дитини, які серед іншого визначають обов'язки поліції щодо забезпечення таких прав, надання допомоги особі, яка опинилася в складних життєвих ситуаціях, в безпорадному стані тощо.

Основним міжнародно-правим актом у сфері захисту прав дитини є «Декларація прав дитини», яка визначає основоположні принципи, яких мають дотримуватися її держави-учасниці.

---

¹⁴⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. С.1036.

¹⁵⁰ Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року / URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384

¹⁵¹ Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) / URL:<http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

Так, наприклад, поліція України під час здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, повинна дотримуватися принципу рівності. Принцип рівності означає, що усі діти є рівними незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, народження або інших обставин, що стосуються самої дитини або його сім'ї, без винятків та без дискримінації¹⁵². Тому і ставлення поліцейського має бути однаковим до усіх неповнолітніх, які залишилися без догляду.

Цей принцип дублюється і у спеціалізованому міжнародно-правовому акті – «Європейському кодексі поліцейської етики», який визначає, що поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації¹⁵³.

Крім того, дитині законом та іншими заходами має бути забезпечений соціальний захист і надані можливості та сприятливі умови для фізичного, розумового, морального, духовного розвитку, інтереси дитини мають бути при цьому забезпечені якнайкраще¹⁵⁴. Дитині належить право на здоровий розвиток, належне харчування, житло, розваги та медичне обслуговування¹⁵⁵.

При цьому малолітня дитина не повинна, крім випадків, коли наявні виключні обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю. На суспільстві та органах публічної влади має лежати відповідальність здійснювати особливу турботу про дітей, які не мають сім'ї, та про дітей, які не мають достатньо коштів для існування¹⁵⁶.

---

¹⁵² Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року / URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384

¹⁵³ Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) / URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

¹⁵⁴ Там само.

¹⁵⁵ Там само.

¹⁵⁶ Там само.

Тому у випадку, коли неповнолітній віком до 16 років залишається без догляду, обов'язок держави в особі її органів забезпечити реалізацію дитиною вказаних прав, зокрема шляхом здійснення поліцейського піклування. Під час виконання такого превентивного заходу поліцейський перш за все має з'ясувати, хто є батьками (усиновителями, опікунами, піклувальниками) даної дитини, та повідомити їх або орган опіки та піклування про місце перебування дитини, а згодом – передати їм особу, яка знаходиться під поліцейським піклуванням. Даний поліцейський захід процесуально оформлюється протоколом, копія якого передається особам або органам, якому передано неповнолітню особу віком до 16 років.

Водночас сам механізм поліцейського піклування над неповнолітньою особою детально не визначено у законодавстві, а тому, яким чином будуть забезпечені права неповнолітнього в даному випадку не відомо. Проте, відповідно до міжнародно-правових норм поліція у своїй діяльності повинна завжди пам'ятати про основоположні права кожного¹⁵⁷, тому, вважаємо, що першочерговим завданням для поліцейського має стати забезпечення безпеки неповнолітнього, задоволення його природних потреб, а, по-друге, – реалізація мети поліцейського піклування (передача неповнолітнього батькам, особам, які їх замінюють, або органам опіки та піклування).

Слід наголосити на неврегульованості порядку проведення поліцейського піклування та необхідності встановлення механізму його проведення, наприклад, у відомчому нормативно-правовому акті – Наказі МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок проведення поліцейського піклування». Зміст даного нормативно-правового акту має бути заснованим на міжнародно-правових стандартах у сфері захисту прав дитини, оскільки вони є основоположними у діяльності будь-якого державного органу, а тим більше в діяльності поліції, що ґрунтується на принципі верховенства

---

¹⁵⁷ Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) / URL:<http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>

права, і реалізується зокрема шляхом захисту та дотримання основоположних прав і свобод особи.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» наслідком поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб віком до 16 років є передання їх батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування¹⁵⁸.

Якщо говорити про процесуальний бік здійснення поліцейського піклування, то слід наголосити, що про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень¹⁵⁹.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, яким передається особа, відносно якої застосувалося поліцейське піклування¹⁶⁰.

Про застосування до неповнолітньої особи віком до 16 років такого превентивного заходу, як поліцейське піклування, поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи¹⁶¹.

Також про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального

---

¹⁵⁸ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. 2015. № 141-142.

¹⁵⁹ Там само, ст.41.

¹⁶⁰ Там само.

¹⁶¹ Там само.

поліцейського в підрозділі поліції¹⁶². На сьогоднішньому етапі функціонування Національної поліції України таким підрозділом є підрозділи ювенальної превенції, які підпорядковані підрозділам превентивної діяльності Національної поліції України.

Кожна особа, відносно якої застосовується поліцейське піклування має право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування, про що їй повідомляє поліцейський зрозумілою для неї мовою¹⁶³. Водночас слід наголосити, що для неповнолітньої особи віком приблизно до 10 років такі роз'яснення будуть мало зрозумілими, тому завданням поліцейського є забезпечити дотримання прав і свобод такої особи шляхом застосування психологічних прийомів у спілкуванні з дитиною, виявленні її потреб та їх задоволенні тощо. Крім того, поліцейський має з'ясувати обставини, за яких неповнолітня особа віком до 16 років залишилася без догляду, а також застосувати відповідні заходи щодо винних осіб (повідомити органи опіки та піклування, повідомити про вчинене адміністративне або кримінальне правопорушення відносно неповнолітнього тощо). Тобто у всіх діях відносно неповнолітньої особи поліцейський має виявляти турботу про її інтереси і забезпечити усі гарантовані законом права та свободи, тоді, на наш погляд, ефективність застосування поліцейського піклування буде найвищою.

До заходів, які мають застосовуватися під час здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, слід віднести надання медичної, правової, психологічної, побутової, матеріальної допомоги. Розглянемо їх детальніше.

Оцінивши стан здоров'я неповнолітнього, поліцейський має прийняти рішення про необхідність надання їй медичної допомоги самостійно або із

---

¹⁶² Там само.

¹⁶³ Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // Голос України. 2015. № 141-142, ст.41.

застосуванням кваліфікованої медичної допомоги (наприклад, викликати швидку допомогу або звернутися безпосередньо до лікаря).

У спілкуванні з неповнолітнім поліцейський має застосовувати психологічні прийоми, спрямовані на збереження психо-емоційного здоров'я неповнолітнього (наприклад, заспокоїти його; створити атмосферу надійності та впевненості у обставинах, що склалися, та власних діях, спрямованих на їх подолання; у дружній бесіді з'ясувати обставини, в які потрапив неповнолітній), оскільки психіка неповнолітніх осіб є нестійкою, а обставини, в яких опинилася неповнолітня особа, можуть спонукати до виникнення психологічних травм різної тяжкості.

Під час реалізації заходів поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи дуже важливо проявляти ініціативу у вирішенні побутових та матеріальних питань по мірі можливості поліцейського (наприклад, за необхідності надати теплі речі, харчування, ліки тощо).

Крім того, у спілкуванні з неповнолітнім і забезпеченні його нагальних потреб, необхідно не забувати про надання йому правової допомоги, забезпеченні його прав і свобод у спілкуванні із зовнішнім середовищем (наприклад, необхідно з'ясувати причини, за яких неповнолітній опинився у даній ситуації; винних у цьому осіб; повідомити відповідального поліцейського у підрозділі поліції про ситуацію, що склалася; повідомити батьків або осіб, що їх замінюють, про місце перебування неповнолітнього; повідомити органи опіки та піклування про ситуацію, що склалася, та ін.).

Сукупність зазначених заходів являє собою сутність поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи, а їх комплексна реалізація забезпечить ефективність досягнення мети такого піклування.

Проаналізувавши норми законодавства України, зміст енциклопедичних джерел, а також власні умовиводи, можна зробити висновок про наявність таких особливостей поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб віком до 16 років:

1) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це превентивний захід, тобто захід попередження адміністративних та кримінальних правопорушень, який не передбачає застосування примусових заходів;

2) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це поліцейський захід, тобто такий, який уособлює волю держави, спирається на владу поліції, застосовується працівниками поліції (суб'єкти застосування даного заходу);

3) поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб – це сукупність заходів піклування (медичного, правового, психологічного, побутового, матеріального характеру) про неповнолітню особу;

4) спеціальний об'єкт застосування поліцейського піклування – неповнолітня особа віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

5) метою поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб є забезпечення прав і свобод неповнолітньої особи, тобто усі дії поліцейського мають відповідати інтересам неповнолітньої особи;

6) наслідком застосування поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб є передання їх батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування.

Підсумовуючи вище викладене, пропонуємо під поняттям «поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб» розуміти сукупність заходів медичного, правового, психологічного, побутового, матеріального характеру, що застосовуються працівниками поліції відносно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод, наданих законодавством України.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ДІТЬМИ

3.1. Міжнародні стандарти в діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав дитини, яка перебуває у конфлікті з законом

Дотримання ряду стандартів у сфері юстиції щодо дітей визначено міжнародними зобов'язаннями України, що впливають із міжнародно-правових актів. Правову основу стандартів становлять міжнародні документи універсального та регіонального характеру:

– Конвенція про права дитини, що ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р. та набрала чинності для України 27 вересня 1991 р.¹⁶⁴;

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, що набрав чинності для України 3 квітня 2003 р.;

– Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, що набрав чинності для України 28 липня 2004 р.;

– Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправи правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), що прийняті і проголошені резолюцією 40/33 Генеральної Асамблеї ООН 29 листопада 1985 р.¹⁶⁵;

---

¹⁶⁴ Конвенция ООН о правах ребенка от 20.11.1989 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 205

¹⁶⁵ Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних ("Пекинские правила") от 29.11.1985 / URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211

- Керівні принципи запобігання злочинності серед неповнолітніх Організації Об'єднаних Націй (Ер-Рядські керівні принципи), прийняті резолюцією 45/112 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.¹⁶⁶;
- Правила Організації Об'єднаних Націй щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийняті резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН 14 грудня 1990 р.;
- Права дітей в рамках відправи правосуддя щодо неповнолітніх, зауваження загального порядку № 10 (2007) Комітету ООН з прав дитини 25 квітня 2007 р.;
- Рекомендація NR (87) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх», прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 17 вересня 1987 р. на 410-му засіданні заступників міністрів;
- Рекомендація CM/REC (2008) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають призначенню санкцій чи заходів, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 5 листопада 2008 р. на 1040-й зустрічі заступників міністрів;
- Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, прийняті Комітетом міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098-й зустрічі заступників міністрів;
- Правила ООН стосовно поводження з ув'язненими жінками і засобів покарання для жінок-правопорушниць без позбавлення їх свободи (Бангкокські правила), прийняті Генеральною Асамблеєю ООН від 21 грудня 2010 р.;

---

¹⁶⁶ Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних от 14.12.1990 / URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_861

– Основні принципи застосування програм відновного правосуддя в кримінальних справах, прийняті Економічною і Соціальною радою ООН 24 липня 2002 р. на 37-му пленарному засіданні.

Права дітей також визначено договорами про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, укладеними між Україною та іншими державами.

При цьому відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), основними цілями юстиції щодо дітей визначено забезпечення благополуччя дітей та уникнення застосування виключно каральних санкцій. Згідно з принципом співмірності відповідь на дії неповнолітніх правопорушників повинна ґрунтуватися не тільки на ступені тяжкості правопорушення, а і на вивченні таких особливостей особистості, як соціальний статус, ситуація в сім'ї, майновий стан та інші фактори, які визначають особистість дитини.

Таким чином, відповідно до вимог міжнародних актів про права людини система юстиції щодо дітей повинна бути спрямована на сприяння виправленню, ресоціалізації та соціальній реінтеграції дитини, включаючи формування в неї почуття гідності та усвідомлення цінності особистості, а також виховання поваги до прав інших людей.

Проаналізувавши і узагальнивши міжнародні норми щодо захисту прав дітей, можна виділити такі основні принципи здійснення правосуддя за участю дітей: пріоритет запобігання вчиненню дітьми правопорушень; оперативність (здійснення всіх необхідних заходів в найбільш короткі терміни); пріоритет інтересів дитини над інтересами дорослих учасників здійснення правосуддя; застосування заходів примусу по відношенню до дітей тільки в крайніх випадках вчинення ними тяжких або особливо тяжких злочинів; забезпечення прав і інтересів дитини під час усіх видів діяльності державних органів по здійсненню правосуддя (в тому числі і права на захист інтересів).

Зауважимо, що реалізація даних принципів можлива лише за умови створення грамотної системи органів ювенальної юстиції, діяльність яких буде спрямована на захист прав, свобод та інтересів дітей.

Більшість державних органів в Україні сьогодні перебуває на стадії свого реформування, яке провадиться з метою прямування держави до світової спільноти високорозвинутих країн. Поліція в Україні є одним із ключових правоохоронних органів, діяльність якого має відповідати міжнародним стандартам для досягнення належного рівня захисту прав і свобод людини та громадянина.

Водночас, одним із показників розвитку держави є рівень вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень дітьми (особами віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше¹⁶⁷) та ступінь захисту правоохоронними органами дітей від протиправних посягань.

Основним міжнародним документом у сфері захисту прав дітей є Конвенція ООН про права дитини, яка встановлює міжнародні стандарти та норми захисту прав дітей для всіх держав-учасниць ООН. Для діяльності поліції основними є норми, пов'язані із застосуванням примусових заходів стосовно дітей, а саме: арешт, затримання, ув'язнення щодо дітей застосовуються в крайньому випадку; жодна дитина не повинна піддаватися катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведження чи покарання; кожна дитина має право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оскаржувати законність позбавлення її волі перед судом чи іншим компетентним, незалежним і безстороннім органом та право на невідкладне прийняття ними рішень щодо будь-якої такої процесуальної дії; гуманне ставлення до кожної

---

¹⁶⁷ Про охорону дитинства: Закон України № 2402-III від 26.04.2001 // Голос України. 2006. № 98.

позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб її віку¹⁶⁸.

Також міжнародні стандарти у сфері захисту прав дітей закріплені в нормах «Європейської конвенції про здійснення прав дітей», «Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх» («Пекінські правила»)¹⁶⁹, «Керівних принципах, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних із участю дітей-жертв і свідків злочинів», Рекомендаціях N Rec (2003) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про нові підходи до злочинності серед неповнолітніх та про значення правосуддя у справах неповнолітніх», «Керівних принципах Організації Об'єднаних Націй для попередження злочинності серед неповнолітніх» та інших міжнародно-правих документів. Основними ідеями цих документів є дотримання прав та інтересів дітей під час здійснення правосуддя відносно них, а також під час розгляду справ у судах, в яких діти виступають свідками або жертвами.

Крім того, міжнародні стандарти визначають, що для виконання своїх функцій співробітники поліції, які часто або виключно займаються неповнолітніми або які головним чином займаються попередженням злочинності серед неповнолітніх, повинні пройти спеціальний інструктаж і підготовку. Для цієї мети у великих містах мають бути створені спеціальні підрозділи поліції¹⁷⁰. На виконання даної міжнародної норми в Україні передбачено в межах реформи Міністерства внутрішніх справ України¹⁷¹, створення уповноважених підрозділів поліції¹⁷².

¹⁶⁸ Конвенція ООН о правах ребенка от 20.11.1989 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 205, ст.37

¹⁶⁹ Там само.

¹⁷⁰ Там само.

¹⁷¹ Реформа Министерства внутренних дел Украины. / URL: <https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/701745133248929>

¹⁷² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ: проект Закону України №1550 від 22.12.2014. / URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1550&skl=9

Проаналізувавши зміст міжнародно-правових актів у сфері захисту прав дітей, ратифікованих Верховною Радою України, а також враховуючи особливості національного законодавства, необхідно наголосити, що під час реалізації заходів адміністративного примусу відносно неповнолітніх поліцейські, крім загальних принципів своєї діяльності, мають дотримуватись наступних міжнародно-правових принципів:

1. Пріоритет прав та інтересів дитини. Під час застосування всіх заходів поліцейськими права та інтереси дитини мають дотримуватися у повному обсязі (наприклад, право на задоволення потреб дитини, право повідомлення батьків або осіб, що їх замінюють, про затримання дитини та інші примусові заходи, які до неї застосовані, негайно, тощо).

2. Конфіденційність. Право неповнолітнього на конфіденційність повинно поважатися на всіх етапах здійснення правосуддя для того, щоб уникнути заподіяння йому шкоди через непотрібну гласність або через шкоду репутації¹⁷³.

3. Пріоритет виховних та запобіжних заходів у протидії правопорушенням, вчинених дитиною. Пріоритет заходів загальної та індивідуальної профілактики з боку поліцейських, і водночас застосування в крайньому випадку щодо дітей таких заходів адміністративного примусу як затримання, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних заходів та інших.

4. Адресний підхід. До кожного неповнолітнього має застосовуватися індивідуальний підхід, що проявляється у детальному вивченні особистості дитини, яка вчинила правопорушення, її особистих якостей. На наш погляд, поліцейським необхідно також брати участь у заходах реабілітації та ресоціалізації неповнолітніх, які відбули покарання, стали жертвами або свідками правопорушень.

---

¹⁷³ Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних ("Пекинские правила") от 29.11.1985 / URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211

5. Складання соціального досьє. Соціальне досьє також має стати новелою у компетенції сучасних підрозділів поліції, яке являє собою результат застосування комплексу педагогічних, психологічних, соціальних знань, вивчення умов життя дитини під час роботи з неповнолітнім правопорушником, дитиною-жертвою або дитиною-свідком правопорушення.

З вище наведеного можна зробити висновок про необхідність переорієнтації адміністративно-примусової діяльності поліції від каральної спрямованості до застосування заходів запобігання правопорушенням за участю дітей. Для цього необхідно розробляти та реалізовувати комплексні програми попередження правопорушень серед неповнолітніх, виявляти осіб, схильних до вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень серед неповнолітніх, виявляти осіб, які можуть стати потерпілими або свідками від адміністративних та кримінальних правопорушень, здійснювати спостереження за неповнолітніми, які виховуються у неблагополучних сім'ях, неповнолітніми, які раніше вчиняли адміністративні або кримінальні правопорушення тощо.

До таких осіб поліцейські мають застосовувати адміністративно-запобіжні заходи, наприклад:

- довірлива бесіда;
- участь у вирішенні сімейно-побутових, психологічних проблем;
- застосування авторитету третіх осіб (наприклад, тренер спортивної секції, в якій займається неповнолітній, тощо);
- відгородження неповнолітнього від факторів негативного впливу на нього (наприклад, зацікавлення неповнолітнього заняттями спортом, театральним гуртком, тощо з метою зміни навколишнього соціального середовища);
- стимулювання до зміни способу життя шляхом наведення позитивних прикладів;
- шефство над неповнолітнім з неповних родин;

- проведення профілактичних бесід з батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють;
- залучення неповнолітніх до соціально-культурного життя громади (відвідування музеїв, театрів, виставок, цирку та інших місць);
- залучення неповнолітнього до роботи поліції (наприклад, розклеювання оголошень, роздавання візитівок дільничних офіцерів поліції, ведення сторінки дільничного офіцера поліції в інтернеті, створення веб-сайту дільничного офіцера поліції, тощо);
- відвідування неповнолітнього вдома у вечірній час,
- та інші заходи запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням.

Підсумовуючи вищевикладе, необхідно зазначити, що міжнародні стандарти у сфері застосування заходів адміністративного примусу поліцейськими щодо дітей чітко визначають пріоритет забезпечення прав та інтересів дитини, а також пріоритет застосування адміністративно-запобіжних заходів відносно неповнолітніх перед адміністративним примусом.

3.2. Зарубіжний досвід діяльності поліції щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми та напрямки його запровадження в Україні

У сучасний час багато неповнолітніх осіб вчиняють різного характеру правопорушення (як адміністративні, так і кримінальні). Дану проблему найчастіше вирішують за допомогою проведення профілактичних заходів компетентними органами, наприклад, Національною поліцією України, а саме дільничним офіцерами поліції, підрозділами ювенальної превенції та соціальними службами на території України, що застосовують різні програми та методи щодо виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, а також попередження правопорушень, вчинюваних дітьми. Також важливу

роль відіграють наукові дослідження у напрямку профілактики правопорушень серед неповнолітніх, де відбувається систематизація та накопичення як вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, знаходження оптимальних шляхів вирішення вище вказаної проблеми та впровадження його у вітчизняну практику. Також необхідно зазначити, що попередження правопорушення та виявлення, осіб, схильних до вчинення незаконних дій, серед неповнолітніх є більш ефективним напрямком діяльності, ніж на етапі вже вчиненого правопорушення, оскільки протиправні дії припиняються на початковому етапі та є вигідним, тому що відбувається зменшення ймовірності нанесення шкоди різного характеру як суспільству, так і державі.

Наприклад, поліція Швейцарії тісно співпрацює зі школами, з якими підписується протоколи про взаємодію. За цим протоколом школа зобов'язана реалізувати всі можливості для проведення профілактичної роботи з підлітками, які перебувають у конфлікті з законом, і лише після цього звертатися до поліції. Крім цього, школа зобов'язана систематично нагадувати правила поведінки дітям, якщо говорити юридичними термінами — проводити правове виховання дітей. Регулярні зустрічі з адміністрацією шкіл проводить дільничний інспектор «ілот'є» (*L'ilotier*— фр.), який не носить ні форми, ні зброї, і чия робота в основному направлена на збір інформації. Окрім цих регулярних зустрічей з адміністрацією, згідно з протоколом, інспектор має право відвідувати школу лише в трьох випадках: а) переслідування злочинця; в) юридичне розслідування (розслідування злочину, скоєного на території школи); с) для проведення уроків з профілактики на початку та в кінці навчального року (загальна профілактика)¹⁷⁴.

Також цікавим є американський досвід, з якого можна виділити три моделі превентивної діяльності: модель суспільних установ, модель безпеки індивідуума і модель впливу через навколишнє середовище. На федеральному

---

¹⁷⁴ Профілактики правопорушень серед дітей та молоді у Швейцарії [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-02\(13\)/05-Zarubizhnyi_dosvid/130501.pdf](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-02(13)/05-Zarubizhnyi_dosvid/130501.pdf). С.47

і місцевому рівнях реалізуються програми попередження правопорушень. У деяких штатах участь громадян у зміцненні правопорядку дозволила знизити кількість пограбувань на 30%. Тут використовується винагорода за інформацію, що має оперативно-профілактичне значення. Значна увага на практиці у США приділяється попередженню правопорушень, усуненню причин й умов виникнення правопорушень, припиненню актів вандалізму, превентивному вирішенню конфліктних ситуацій в сім'ї, формуванню довірчих відносин між поліцією і громадянами¹⁷⁵.

В Ірландії широко застосовується обмежене дозвілля, неповнолітніх, що вчиняють правопорушення. Ці заходи реалізують спеціальні установи і школи, де особи, які вчинили правопорушення або мають асоціальні прояви у поведінці, проводять вільний від навчання час. Крім того, до виховного процесу залучаються батьки неповнолітніх із асоціальною прийнятною поведінкою. За такою схемою в Ірландії ще з 1960-х років діє низка програм *Garda Juvenile Diversion Programmes*¹⁷⁶.

Для української правозастосовчої діяльності представляють інтерес програми раннього втручання, які широко застосовуються в Ірландії та реалізуються у межах роботи асоціації NIACRO¹⁷⁷:

1. Програма “Незалежного відвідування” полягає у наданні дружньої незалежної підтримки неповнолітнім, які знаходяться під опікою та позбавлені батьківської уваги.

2. Програма “Допомоги у працевлаштуванні молоді” охоплює молодь віком від 15 до 18 років, яка на обліку у виправній системі для неповнолітніх. Головною метою програми є надання підтримки в отриманні освіти і професійних навичок та працевлаштуванні.

¹⁷⁵ Карпінець Ю.О. Досвід зарубіжних країн щодо запобігання злочинності неповнолітніх(на прикладі США та Швейцарії) // Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світі реформування кримінальної юстиції : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Харків МВС ХНУВС кримінологічна асоціація України: ХНУВС, 2014. Том II. С.173-174.

¹⁷⁶ Children and the criminal justice system in Ireland / URL: <http://citformation.ie/en>

¹⁷⁷ Evaluation of the Early Intervention Programme / URL:<http://www.niacro.co.uk>.

3. Поряд з цими асоціаціями NIACRO здійснює роботу з ув'язненими, їх сім'ями та дітьми через Advice Centre (Консультаційний центр) – єдину службу, що надає консультації і підтримку сім'ям ув'язнених та неповнолітніми, які відбувають покарання та Family Links (Сімейні зв'язки)¹⁷⁸.

На відмінну від європейського та американського досвіду проведення профілактики правопорушень серед неповнолітніх у Республіці Таджикистан реалізується з урахуванням одного із головних завдань політики держави – захист прав і законних інтересів дитини. Тому в системі МВС Республіки Таджикистан була створена Служба профілактики правопорушень серед неповнолітніх та молоді (СППНМ), яка безпосередньо забезпечує захист законних прав та інтересів неповнолітніх.

У випадку виявлення неповнолітніх, які не відвідують навчальні заклади, вище вказаною службою і її низовими підрозділами, на місцях проводиться профілактичний захід. Неповнолітній ставиться на облік із закладом в обліково-профілактичну карточку і застосовуються всі заходи для повернення дитини у навчальний заклад.

Співробітники СППНМ МВС Республіки Таджикистан постійно проводять роз'яснювальні бесіди, організовують зустрічі з учнями загальноосвітніх шкіл, їх батьками з метою захисту прав і законних прав дитини¹⁷⁹. Крім цього, згідно пункту 34.1.7. Інструкції «По організації роботи підрозділу по справам неповнолітніх ОВС», затверджено наказом МВС Республіки Таджикистан від 13.05.2009 року № 315, дана категорія осіб батьків ставиться на облік до органів внутрішніх справ із заведенням на них

---

¹⁷⁸ Формування програмних заходів корекції та запобігання злочинній поведінці неповнолітніх: зарубіжний досвід / URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc7/47.pdf>.

¹⁷⁹ Служба профілактики правонарушень среди несовершеннолетних и молодежи МВД РТ / URL: <http://www.mvd.tj/index.php/ru/struktura-mvd/571-sluzhby-profilaktiki-pravonarushenie-sredi-molodjozhi-mvd-rt>.

обліково-профілактичних карточок та проводиться із ними індивідуальні профілактичні заходи¹⁸⁰.

На нашу думку, необхідно зацікавити громадськість, волонтерські організації, працівників навчальних закладів та батьків неповнолітніх разом здійснювати із компетентними державними органами заходи для реалізації державної політики щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Тому вище вказані особи повинні реалізувати програму з профілактики правопорушень серед неповнолітніх через проведення: повчальних правових бесід, наведенні прикладів вже вчинених правопорушень особами, проведення навчальних ігор виховного характеру, демонстрування відеоматеріалів про випадки неправомірної поведінки, ознайомлення з їх правами та обов'язками та з різними видами юридичної відповідальності згідно чинного законодавства, надання брошури-пам'ятки, яка б містила приклади та інформацію виховного характеру, та створити бесіду у вигляді монологу, щоб кожен міг висловити свою думку з причин та умов вчинення правопорушень неповнолітніми та роз'яснити, до яких державних правоохоронних органів вони мають право звертатися у разі порушенні прав і свобод.

Тільки комплексний підхід та спільна координована організація із здійснення попередження правопорушень надає можливість ефективніше вплинути на свідомість неповнолітнього правопорушника та зменшити або припинити вчинення протиправних діянь через різні способи впливу за допомогою вище вказаних осіб.

Виходячи з вище вказаного, можна зробити висновок, що профілактика правопорушень серед неповнолітніх проводиться за різними програмами, методами, які у свою чергу є ефективними у попередженні правопорушень. У європейських країнах та США основна профілактика здійснюється з малолітніми та неповнолітніми за програмами з метою попередити, виявити

---

¹⁸⁰ Отобаева Л.О. Преступления, совершенные в отношении несовершеннолетних и их профилактика // ОСОРИ Академия” (Труды, Академии) №1(19). С.7-8.

схильних осіб до вчинення правопорушень та особами, які вже вчинили правопорушення, для того щоб збільшити їхню правосвідомість про неприпустимість вчинення протиправних дій та перевиховати. Можна зазначити, що значну роль приділяється участі шкільних навчальних закладів у проведенні та реалізації певних профілактичних програм з неповнолітніми, адже школи є дієвим засобом щодо впливу на правосвідомість та виховання неповнолітніх осіб.

Майже для всіх країн світу на сучасному етапі характерними є негативні кількісно-якісні зміни рівня, структури і динаміки правопорушень серед неповнолітніх. Не є винятком і Україна. Особливої гостроти проблема поширення правопорушень серед неповнолітніх в Україні набула з початком трансформаційних процесів у країні, що сприяли виникненню різноманітних проблем у всіх сферах суспільного життя. Невирішені державою та суспільством проблеми стають факторами, що негативно впливають на найменш захищених членів суспільства – неповнолітніх, і сприяють вчиненню ними злочинів та інших правопорушень. Серед таких факторів можна назвати і безробіття батьків, і зниження життєвого рівня населення, і розпад звичних та відпрацьованих форм соціального контролю та профілактики правопорушень.

Враховуючи зазначене, актуальним стає пошук нових, адаптованих до сучасних умов життя підходів щодо здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх. У цій справі, на наш погляд, цікавим є досвід інших країн, зокрема, США та Великобританії, що мають вагомий напрацювання у сфері організації профілактики правопорушень серед неповнолітніх. Англо-американська система профілактики правопорушень займає домінуюче і провідне становище у Європі, Америці та Японії¹⁸¹.

У цих країнах існують різноманітні класифікації теоретичних підходів і концепцій відносно превентивної діяльності. У Британії визнається очевидним

---

¹⁸¹ Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекції. Харків: Укр. юрид. академія, 1994. С.36.

той факт, що усі вони ґрунтуються на відповідних концепціях причин протиправної поведінки й пов'язані з впливом на певні групи факторів, яким відводиться вирішальна роль у механізмі вчинення правопорушення. У зв'язку з тим, що існує багато теорій причин правопорушень, єдиної теорії профілактики протиправної поведінки немає.

Профілактика правопорушень у Великобританії та США здійснюється у трьох основних формах: ситуаційна, соціальна, превенція за допомогою громадськості¹⁸².

Спеціалісти у сфері профілактики правопорушень залежно від того, у чому вони вбачають причини правопорушень, виділяють такі підходи до здійснення їх профілактики:

- структурний підхід, що пов'язує здійснення ефективної профілактики правопорушень з проведенням значних соціально-економічних перетворень у суспільстві;

- психологічний підхід, який визнає вирішальне превентивне значення впливу на особу потенційного правопорушника, а також осіб, які вже вчиняли правопорушення (з метою профілактики рецидиву);

- ситуаційний підхід, який відводить вирішальну роль впливу на соціальні та фізичні фактори зовнішнього середовища, що впливають на вчинення правопорушень, сукупність яких створюють сприятливу ситуацію для кримінальних проявів¹⁸³.

У такий спосіб розрізняються концепції, орієнтовані на заходи загальної профілактики (структурний підхід), і теорії, що обґрунтовують необхідність спеціальних заходів профілактики (психологічний та ситуаційний підхід). При цьому особливу увагу британські та американські кримінологи приділяють заходам спеціальної профілактики.

---

¹⁸² Взаємодія міліції та громадськості в Україні (з використанням досвіду діяльності поліції Великобританії) / О.М. Бандурка, О.Н. Ярмиш, О.В. Поволоцький та ін.: Навч. посібник. Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. С.76-77; 82; 37.

¹⁸³ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. С.272; 85.

Спеціальна профілактика здійснюється на трьох рівнях:

- первинний рівень профілактики, спрямований на усунення факторів зовнішнього середовища, що сприяють вчиненню правопорушень;
- вторинний рівень профілактики, який має на меті попередити криміналізацію потенційних правопорушників і пов'язаний із впливом на нестійких осіб, у тому числі неповнолітніх “групи ризику”;
- третинний рівень профілактики, спрямований на попередження рецидиву з боку осіб, що вже вчиняли правопорушення¹⁸⁴.

Протягом багатьох років ці напрямки профілактичної діяльності здійснювались окремо один від одного. При цьому первинна профілактика здійснювалась переважно поліцією, вторинна – органами ювенальної юстиції та соціальними службами, третинна – працівниками пенітенціарної системи та службами пробації. Але останнім часом намітилася тенденція до використання у профілактичній діяльності комплексних, багатоаспектних підходів, які виходять за межі однієї умовної класифікації і передбачають у їх реалізації участь багатьох органів та організацій¹⁸⁵. При цьому вирішальне значення мають заходи профілактики, спрямовані на усунення зовнішніх факторів, що сприяють вчиненню правопорушень, а також недопущення формування у конкретної особистості криміногенних якостей.

Первинна профілактика правопорушень вважається у британській (як і в американській) кримінології вирішальною і базується на припущенні, що більшість правопорушень мають ситуаційний характер і вчиняються в результаті певного збігу обставин, за наявності конкретних умов, що полегшують вчинення правопорушень^{186, 187, 188}. Сама ситуація стимулює та провокує на вчинення певних видів правопорушень. Таким чином, найбільш

¹⁸⁴ Там само, с.274; 86, с.11-13.

¹⁸⁵ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. С.274.

¹⁸⁶ Там само, с.278.

¹⁸⁷ Ronald V. Clarke Situational crime prevention: successful case studies. New York. 1992. 273 p.

¹⁸⁸ Wadman, Robert C., Stanley E. Bailey Community policing and crime prevention in America and England. 1993. 95 p.

ефективним напрямком превенції є своєчасне усунення криміногенних факторів зовнішнього середовища, а також створення антикриміногенних умов, за наявності яких правопорушник відмовиться від наміру вчинити правопорушення, а саме: умов, які зроблять вчинення правопорушень більш складною справою і відповідно зроблять об'єкт менш уразливим; які зроблять вчинення правопорушень більш ризикованою та менш вигідною справою¹⁸⁹.

Ситуаційна профілактика реалізується за допомогою багатьох методів, основними з яких є:

➤ ускладнення доступу до мети, який передбачає, що правопорушник відмовиться вчинити конкретне правопорушення з причини надто складного доступу до об'єкта правопорушення (встановлення за віктимогенним об'єктом відеоспостереження, сигналізації тощо);

➤ усунення потенційного об'єкта протиправного посягання (наприклад, заходи щодо профілактики кишенькових крадіжок – виплата заробітної платні не готівкою, а перерахуванням на банківський рахунок особи. Гроші розміщені у банку, а за потреби людина може розрахуватись або кредитною карткою, або чеком);

➤ план безпечних територій. Вивчаються “гарячі точки” правопорушень, при цьому вирішальне значення відводиться “географії правопорушень”, включаючи місце, час найбільшої концентрації правопорушень, а також найбільш типових ситуацій їх вчинення. На базі отриманих даних виробляються рекомендації, які стосуються планування міст і проектів будинків з метою профілактики правопорушень. Цей метод передбачає прості та ефективні засоби мінімізації можливостей вчинення

---

¹⁸⁹ Предупреждение преступности и обеспечение безопасности в городах // Материалы междунар. науч.-практич. конф. / М.: Московская академия МВД России, Щит-М, 2001. С.21.

правопорушень^{190, 191, 192, 193}.

Недоліками такої ситуаційної профілактики є те, що правопорушник відмовляється від вчинення конкретного правопорушення через зустрітими йому труднощі, але він не відмовляється від самого наміру вчинити таке правопорушення. Він переключається на пошук іншого об'єкта, який менш захищений і де існують умови для вчинення правопорушення.

Ситуаційна профілактика не розрахована на усунення причин вчинення правопорушень, а передбачає лише усунення можливості їх вчинення у кожному конкретному випадку.

Останнім часом британські та американські вчені ставлять акцент на здійсненні заходів соціальної профілактики правопорушень із залученням сил громадськості. Правопорушення виступають як соціальна проблема, у вирішенні якої участь має брати усе суспільство.

Завдання, що постають перед соціальною профілактикою:

- поліпшення соціальних умов життя;
- посилення ролі соціальних інститутів;
- збільшення кількості можливостей для здобуття освіти, гідного працевлаштування, відпочинку¹⁹⁴.

Цей вид профілактики правопорушень приділяє значну увагу роботі з неповнолітніми, бо підліткове середовище вважається найбільш проблемним з погляду потенційної можливості вчинення правопорушень. Одним із напрямків здійснення соціальної профілактики є робота з неповнолітніми у школах. У школах неповнолітні одержують основний обсяг інформації.

---

¹⁹⁰ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.

¹⁹¹ Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. – Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.

¹⁹² Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сб. документов // А.Г. Волеводз. М.: Юрлитинформ, 2001. 496 с.

¹⁹³ Ronald V. Clarke Situational crime prevention: successful case studies. New York. 1992. 273 p.

¹⁹⁴ Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.

Впровадження в програму шкільного навчання предметів, що сприяють вихованню неповнолітнього як законослухняного громадянина, лекцій та бесід з профілактики правопорушень, сприятиме правильному формуванню особистості неповнолітнього.

Проблемою для сучасного суспільства є роз'єднаність його членів. У великих містах люди часто не знають своїх сусідів, не спілкуються один з одним за місцем проживання. Тому британські та американські вчені припустили, що об'єднання громадян за місцем проживання (під'їзду, будинку, двору, міста тощо) з метою підтримки чистоти, порядку на своїй території та гарантування безпеки своїх членів дозволить знизити рівень правопорушень. Такий вид профілактики отримав назву "профілактика за допомогою громадськості". Активну участь в організації профілактичної діяльності об'єднань громадян беруть працівники поліції. Вони надають громадянам консультативну та практичну допомогу. Найпоширенішими формами цього виду профілактики є реалізація програм "сусідська взаємодопомога", "зупини злочинця" тощо.

Вторинний рівень профілактики має на меті недопущення криміналізації тих осіб, чия поведінка та спосіб життя свідчать про можливість вчинення ними правопорушень. На відміну від заходів первинної профілактики, які мали загальний характер та спрямовувались на усунення причин та умов вчинення правопорушень, заходи вторинної профілактики мають індивідуальний характер і пов'язані зі здійсненням впливу на особу, її негативні риси, що визначають протиправну поведінку¹⁹⁵. Заходи вторинної профілактики базуються на прогнозуванні індивідуальної поведінки особи, яка складається із вивчення осіб, схильних до правопорушень, та джерел негативного впливу на них.

Як вважають закордонні вчені, майбутніх правопорушників можна виявити у ранньому віці: наявність батьків з кримінальним минулим, низький

---

¹⁹⁵ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.

інтелектуальний рівень розвитку, погані житлові умови, погане матеріальне забезпечення, відсутність належного виховання є факторами вчинення правопорушень у віці від 10 до 13 років. У більш зрілому віці такими факторами є: відсутність постійної роботи, антигромадські установки, низький прибуток тощо¹⁹⁶.

Специфічними заходами індивідуальної профілактики виступають різноманітні шкільні програми виховання та контролю за поведінкою неповнолітніх “групи ризику”, а також програми, розраховані на профілактичну роботу з їх батьками¹⁹⁷. За кордоном такі програми реалізуються спільними зусиллями поліції, навчальних закладів, соціальних служб. Заходи індивідуальної профілактики повинні використовуватись дуже обережно, бо вони можуть викликати стигматизацію неповнолітніх та прискорити вчинення ними правопорушень.

Третинний рівень профілактики правопорушень має на меті профілактику рецидиву з боку осіб, які вже вчиняли правопорушення. Попередження рецидиву пов’язується із застосуванням поліцейських, судових, пенітенціарних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення осіб, що вчинили правопорушення, притягнення їх до відповідальності, а також застосування до них діючих засобів під час відбуття ними покарання.

У профілактиці рецидиву особлива роль відводиться кримінально-правовим заходам впливу. Слід відзначити, що з метою профілактики рецидиву широко використовуються також заходи підвищеного контролю за поведінкою осіб, які відбули покарання, а також програми їх індивідуальної реабілітації¹⁹⁸.

Закордонні вчені дійшли висновку, що усі перелічені вище види, форми та методи профілактики правопорушень мають право на існування, бо вони

---

¹⁹⁶ Там само.

¹⁹⁷ Поволоцька С.Г. Деякі аспекти профілактики злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2003. Вип. 22. С. 22–29.

¹⁹⁸ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.

справляють позитивний вплив на стан правопорушень, але для досягнення максимально ефективних результатів у сфері профілактики правопорушень їх необхідно використовувати комплексно.

Сучасна превентивна практика правоохоронних органів закордонних країн характеризується наявністю багатьох різноманітних програм, спрямованих на попередження правопорушень. Серед них важлива роль відводиться заходам профілактики правопорушень серед неповнолітніх, у тому числі заходам ранньої профілактики протиправної поведінки неповнолітніх. Закордонні вчені вважають, що успіх усієї профілактичної діяльності багато в чому залежить від ефективності профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Програми профілактики правопорушень серед неповнолітніх спираються на багатофакторний підхід до визначення причин протиправної поведінки і мають на меті усунення або нейтралізацію факторів, що негативно впливають на неповнолітнього¹⁹⁹. Закордонні вчені до основних факторів, що негативно впливають на неповнолітніх та сприяють вчиненню ними правопорушень, відносять наступні обставини²⁰⁰: особистісні якості: (гіперактивність, імпульсивність, низький рівень інтелекту); сімейні фактори (відсутність контролю з боку батьків, суворі дисципліна або її відсутність, конфлікти між батьками, батьки з кримінальним минулим); соціально-економічні та общинні фактори (низький прибуток, погані житлові умови, погано організована община); шкільні фактори (погане відвідування шкіл, агресивна (проблемна) поведінка, погана успішність).

Більшість із зазначених факторів перебувають у тісній взаємодії та взаємозалежності один від одного, що створює значні труднощі при встановленні значимості кожного з них у генезисі протиправної поведінки неповнолітніх. Оскільки виділити якийсь один значимий фактор як причину протиправної поведінки неможливо, то необхідно здійснювати вплив на всю сукупність цих

---

¹⁹⁹ Graham J, Bowling B. Young people and Crime // Home Office Research Study №145. London. 1995.

²⁰⁰ Там само.

факторів²⁰¹.

Залежно від об'єкта профілактичного впливу всі закордонні програми можна умовно поділити на такі групи: програми, спрямовані на укріплення сім'ї. Вони покликані усунути або послабити дію сімейних факторів ризику; програми, спрямовані на усунення шкільних факторів ризику, підвищення рівня шкільної освіти тощо; програми спеціальної профілактики злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх, спрямовані на профілактику протиправної поведінки неповнолітніх, а також профілактику рецидиву з боку неповнолітніх, що вже вчиняли правопорушення. При здійсненні цих програм використовуються різноманітні форми контролю і нагляду за неповнолітніми з девіантною поведінкою, а також каральні методи до неповнолітніх, які порушують вимоги, що висуваються до них²⁰².

Ці програми являють собою комплекс різних методів і заходів, спрямованих на вирішення конкретних превентивних завдань, у здійсненні яких беруть участь поліція, ювенальна юстиція, органи місцевого самоврядування, представники науки і громадських організацій²⁰³.

Прикладами закордонних програм, що орієнтовані на профілактику правопорушень серед неповнолітніх, є:

➤ “хев стар” – програма, орієнтована на дошкільну підготовку і освіту дітей з бідних сімей національних меншин з наданням соціальної та продовольчої допомоги, а також психологічної підтримки (США);

➤ “дім – це початок” (Home – Start) – спрямована на надання допомоги та підтримки сім'ям із дітьми дошкільного віку. Ця програма безпосередньо не орієнтована на здійснення профілактики правопорушень. Її завдання полягає в тому, щоб попередити конфлікти, кризові ситуації у сім'ях,

---

²⁰¹ Farrington D.P. Understanding and Preventing Youth Crime, York, 1996

²⁰² Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекції. Харків: Укр. юрид. академія, 1994. 40 с.

²⁰³ Взаємодія міліції та громадськості в Україні (з використанням досвіду діяльності поліції Великобританії) / О.М. Бандурка, О.Н. Ярмиш, О.В. Поволоцький та ін.: Навч. посібник. Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. С.38

допомогти сім'ям у вихованні дітей (Англія, Австралія, Нідерланди, Норвегія)²⁰⁴;

➤ “робочий корпус” – метою цієї програми є забезпечення інтенсивної підтримки підлітків шляхом організації спеціальних класів, де підлітки з “групи ризику” можуть отримати не тільки кваліфіковані консультації щодо вирішення їх проблем, але й практичну допомогу – отримати спеціальність. Заняття проводяться у “міських таборах” або спеціальних таборах при навчальних закладах (США)²⁰⁵;

➤ SSP (School, Social workers, Police) – програма, за якою офіцери поліції ведуть спеціальні курси серед неповнолітніх, спрямовані на запобігання вчинення ними злочинів та боротьбу з наркоманією. Їх основною метою є встановлення позитивних відносин із підлітками. Також поліцією, спільно із вчителями шкіл, працівниками соціальної сфери, проводиться робота з так званими “складними підлітками”, які більшу частину свого життя проводять на вулиці, у яких проблеми в родині, які раніше вчиняли правопорушення тощо. Працівники поліції практикують модель “старший брат” або “сестра”, тобто кожен поліцейський ходить по виділеній йому ділянці і проводить профілактичну роботу з дітьми. Дитина може завжди звернутись до нього за допомогою як до старшого брата або старшої сестри (Данія)²⁰⁶;

➤ SPACE – це Стафордширський проект, який набув поширення у Великобританії у 80-ті рр. Минулого століття. Ініціатором цього проекту виступила поліція графства Стафордшир. Його метою було зменшення рівня злочинності серед школярів віком від 10–16 років шляхом їх залучення до активної діяльності на період літнього відпочинку. Під час здійснення цієї програми влаштовувались спортивні змагання (наприклад, було сформовано

---

²⁰⁴ Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.

²⁰⁵ Поволоцька С.Г. Деякі аспекти профілактики злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх // *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 22–29.

²⁰⁶ Там само.

40 футбольних команд), працювали спортивні секції, проводились ігри пригородницького напрямку, здійснювались поїздки територією графства. За допомогою цих заходів вдалося відновити взаєностосунки підлітків з поліцією. Також ця програма допомогла поліції проаналізувати і внести корективи у діяльність по роботі з молоддю²⁰⁷;

➤ STO – урядова програма перевиховання неповнолітніх рецидивістів. Реалізація цієї програми була передбачена урядовим законопроектом про поліцію Великобританії. Зміст цієї програми (тривалістю від 6 місяців до 2 років) полягає в тому, що половину терміну покарання правопорушники відбувають у виховному закладі з позбавлення волі, а другу половину – під наглядом за місцем проживання. Вона охоплює неповнолітніх правопорушників, які вчинили тяжкі злочини (наприклад, сексуальні та інші насильницькі діяння), або тих з них, хто скоїв три та більше злочини, склад яких передбачає позбавлення волі. Очікується, що виправні заклади будуть забезпечувати високий рівень дисципліни і роботи з неповнолітніми, а також впровадять навчальний план, орієнтований на індивідуальну підготовку (не менше 25 год. на тиждень)²⁰⁸;

➤ Truancy and Disaffected Pupils Programmer – програма, спрямована на зменшення кількості прогулів та кількості учнів, що негативно налаштовані проти школи. Ця програма реалізує заходи, спрямовані на покращання процедури реєстрації учнів, які відсутні у школі; реагування на відсутність у школі у перший день; реалізацію освітніх програми для батьків; попередження шкільного хуліганства, погроз, знущань над однокласниками; роботу з прогульниками та нагляд за прогульниками; організацію тренінг-програм для вчителів та співробітників дитячих організацій з метою оволодіння ними спеціальними методами позитивного впливу на поведінку неповнолітніх та реагування на девіантну поведінку; покращення системи вкладання у школі (Великобританія,

---

²⁰⁷ Там само.

²⁰⁸ Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекції. Харків: Укр. юрид. академія, 1994. 40 с.

США)²⁰⁹;

➤ “студенти для правосуддя” – ця програма здійснюється працівниками поліції спільно із вчителями навчальних закладів з метою ознайомлення учнів з різними сторонами правоохоронної системи. Під час реалізації програми з учнями проводяться рольові ігри. Учні поділяються на групи, які представляють поліцейських, прокурорів і судій. Вони оглядають “місце правопорушення”, допитують “свідків”, “підозрюваних”, звертаються по дозвіл на арешт, здійснюють судовий розгляд справ тощо. Адміністрація шкіл надає допомогу працівникам поліції в організації цих ігор. Реалізація цієї програми сприяє формуванню в учнів підвищеного відчуття поваги до правоохоронних органів, усувають відчуття недовіри до поліції, створює атмосферу довіри та взаємопорозуміння (США)²¹⁰.

Використання різноманітних програм доповнюють та додають розмаїття превентивним заходам, а їх результати йдуть на користь не лише поліції, а й усьому суспільству²¹¹.

Як один із напрямків профілактики правопорушень серед неповнолітніх можна розглядати заходи реституційного правосуддя, які використовуються у багатьох країнах світу на початкових стадіях слідства. Це дозволяє відшкодувати завдану потерпілому шкоду і виплатити компенсацію до судового розгляду справи. З цією метою співробітники поліції у відповідних випадках можуть запропонувати застосування заходів примирення між потерпілим і неповнолітнім правопорушником із забезпеченням механізмів контролю з метою запобігання корупції та підкупу. Важливим при цьому є надання співробітниками поліції повної інформації про заходи та програми реституційного правосуддя для потерпілих та неповнолітніх правопорушників на ранніх стадіях розгляду справи.

²⁰⁹ Поволоцька С.Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: з досвіду Великобританії // Проблеми злочинності в Україні: роль правоохоронних органів та громадськості у їх запобіганні: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2003. 90 с.

²¹⁰ Ермолович Г.П. Население и полиция: противостояние преступности в США: Монография / Под общ. ред. В.П. Сальникова. СПб: Фонд поддержки науки и образования в области правоохранительной деятельности “Университет”, 2004. 284 с.

²¹¹ Там само.

Заходи реституційного правосуддя не обмежуються їх використанням лише у випадках вчинення неповнолітнім незначного правопорушення. Відшкодування завданої шкоди та примирення потерпілого і неповнолітнього правопорушника вважаються значними факторами у встановленні соціального миру, особливо коли мова йде про насильницькі злочини.

При здійсненні заходів реституційного правосуддя посередник забезпечує дотримання законності (включаючи принцип розмірності), а також захист інтересів потерпілого та прав неповнолітнього правопорушника, з урахуванням того, що ці права та інтереси не є взаємовиключними: захист потерпілого не завжди веде до обмеження прав правопорушника²¹².

Застосування до правопорушника заходів реституційного правосуддя не звільняє його від відповідальності, передбаченої чинним законодавством, але вони можуть бути враховані судом при розгляді справи²¹³.

У рамках застосування реституційного правосуддя практикується організація зустрічей неповнолітнього правопорушника один на один із членами громади, потерпілим. У результаті таких зустрічей неповнолітній отримує інформацію про вплив його дій на оточуючих і тим самим бере на себе відповідальність²¹⁴.

Використання програм реституційного правосуддя дозволяє захистити інтереси потерпілих при одночасному забезпеченні прав неповнолітніх правопорушників, а також підвищити ефективність використання системи кримінального правосуддя²¹⁵.

---

²¹² Шостко О.Ю. Нові підходи до попередження злочинності неповнолітніх у США // Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2001. С. 72–75.

²¹³ Десятий Конгресс Організації Об'єднаних Націй по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сб. документов // А.Г. Волеводз. М.: Юрлитинформ, 2001. 496 с.

²¹⁴ Шостко О.Ю. Нові підходи до попередження злочинності неповнолітніх у США // Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2001. С. 72–75.

²¹⁵ Десятий Конгресс Організації Об'єднаних Націй по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сб. документов // А.Г. Волеводз. М.: Юрлитинформ, 2001. 496 с.

При аналізі різноманітних закордонних програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх звертають на себе увагу дві обставини, що визначають особливості британського та американського підходів до профілактики правопорушень серед цієї категорії населення: по-перше, широке залучення громадськості (рядових громадян, волонтерів) у здійсненні превентивних заходів; по-друге, активна роль держави в організації й фінансуванні програм профілактики правопорушень як на загальнодержавному, так і на рівні місцевих органів влади.

Ефективність профілактичної діяльності серед неповнолітніх багато в чому залежить від ефективності профілактичних програм, які використовуються як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Тому у Великобританії та США здійснюється постійний моніторинг ефективності тих або інших програм, у тому числі й з погляду співвідношення фінансових витрат на їх здійснення і реальної економії від скорочення кількості злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх. Здійснюється пошук найбільш ефективних програм, що дають не тільки соціальний, а й економічний ефект²¹⁶.

В країнах колишнього СНД широко впроваджуються у практику програми, орієнтовані на профілактику правопорушень серед неповнолітніх. Ці програми розробляються та впроваджуються як за рахунок держави і мають статус державних або урядових, так і за допомогою закордонних країн, які мають великий досвід у цій сфері. Як приклад, можна назвати такі програми: «Профілактика бездоглядності та правопорушень серед неповнолітніх», «Діти-сиріти», «Обдаровані діти», «Діти вулиць», «Діти Чорнобиля», «Сімейна політика. Соціальний захист сім'ї та дитинства»²¹⁷. В 2003 році за підтримки США на території м. Львова та м. Сімферополя здійснювалася програма «Міліція для суспільства» у рамках проекту «Гармонія». Вона була одним з ефективних способів вирішення існуючих проблем

---

²¹⁶ Поволоцька С.Г. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: з досвіду Великобританії // Проблеми злочинності в Україні: роль правоохоронних органів та громадськості у їх запобіганні: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2003. 90 с.

²¹⁷ Криминологія: Учебник для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.И. Долговой. М: НОРМА, 2001. 784 с.

наркоманії та поширення правопорушень серед неповнолітніх²¹⁸.

Перелічені програми спрямовані на профілактику правопорушень серед неповнолітніх за рахунок залучення громадськості до цієї діяльності, пошуку для підлітків з “груп ризику” нових можливостей самореалізації. Ці програми мають суто профілактичний характер і приносять очікувані результати лише за умов активної участі усіх суб’єктів профілактики.

На початку ХХ століття в Україні почали втілюватись програми, що враховували закордонний досвід у цій сфері й були спрямовані на профілактику правопорушень серед неповнолітніх. Так, наприклад, на території м. Харкова, у рамках україно-британського проекту “Запровадження моделі поліцейської діяльності, ґрунтованої на підтримці громадськості, в Україні”, що проводився спільно Національним університетом внутрішніх справ та Центром імені Лорда Скармана Лестерського Університету (Великобританія), одним із напрямків, передбачених проектом, було здійснення співробітниками ОВС (КМСН) спільно з громадськістю профілактичної роботи з неповнолітніми, їх батьками та вчителями. Цілями цієї діяльності було налагодження зв’язків міліції з неповнолітніми, активізація діяльності шкільних закладів у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх, залучення широких кіл громадськості до цієї діяльності.

На території впровадження програми у підрозділах кримінальної міліції у справах неповнолітніх були виділені посади координаторів по роботі зі школами. У кожній школі були створені Координаційні шкільні ради. Основними завданнями яких були: організація та координація соціальної роботи педагогічного колективу школи, громадськості й міліції у мікрорайоні; виявлення дітей і підлітків групи ризику і надання їм необхідної соціальної, психологічної, правової, медичної допомоги; організація індивідуальної профілактичної роботи з дітьми девіантної поведінки; усунення причин

---

²¹⁸ Поволоцька С.Г. Деякі аспекти профілактики злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2003. Вип. 22. С. 22–29.

соціальної дезадаптації підлітків та створення оптимальних умов для розвитку позитивної спрямованості особистості. До складу Координаційної Ради школи входили адміністрація шкіл, викладачі, вихователі дитячих садків, учні та їх батьки, дільничні інспектори, працівники КМСН, координатор міліції по роботі зі школами. Один представник від Координаційної Ради школи входив до складу Консультативного комітету, що був створений також у рамках проекту і координував всю профілактичну роботу в районі^{219, 220}.

У рамках проекту в школах проводились так звані “Дні міліції”. Один раз на місяць представники міліції у складі: координатор по роботі зі школами, працівники кримінальної міліції у справах неповнолітніх та дільничний інспектор відвідували школи, які знаходились на території їх обслуговування. Дату проведення наступного “Дня міліції” повідомляли заздалегідь. Таким чином і батьки, і вчителі, і діти могли підготувати питання, які їх турбували, для розгляду та обговорення з представниками міліції. Ця діяльність була високо оцінена як працівниками міліції, так і самими дітьми, їх вчителями та батьками²²¹.

Одним із напрямків спільної діяльності поліції та громадськості у рамках зазначеного проекту було здійснення профілактичної роботи з дітьми дошкільного віку. Новим у цьому напрямку стала практика відвідування дільничним інспектором, інспектором кримінальної міліції у справах неповнолітніх дошкільних закладів та проведення віктимологічної профілактики з дітьми дошкільного віку. У дитячих садках за участю міліції були відкриті клуби для дітлахів з назвою “Ніколи, Ніколи”. У цих клубах представники міліції проводили заняття з дітьми, в ігровій формі розповідали їм, чого не можна

---

²¹⁹ Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.

²²⁰ Суходолов А.С. Запозичення британського досвіду при створенні консультативних комітетів як нової форми партнерства міліції та населення в Україні // Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2001. С. 91–99.

²²¹ Конвенція про права дитини від 20.11.1989 // Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. С. 205.

робити дітям НІКОЛИ. Цілями цієї діяльності є віктимологічна профілактика серед дітей, надання допомоги дітям, які опинились у кризових ситуаціях, встановлення дружніх, довірливих стосунків між міліцією та дітьми.

У рамках україно-британської програми міліцією, за підтримкою громадськості, здійснювалась ціла низка інших заходів профілактичного характеру. Це й видавництво брошур для дітей, батьків, вчителів, і проведення спортивних змагань серед підлітків, спільних свят, семінарів із вчителями щодо попередження правопорушень серед учнів, бесід з батьками і т. ін.

Досвід організації профілактичної роботи у школах та дитячих садках, взаємодії міліції з батьками, викладачами шкіл, вихователями дитячих садків, громадськими об'єднаннями, набутий під час проведення спільного україно-британського проекту на території м. Харкова, доцільно було б поширити по всій території України.

Підбиваючи підсумок, відзначимо, що для подальшого становлення й розвитку вітчизняної системи профілактики правопорушень серед неповнолітніх, для розробки та впровадження у діяльність суб'єктів профілактики правопорушень серед неповнолітніх нових, ефективних форм та методів профілактики необхідно вивчати і впроваджувати певні закордонні методичні напрацювання і практичні прийоми у цій сфері, але робити це необхідно з урахуванням національних особливостей, зумовлених попереднім розвитком нашої держави та сучасними трансформаційними процесами, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя.

ВИСНОВКИ

У результаті монографічного дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України, міжнародно-правових актів та практики їх застосування, теоретичного осмислення ряду наукових праць у різних галузях знань авторами сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративної діяльності Національної поліції України щодо запобігання вчинення правопорушень дітьми:

1. Виділено чотири історичні етапи функціонування підрозділів поліції у сфері забезпечення прав дитини на території України за часів незалежності:

– Початковий період (1991-1995 роки), впродовж якого функціонувала утворена у 1988 році інспекція у справах неповнолітніх, яка структурно відносилася до блоку міліції громадської безпеки.

– Центральний період (1995-2012 роки), за якого була створена кримінальна міліція у справах неповнолітніх, а згодом (у 2007 році) трансформовано у кримінальну міліцію у справах дітей, що структурно функціонувала у складі блоку кримінальної міліції МВС України.

– Сучасний період (2012-2014 роки), який відзначається перепідпорядкуванням кримінальної міліції у справах дітей блоку міліції громадської безпеки.

– Період 2014-2017 років не віднесено до жодного етапу становлення підрозділів у справах дітей, оскільки підрозділи кримінальної міліції у справах дітей було ліквідовано, а підрозділи ювенальної превенції не було створено.

– Оновлений період (2017 рік - теперішній час) асоціюється з утворенням підрозділів ювенальної превенції у складі поліції превентивної діяльності після трансформаційних процесів, що відбулися в системі МВС України.

2. Аналіз проведених в Україні досліджень у сфері забезпечення прав дитини дозволяє поділити їх за галузями права: загально-теоретичні, кримінально-правові, цивільно-правові та адміністративно-правові.

Адміністративно-правові дослідження також можна поділити на ті, що вивчають теоретичні засади реалізації ювенальної політики; діяльність державних органів щодо профілактики вчинення правопорушень дітьми; адміністративну відповідальність неповнолітніх; адміністративно-правовий статус поліції у сфері забезпечення прав дітей. Водночас особливостям застосування адміністративно-запобіжних заходів поліцейськими до неповнолітніх приділено недостатньо уваги з боку науковців. Новели законодавства щодо запровадження поліцейських заходів (зокрема поліцейського піклування щодо неповнолітніх віком до 16 років, які залишилися без догляду), адміністративно-правового статусу підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, запровадження додаткових складів адміністративної відповідальності (наприклад, вчинення булінгу), спеціальним суб'єктом яких є неповнолітній, а відповідно і застосуванню необхідних заходів щодо запобігання таким протиправним проявам, залишається без наукового вивчення та обґрунтування на монографічному рівні.

3. Пропонуємо під адміністративною діяльністю Національної поліції України щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми розуміти урегульовану нормами адміністративного права державно-владну, підзаконну, організаційно-розпорядчу діяльність підрозділів ювенальної превенції по застосуванню щодо дитини адміністративно-запобіжних заходів з метою недопущення вчинення ними правопорушень, а також забезпечення публічного порядку та безпеки.

Особливостями такої адміністративної діяльності є: специфічний об'єкт діяльності – дитина; спеціальний суб'єкт такої діяльності – підрозділи ювенальної превенції Національної поліції України; поєднання соціально-реабілітаційної та правоохоронної функції; пріоритет профілактичної роботи

над управлінською, оперативно-розшуковою, кримінально-процесуальною та іншими видами діяльності підрозділів ювенальної превенції; визначений законодавством комплекс адміністративно-запобіжних заходів: загально-профілактичні заходи; поліцейські заходи; профілактичний облік дітей, схильних до вчинення правопорушень, та ведення з ними індивідуально-профілактичної роботи.

4. Наголошено на пріоритеті загальної профілактики серед дітей. З'ясовано, що в Україні поліцейськими активно запроваджуються альтернативні методики запобігання правопорушенням, вчинених дітьми: воркшопи, «Шкільний офіцер поліції», «Маю право бути собою», «Ми – одна команда», «Зарядка зі school police officer», «Children patrol police», «Пошук дітей», «Поліція Донеччини», «Інтернет-патруль», «My safety friends» та інші. Проте наголошено, що у достатньо інформатизованому суспільстві людське спілкування та увага також відіграють провідну роль. Оптимальною визнана комбінована методика запобігання вчиненню правопорушень дітьми, яка акумулює в собі вербальні та інформаційні засоби.

5. Індивідуальна профілактика неповнолітніх правопорушників має свої особливості, зумовлені соціальною незрілістю, фізичною та психологічною несформованістю особистості у віці до 18 років. Усе це вказує на пріоритетність використання психолого-педагогічних засобів виховного впливу на неповнолітніх правопорушників, які проявляються у доборі специфічних методів вивчення неповнолітніх правопорушників, а також методів профілактики з неповнолітніми правопорушниками.

6. Під поліцейським піклуванням щодо неповнолітніх осіб вважаємо за потрібне розуміти сукупність заходів домедичного, правового, соціального, психологічного, побутового характеру, що застосовуються працівниками поліції відносно неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, з метою забезпечення її прав і свобод, наданих законодавством України. На наш погляд, до категорії неповнолітніх, які потребують поліцейського піклування, слід також відносити безпритульних дітей, тобто

осіб віком до 18 років, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання. Внести відповідні зміни до Закону України «Про Національну поліцію».

7. Відповідно до вимог міжнародних актів про права людини система юстиції щодо дітей повинна бути спрямована на сприяння виправленню, ресоціалізації та соціальній реінтеграції дитини, включаючи формування в неї почуття гідності та усвідомлення цінності особистості, а також виховання поваги до прав інших людей.

8. За результатами аналізу досвіду зарубіжних країн у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх зроблено висновок, що рішучі заходи, спрямовані на профілактику правопорушень серед неповнолітніх, не призведуть до кардинального поліпшення ситуації доти, доки зусилля відповідних служб та підрозділів поліції не отримають широкої підтримки з боку громадськості, а це у свою чергу потребує удосконалення існуючих і впровадження нових організаційно-правових форм і методів партнерських відносин, підвищення ступеня довіри населення, зростання авторитету поліцейських. У напрямку залучення громадськості до профілактичної діяльності щодо неповнолітніх корисним може бути зарубіжний досвід створення консультативних комітетів, координаційних рад шкіл, втілення певних профілактичних програм, які повинні реалізуватись спільними зусиллями поліції та громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. У 2018 році 23 неповнолітніх в Україні скоїли навмисні вбивства – Генпрокуратура / URL: https://humanrights.org.ua/material/levova_chastka_zlochiv_jaki_2018_roku_vchinili_diti_porushennja_protiv_prava_vlasnosti_genprokuratura
2. Злочини неповнолітніх: про що говорить статистика? // URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/117843-zlochiv-nepovnolitnikh-pro-scho-govorit-statistika>
3. Ко дню образования инспекций по делам несовершеннолетних / URL: <http://ovd-ivie.by/?p=1186>
4. Педагогический терминологический словарь / URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/
5. Алексушин Г. В. «История правоохранительных органов». Самара: Издательство АНО «ИА ВВС» и АНО «Ретроспектива», 2005
6. Педагогический терминологический словарь / URL: http://pedagogical_dictionary.academic.ru/
7. Некрасов В.Ф. МВД России: энциклопедия / Владимир Филиппович Некрасов/ Москва, ОЛМА Медиа Групп, 2002 . 623 с.
8. Про ратифікацію Конвенції про права дитини: Постанова Верховної Ради УРСР від 27.02.1991 р. № 789-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 13. Ст. 145
9. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 6. Ст. 35
10. Про створення кримінальної міліції у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.1995 р. № 502 (втратила чинність) / URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/502-95-п>
11. Управління кримінальної міліції у справах дітей / URL: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/547075>

12. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Указ Міністерства внутрішніх справ України від 06.04.2011 р. № 383/2011 // Офіційний вісник України. 2011. № 29. С. 32. Ст. 1222.
13. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей: Наказ МВС України від 19.12.2012 р. № 1176 // Офіційний вісник України. 2013. № 8. С. 48. Ст. 288.
14. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх» № 223-1134/0/4-13 від 18.07.2013 року / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>
15. Реформа Міністерства внутрішніх дел України / URL: <https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/701745133248929>
16. Глава Нацполіції призначив начальника новоствореного управління ювенальної превенції / URL: <https://glavcom.ua/news/glava-nacpoliciji-priznachiv-nachalnika-novostvorenogo-upravlinnya-yuvenalnoji-prevenciji-426478.html>
17. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044 // Офіційний вісник України, 2018. №45. С. 116. Ст. 1589
18. Вольнова Л.М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібн. : у 2-х ч. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 193 с.
19. Грігорова Г.Л. «Концепція ювенальної відповідальності в українському праві: Автореф. дис. к. юн.: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Одеса, 2017. 24 с.
20. Жидовцева О.А. Особливості професійної правосвідомості працівників кримінальної міліції у справах дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» Харків, 2013. 19 с.

- 21.Кретовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: Автореф... докт. юрид. наук.: 12.00.01. Одеса, 2008. С. 11-13.
- 22.Андрєєва Д.Є. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф... канд. юрид. наук.: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 21 с.
- 23.Максименко О.В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні : автореф... канд. юрид. наук.: 12.00.07. К., 2011. С. 9.
- 24.Бородін Є.І. Державна молодіжна політика в Україні: процес формування та розвитку (1991 – 2004 рр.): Автореф... докт. істор. наук.: 07.00.01. – Д., 2007. С.5
- 25.Цибуліна І.В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні: Дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. – Х., 2006. С.3-4.
- 26.Сторожук Р.П. Державна молодіжна політика в контексті європейського вибору України: механізми реалізації: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. – О., 2007. С. 5.
- 27.Перепелиця М.П. Державна молодіжна політика в Україні (регіональний аспект): Автореферат дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. – К., 2001 - С. 4-5
- 28.Чеховська І.В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації: [монографія]. Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня Рута», 2013. 736 с.
- 29.Опацький Р.М. Ювенальна політика в Україні: теорія, правова основа, інституалізація: монограф.: за наук. ред. д-ра юрид. наук, засл. юриста України С.М. Алфьорова. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; 2013. 464 с.
- 30.Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій: Автореф... докт. юрид. наук.: 12.00.07. – Львів, 2019. 39 с.

- 31.Навроцький О.О. Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання: Дис.д.ю.н. – Харків, 2018. 472 с.
- 32.Квітка Я.М. Попередження адміністративних правопорушень серед дітей: Автореф... канд. юрид. наук.: 12.00.07. К., 2002. 16 с.
- 33.Легецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2004. 22 с.
- 34.Поволоцька С. Г. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень серед неповнолітніх (адміністративно-управлінське дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2005. 20 с.
- 35.Багаденко І. П. Заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2011. 19 с.
- 36.Горбач О.В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх, батьків або осіб, що їх замінюють: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2006. 18 с.
- 37.Ковальчук Ю.І. Неповнолітній як суб'єкт адміністративної відповідальності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2007. 21 с.
- 38.Чернецький О.Л. Правове регулювання адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні: автореф. дис. на здобуття

- наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2008. 22 с.
- 39.Лесько Н.В. Адміністративно-правова діяльність органів і служб у справах дітей щодо профілактики правопорушень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2013. 22 с.
- 40.Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2008. 19 с.
- 41.Нікітенко О.В. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності кримінальної міліції у справах дітей: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків, 2012. 19 с.
- 42.Попов Л. Убеждение и принуждение. Организационно-воспитательные и административно-правовые средства охраны общественного порядка в деятельности советской милиции. М.: Московский рабочий, 1968. 160 с.
- 43.Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник / За заг. ред. проф. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ. "Еспада", 2000. 368 с.
- 44.Адміністративна діяльність: навч. посібник / В.В.Новіков та ін.; заг. ред. О.І. Остапенко; Львівський ін-т внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України. Л. Афіша, 2002. 252 с.
- 45.Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: Підручник / За загальною редакцією І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ: Українська академія внутрішніх справ, 1995. 177 с.

- 46.Адміністративна діяльність: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / [М.В. Ковалів, З.Р. Кисіль, Д.П. Калаянов та ін.]. К.: Правова єдність, 2009. 432 с.
- 47.Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О. М. Бандурки] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с. С.17.
- 48.Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константинов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. К.: «Освіта України», 2016. 230 с. С.9.
- 49.Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт.; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с. С.8.
- 50.Словник української мови / URL: <http://sum.in.ua/s/zapobighaty>
- 51.Безсмертний Є.О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. Х., 1997. 19 с. С.10.
- 52.Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / За заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2002. 336 с. С.44-45.
- 53.Колпаков В.К. Адміністративне право України: Навчальний посібник / К.: Юрінком Інтер, 2004.- 544 с. С.198
- 54.Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. С.51.
- 55.Сімейний кодекс України від 10.01.2002 / URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

56. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VII // *Голос України*. 2015. № 141-142.
57. Кримінально-процесуальний кодекс від 13.04.2012 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
58. Штыкова Н.Н. Ювенальная юстиция в США, Англии и России XIX – XX века (историко-правовой анализ): автореф. дис. на соискание ученой степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; История политических и правовых учений» Н.Новгород, 2001.
59. Про апробацію експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції "Шкільний офіцер поліції: Лист МОН від 27.05.2016 № 2/2-14-966-16
60. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 // *Офіційний вісник України*. 2017 р. № 70. Стор. 471. Ст. 2136.
61. Крицак І.В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ / І.В. Крицак // *Форум права*. 2009. № 3. С. 365–372. / URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_3_54
62. Безпалова О.І. Специфіка правоохоронної функції держави: адміністративно-правовий аспект // *Митна справа*. 2015. № 3(99). С.68–74
63. Соціологи Центру Разумкова зафіксували високий рівень довіри громадян до органів системи МВС / URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/18610_Sociologi_Centru_Razumkova_zafiksuvai_visokiy_riven_doviri_gromadyan_do_organiv_sistemi_MVS.htm
64. Профілактика підліткової злочинності базуватиметься на відновному підході / URL: <http://police.dn.ua/news/view/profilaktika-pidlitkovoizlochinnosti-bazuvatimetsya-na-vidnovnomu-pidhodi>

65. Ювенальна превенція Дніпропетровська область /
URL: <https://www.facebook.com/pg/JuvenilepoliceDnipro/posts/>
66. Як запобігти втечі дитини з дому? У Дніпрі поліцейські організували воркшопи «Відповідальне батьківство» /
URL: <https://dp.suspilne.media/news/22481>
67. Правовий воркшоп «Будуємо майбутнє разом» відбувся на Донеччині /
URL: <https://minjust.gov.ua/news/regional/pravoviy-vorkshop-buduemo-maybutne-razom-vidbuvsya-na-donechchini>
68. Проект «Шкільний офіцер поліції» / URL: <http://cop.org.ua/ua/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/proekt-shkilnij-ofitser-politsiji>
69. Ювенальна поліція впроваджує проект із протидії булінгу у навчальних закладах / Офіційний сайт Національної поліції /
URL: <https://www.npu.gov.ua/news/Informacziya/yuvenalna-policiya-vprovadzhuje-proekt-iz-protidiji-bulingu-u-navchalnih-zakladax/>
70. Поліція Запоріжжя приєдналася до футбольного флешмобу «Ми одна команда» / URL: <http://zp-pravda.info/2018/10/30/politsiia-zaporizhzhia-pryiednaliasia-do-futbolnoho-fleshmobu-my-odna-komanda/>
71. Поліція Київської області /
URL: https://www.facebook.com/permalink.php?id=190134267708420&story_fbid=1848802348508262
72. Патрульна запускає шкільний патруль / URL: <http://chas-z.com.ua/news/50441>
73. Абоненти Київстар допомогли Національній поліції України розшукати більше 130 дітей / URL: <https://kyivstar.ua/uk/mm/news-and-promotions/abonenty-kyuivstar-dopomogly-nacionalniy-policiyi-ukrayiny-rozshukaty-bilshe>
74. Першими мобільний додаток з екстреним викликом поліції тестували школярі / URL: <http://mariupol-police.dn.ua/news/view/1694>

75. Миненок М.Г., Миненок Д.М. Корысть. Криминологические и уголовно-правовые проблемы. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 367с.
76. Костицкий М.В., Настюк М.И. Особенности профилактики правонарушений учащейся молодежи. Львов: Редакционно-издательская группа Львовского госуниверситета, 1983. 86 с. С.82
77. Особенности профилактической работы с несовершеннолетними. К.: РИО МВД УССР, 1978. 80 с. С.34-35.
78. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. С.972.
79. Юридична енциклопедія В 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр.енцикл., 1998. т. 4: Н-П. 2002. 720 с. С.559.
80. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року / URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384
81. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів) / URL:<http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf>
82. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних ("Пекинские правила") от 29.11.1985 / URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_211
83. Руководящие принципы Организации Объединенных Наций для предупреждения преступности среди несовершеннолетних от 14.12.1990 / URL:http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_861
84. Про охорону дитинства: Закон України № 2402-III від 26.04.2001 // Голос України. 2006. № 98.
85. Реформа Міністерства внутрішніх дел України / URL:<https://www.facebook.com/arsen.avakov.1/posts/701745133248929>

86. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ: проект Закону України №1550 від 22.12.2014 / URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=1550&skl=9
87. Профілактики правопорушень серед дітей та молоді у Швейцарії / URL: [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-02\(13\)/05-Zarubizhnyi_dosvid/130501.pdf](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/01-02(13)/05-Zarubizhnyi_dosvid/130501.pdf). С.47
88. Карпинець Ю.О. Досвід зарубіжних країн щодо запобігання злочинності неповнолітніх(на прикладі США та Швейцарії) // Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світі реформування кримінальної юстиції: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції / Харків МВС ХНУВС кримінологічна асоціація України: ХНУВС, 2014. Том II. С.173-174.
89. Children and the criminal justice system in Ireland / URL: <http://citformation.ie/en>
90. Evaluation of the Early Intervention Programme / URL: <http://www.niacro.co.uk>.
91. Формування програмних заходів корекції та запобігання злочинній поведінці неповнолітніх: зарубіжний досвід / URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc7/47.pdf>.
92. Служба профілактики правонарушень серед неперсвершеннолетних и молодёжи МВД РТ / URL: <http://www.mvd.tj/index.php/ru/struktura-mvd/571-sluzhby-profilaktiki-pravonarushenie-sredi-molodjozhi-mvd-rt>.
93. Отобаева Л.О. Преступления, совершенные в отношении несовершеннолетних и их профилактика // ОСОРИ Академия” (Труды Академии) №1(19). С.7-8.
94. Голіна В.В. Попередження злочинності: Конспект лекції. Харків: Укр. юрид. академія, 1994. 40 с.
95. Взаємодія міліції та громадськості в Україні (з використанням досвіду діяльності поліції Великобританії) / О.М. Бандурка, О.Н. Ярмиш, О.В.

- Поволоцький та ін.: Навч. посібник. Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. 200 с
96. Ведерникова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью в Великобритании. М.: Российская криминологическая ассоциация, 2001. 344 с.
97. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Харьков: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.
98. Ronald V. Clarke Situational crime prevention: successful case studies. New York, 1992. 273 p.
99. Wadman, Robert C., Stanley E. Bailey Community policing and crime prevention in America and England, 1993. 95 p.
100. Предупреждение преступности и обеспечение безопасности в городах // Материалы междунар. науч.-практич. конф. М.: Московская академия МВД России, Щит-М, 2001. 171 с.
101. Токарев А.Ф. Общее предупреждение преступлений в деятельности органов внутренних дел: Лекция. М.: Академия МВД России, 1995. 23 с.
102. Поволоцька С.Г. Деякі аспекти профілактики злочинів та інших правопорушень серед неповнолітніх // *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 22–29.
103. Evaluation of the Early Intervention Programme / URL:<http://www.niacro.co.uk>.
104. Формування програмних заходів корекції та запобігання злочинній поведінці неповнолітніх: зарубіжний досвід / URL:<http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc7/47.pdf>.
105. Десятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями: Сб. документов // А.Г. Волеводз. М.: Юрлитинформ, 2001. 496 с.
106. Ronald V. Clarke Situational crime prevention: successful case studies. New York, 1992. 273 p.

107. Farrington D.P. Understanding and Preventing Youth Crime, York, 1996
108. Ермолович Г.П. Население и полиция: противостояние преступности в США: Монография / Под общ. ред. В.П. Сальникова. СПб: Фонд поддержки науки и образования в области правоохранительной деятельности “Университет”, 2004. 284 с.
109. Шостко О.Ю. Нові підходи до попередження злочинності неповнолітніх у США // Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2001. С. 72–75.
110. Криминология: Учебник для вузов / Под общ. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.И. Долговой. М: НОРМА, 2001. 784 с.
111. Сухадолов А.С. Запозичення британського досвіду при створенні консультативних комітетів як нової форми партнерства міліції та населення в Україні // Нові форми правоохоронної діяльності та запобігання злочинності у перехідних суспільствах: Матеріали круглого столу. Харків: НУВС, 2001. С. 91–99.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник _____

_____

_____

_____ 20__ року

ПОСТАНОВА

**про взяття на профілактичний облік дитини
та заведення обліково-профілактичної справи**

на _____

м. _____ 20__ року

Я,

ГУНП _____ області _____ поліції,

розглянувши матеріали на

_____

_____

(П. І. Б., число, місяць, рік народження, місце проживання дитини)

ВСТАНОВИВ:

_____

(підстави для взяття на облік)

_____

_____

На підставі підпункту(ів) _____ пункту 2 розділу III Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС від 19 грудня 2017 року № 1044,

ПОСТАНОВИВ:

Взяти на профілактичний облік

_____

(П. І. Б., число, місяць, рік народження дитини)

_____ та завести обліково-профілактичну
справу.

_____

(посада, звання, П. І. Б., підпис особи,

_____

що склала постанову)

_____ 20__ року

ЖУРНАЛ № _____
реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на
профілактичний облік

№ з/п	П. І. Б.	Дата і місце народження	Місце проживання, телефони та рід занять	Категорія обліку	Дата та підстава взяття на облік	Дата та підстава зняття з обліку	Поліцейський, який здійснює профілактичну роботу	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9

ПОВІДОМЛЕННЯ

20 року

Повідомляємо, що дитину

у зв'язку з

взято на профілактичний облік _____ ВП ГУНП _____

області строком на _____

Індивідуально-профілактичну роботу з дитиною проводитиме поліцейський ЮП _____

_____ ВП _____ (службовий телефон _____).

(назва органу поліції) (П. І. Б. поліцейського)

Під час перебування на профілактичному обліку необхідно:

дотримуватися вимог законодавства України;

у разі виїзду за межі місця фактичного проживання на строк понад один місяць або у разі його зміни повідомляти про це поліцейського підрозділу ЮП органу поліції за місцем перебування на обліку;

за необхідності та за вимогою з'являтися до відділу, відділення територіального органу поліції.

Інформуємо, що:

1. Обробка персональних даних дитини (П. І. Б., дата народження, адреса проживання, номер та дата заведення ОПС, категорія обліку) здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних» та з метою виконання обов'язку уповноважених підрозділів Національної поліції України щодо ведення обліку правопорушників, які не досягли 18 років, з метою проведення з ними профілактичної роботи.

2. Володільцем зазначених персональних даних є Міністерство внутрішніх справ України.

3. Відповідно до статті 8 Закону України «Про захист персональних даних» Ви маєте право: на доступ до своїх персональних даних, що містяться у відповідній базі персональних даних;

на захист своїх персональних даних від незаконної обробки та випадкової втрати, знищення, пошкодження у зв'язку з умисним приховуванням, ненаданням чи несвоєчасним їх наданням, а також на захист від надання відомостей, що є недостовірними чи ганьблять честь, гідність та ділову репутацію фізичної особи;

отримувати не пізніше як за тридцять календарних днів з дня надходження запиту, крім випадків, передбачених Законом України «Про захист персональних даних», відповідь про те, чи зберігаються персональні дані у відповідній базі персональних даних, а також отримувати зміст персональних даних, які зберігаються;

застосовувати засоби правового захисту в разі порушення законодавства про захист персональних даних та інші права, визначені статтею 8 Закону України «Про захист персональних даних».

Ознайомлені:

_____ 20 року

(підпис)

(П. І. Б. дитини)

_____ 20 року

(підпис)

(П. І. Б. батьків або осіб, що їх замінюють)

Додаток Г

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник _____

_____

_____

_____ 20__ року

ПЛАН
заходів індивідуальної профілактики

(П. І. Б. дитини)

з _____ 20__ р. по _____ 20__ р.

№ з/п	Захід	Поліцейський, який здійснив профілактичну роботу	Відмітка про виконання
1	2	3	4

_____
 (посада, звання, П. І. Б., підпис
 особи,

_____
 що склала план)

_____ 20__ року

Додаток Д

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник _____

_____

_____

_____ 20__ року

ПОСТАНОВА**про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини
та закриття обліково-профілактичної справи****на** _____

м. _____ 20__ року

Я, _____,

ГУНП _____ області _____ поліції

_____,

розглянувши матеріали на

_____

(П. І. Б., число, місяць, рік народження, місце проживання дитини)

ВСТАНОВИВ:

_____

(підстави для зняття (зміни) з профілактичного обліку)

_____

_____

_____

_____

На підставі підпункту(ів) _____ пункту 10 розділу III Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, затвердженої наказом МВС від 19 грудня 2017 року № 1044,

ПОСТАНОВИВ:

Зняти з профілактичного обліку / змінити профілактичний облік

_____

(П. І. Б., число, місяць, рік народження дитини)

із закриттям / без закриття обліково-профілактичної справи та направленням її до архіву.

_____ (посада, звання, П. І. Б., підпис особи,

що склала постанову)

_____ 20__ року

АНКЕТА

Шановний колего!

У Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ проводиться дослідження з метою вивчення думки поліцейських щодо реформування ювенально превенції.

Просимо Вас взяти участь в анонімному анкетуванні. Уважно прочитайте запитання та обведіть номер прийнятної для Вас відповіді.

№	Питання	Варіанти відповідей
1	Назвіть, будь-ласка, Ваш вік.	1) від 20 до 30 років; 2) від 31 до 40 років; 3) від 41 до 50 років.
2	Який Ви маєте стаж роботи в Національній поліції (міліції) України?	1) до одного року; 2) 1-3 роки; 3) 4-5 років; 4) 6-10 років; 5) більше 10 років.
3	Який Ви маєте стаж роботи у підрозділі ювенальної превенції (кримінальної міліції у справах дітей)?	1) до одного року; 2) 1 рік; 3) 2 роки; 4) 3 роки; 5) 4 років; 6) 5 років; 7) більше 5 років.
4	Як Ви вважаєте, чи є необхідним функціонування у складі Національної поліції України підрозділів ювенальної превенції?	1) так; 2) ні; 3) важко відповісти.
5	На Вашу думку, у складі якого підрозділу Національної поліції має бути підрозділ ювенальної превенції?	1) кримінальна поліція; 2) поліція превентивної діяльності; 3) окремий підрозділ зі спеціальним статусом; 4) інше
6	Більшість свого робочого часу Ви займаєтеся:	1) організація та здійснення заходів профілактики з дітьми в навчальних закладах, за місцем проживання; 2) організація та здійснення заходів індивідуальної профілактики з дітьми, що вчинили адміністративні та кримінальні правопорушення, були засуджені до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, звільненими зі спеціальних виховних установ; 3) складання протоколів про адміністративні правопорушення, суб'єктом якого є дитина; 4) установлення місцезнаходження дітей у разі їх безвісного зникнення; 5) виявлення та припинення фактів жорстокого поводження з дітьми, учинення стосовно них насильства, у тому числі батьками, законними представниками; 6) інше

7	Які адміністративно-правові методи Ви найчастіше застосовуєте до дітей?	1) заходи загальної та індивідуальної профілактики; 2) заходи адміністративного попередження; 3) заходи припинення адміністративних правопорушень.
8	Ваша діяльність в основному полягає у (вказіть 3 основних варіанти):	1) проведення профілактичних бесід з дітьми та їх батьками (опікунами, піклувальниками, тощо); 2) складання протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені дітьми; 3) складання протоколів про адміністративні правопорушення, вчинені дорослими (у тому числі батьками) відносно дітей; 4) розшук безвісті зниклих дітей; 5) соціальна та психологічна допомога дітям; 6) постановка на профілактичний облік дітей; 7) інше _____.
9	Як Ви вважаєте, основним напрямком роботи підрозділів ювенальної превенції має бути (оберіть один варіант):	1) лише профілактика вчинення дітьми та відносно дітей адміністративних та кримінальних правопорушень; 2) вчинення процесуальних дій щодо притягнення дітей (або їх батьків) до адміністративної та кримінальної відповідальності; 3) розшук безвісті зниклих дітей; 4) така служба не потрібна, оскільки дублює функції інших служб Національної поліції; 5) інше _____.
10	З якими підрозділами, організаціями, установами або їх представниками взаємодіє Ваш підрозділ (вказіть усі, з якими взаємодіяли)?	1) дільничні офіцери поліції; 2) патрульна поліція; 3) школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; 4) центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; 5) притулки для дітей; 6) центри соціально-психологічної реабілітації дітей; 7) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка); 8) інше _____.
11	Як Ви вважаєте, наскільки ефективною є взаємодія Вашого підрозділу з цими підрозділами, організаціями, установами або їх представниками (оберіть 1 варіант відповіді)?	1) дуже ефективна, тому що надається взаємна допомога; 2) не дуже ефективна, тому що відбувається одностороння допомога; 3) не ефективна, тому що призводить до витоку інформації з підрозділу.

Вкажіть, будь-ласка, Ваші пропозиції щодо вдосконалення діяльності підрозділів ювенальної превенції

Дякуємо за участь у дослідженні!

Результати опитування
Інспекторів ювнальної превенції щодо особливостей виявлення та
документування адміністративних правопорушень,
відповідальність за які передбачена ч. 2 ст. 156, ст. 180, 180-1 КУпАП.
(всього опитано 247 респондентів)

1. Які Ви застосовуєте способи виявлення фактів доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами (ст. 180 КУпАП):

- А) заяви громадян (21%);
- Б) оперативна інформація (39%);
- В) через засоби масової інформації (3%);
- Г) самі стали свідком правопорушення (35%);
- Д) інше (2%).

2. Які труднощі у Вас виникають під час виявлення фактів доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами (ст. 180 КУпАП):

- А) замовчування інформації про правопорушення дитиною (48%);
- Б) лояльне ставлення суспільства до даного виду правопорушень (28%);
- В) недостатньо високий рівень роботи соціальних служб (10%);
- Г) відсутність взаємодії з дільничними офіцерами поліції (7%);
- Д) інше (7%).

3. Які Ви застосовуєте способи виявлення фактів порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування (180-1 КУпАП):

- А) заяви громадян (10%);
- Б) оперативна інформація (26%);
- В) здійснення запланованих рейдів по таким закладам (48%);
- Г) випадково самі стали свідком правопорушення (16%);
- Д) інше (0%).

4. Які труднощі у Вас виникають під час виявлення фактів порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування (180-1 КУпАП):

А) неможливість відрізнити за зовнішніми ознаками дітей-підлітків та дорослих осіб, яким виповнилося 18-20 років (17%);

Б) небажання власників таких закладів сприяти попередженню вчинення даного правопорушення (49%);

В) згода батьків (або осіб, що їх замінюють) на перебування їх дітей у таких закладах (14%);

Г) обстановка у закладах заважає нормальній роботі інспекторів ювенальної превенції (17%);

Д) інше (3%).

5. Які Ви застосовуєте способи виявлення фактів торгівлі пивом (крім безалкогольного), алкогольними, слабоалкогольними напоями або тютюновими виробами неповнолітніми особами, а також продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв або тютюнових виробів особі, яка не досягла 18 років, (ч. 2 ст. 156 КУпАП):

А) заяви громадян (17%);

Б) оперативна інформація (39%);

В) через засоби масової інформації (4%);

Г) самі стали свідком правопорушення (39%);

Д) інше (1%).

6. Які труднощі у Вас виникають під час виявлення фактів торгівлі пивом (крім безалкогольного), алкогольними, слабоалкогольними напоями або тютюновими виробами неповнолітніми особами, а також продаж пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв або тютюнових виробів особі, яка не досягла 18 років, (ч. 2 ст. 156 КУпАП):

А) неможливість відрізнити за зовнішніми ознаками дітей-підлітків та дорослих осіб, яким виповнилося 18-20 років (9%);

Б) лояльне ставлення суспільства до даного виду правопорушень (12%);

В) небажання власників таких закладів сприяти попередженню вчинення даного правопорушення (48%);

Г) бажання продавців заробити більше на продажі таких товарів, не зважаючи на вік покупців (27%);

Д) інше (4%).

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ

«Навчання правилам дорожнього руху»

«Місто професій»

«Квести» для дітей

Свято «Першого дзвоника»

ПРОФІЛАКТИЧНІ ЗАХОДИ

«Маю право бути собою»

«Ми одна команда»

«Бесіди з батьками»

«Зарядка із school police officer»

Наукове видання

Монографія

Зеленський Є.С., Кравченко І.С.

АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО
ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ДІТЬМИ

Дніпро
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.
2019.

Здано на складання 23.01.2020. Підписано до друку 24.01.2020. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Друк ризографічний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 9,07. Обл.-вид. арк. 6,1. Тираж 150 прим. Зам. № 0120_27

Видавництво «*Літограф*»
Ідентифікатор видавця у системі ISBN: 2267
Адреса видавництва та друкарні:
49000, м. Дніпро, вул. ім. М.В. Гоголя, 10/а
тел. : (066) 369-21-55, (097) 841-92-84
E-mail: Litograf.dp@gmail.com